

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

1997
YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

**1997
YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ**

**Ocak 1997
(Yayın No. TÜSİAD-T/97,204)**

Meşrutiyet Caddesi, No.74 80050 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 54 48 - 249 07 23 • Telefax: (0212) 249 13 50

*Bu yayının tamamı veya bir bölümü
TÜSİAD "1997 Yılına Girerken Türk Ekonomisi"
referansı yazılmak kaydıyla yayınlanabilir.*

ISSN: 1300-3879

Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında Anayasamızın ve Dernekler Kanununun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanı sıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD amaç ve faaliyetlerini, ülke gündeminde bulunan ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini, bilimsel çalışmalar ile destekleyerek kamuoyuna duyurur.

"1997 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" adlı bu çalışma, 1996 Aralık ayı itibarıyla bilinen son rakamlara ve 1997 yılı tahminlerine dayanılarak hazırlanmıştır. Bu rapor, TÜSİAD Ekonomik Araştırmalar Bölümü'nün denetimi altında Eczacıbaşı Menkul Değerler A.Ş. Araştırma Departmanı tarafından kaleme alınmıştır.

OCAK 1997

İÇİNDEKİLER

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER VE GENEL DEĞERLENDİRME	7
Bölüm 1	
Ekonominin Genel Dengesi	15
Kaynak-Harcama Dengesi	17
GSMH ve Sektörel Büyüme	20
Sanayi Üretimi	22
Kapasite Kullanımı	23
İstihdam	24
Bölüm 2	
Kamu Maliyesi	27
Kamu Kesimi Dengesi	29
Konsolide Bütçe	31
Finansman ve Faizler	36
İç Borçlar	38
Kamu İktisadi Teşebbüsleri	40
Bölüm 3	
Para Politikası ve Parasal Büyüklükler	41
Para Politikası ve Gelişmeler	43
Merkez Bankası Bilançosu	46
Parasal Büyüklükler	49
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	53
Bölüm 4	
Enflasyon	59
Bölüm 5	
Dış Ekonomik İlişkiler	65
Ödemeler Dengesi	67
Dış Ticaret	67
Cari İşlemler	70
Sermaye Hareketleri	72
Uluslararası Rezervler	73
Dış Borçlar	74
Döviz Kurları	75
Bölüm 6	
1997 Yılında Türkiye Ekonomisi: Hedefler ve Beklentiler	77
Ek 1 İstatistikî Tablolar	87
Ek 2 TÜSİAD Üyeleri Beklenti Anketi Sonuçları	111

TEMEL EKONOMİK
GÖSTERGELER VE GENEL
DEĞERLENDİRME

GENEL DEĞERLENDİRME

1996 yılı, siyasi gelişmelerin ekonomik gelişmelerin önüne geçtiği bir yıl olmuştur. Seçimlerin bir partiyi ön plana çıkaracak biçimde sonuçlanmaması, siyasal istikrarsızlığı artırıcı yönde etki yaratarak, ülkenin bir kez daha koalisyon hükümetleri ile yönetilme zorunluluğunu doğurmuştur. Son koalisyon hükümetinin hassas bir parlamento aritmetiğine dayanıyor olması uzun zamandır ihtiyacı duyulan orta vadeli bir istikrar programının uygulanmasını bir kez daha engellemiştir.

Ülkede yaşanan siyasal belirsizlik, doğal olarak sosyal ve ekonomik yaşamı da olumsuz yönde etkilemiştir. Siyasal otorite boşluğunda ekonomik hedeflerden büyük ölçüde sapıldığı ve makroekonomik denge-sizliklerin süreklilik kazandığı gözlenmiştir.

Bilindiği gibi, 1994'de 5 nisan istikrar önlemleri ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan "Stand-by" anlaşması çerçevesinde istikrar politikaları uygulanmıştı. Ancak, 1995 sonundaki erken genel seçimler nedeniyle bu politikalardan ödün verilmesi, yılın son çeyreğinde genişlemeci bir süreç yaşanmasına yol açmıştı. Bu durumda, kriz sonrası ekonomik dengelerde elde edilmiş olan iyileşme devam ettirilememiş, böylece istikrar uğrunda harcanan çabalar ve ödenen ağır fatura boşa gitmişti.

Türkiye ekonomisine, yılın ilk yarısında uzun süre hükümet kurulama-ması ve daha sonra ilk koalisyon hükümetinin dağılması nedeniyle önemli çapta belirsizlik egemen olmuştur. Yılın ikinci yarısında ise, genişlemeci politikalar uygulanmıştır. Bu koşullar altında, ekonomi 1996 yılında bir kez daha beklenenden fazla büyümüştür. 1995 sonunda ekonomide seçimlerle yaratılan genişleme ve sonrasında yaşanan siya-sal istikrarsızlık döneminde uygulanmayan kısıtlayıcı politikalar nede-niyle, %4.5 olarak hedeflenen Gayri Safi Milli Hasıla'daki (GSMH) reel büyümenin, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) verilerine göre %7.5'i bul-ması beklenmektedir. Böylece, dolar düzeyinde milli gelirin 180 milyar

Siyasette kısır çekiş-meler ülkede istik-rarsızlığa yol açmış-tır

Ekonomik dengesiz-likler kronikleşmiş-tir

Erken genel seçimler ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir

Ekonomi bir kez da-ha beklenenden hızlı büyümüştür

dolara ulaşması öngörülmektedir. Toplam yurtiçi talebin %9.5 artması beklenirken, büyümeye en fazla katkısı, kaynağını 1995 sonundaki genişlemeci politikalardan ve kısa vadeli yabancı sermaye girişi ile reel faiz gelirlerinden alan, yurtiçi tüketim talebinin yaptığı tahmin edilmektedir. Toplam tüketimin %9.6, toplam yatırımların ise %9 oranında büyümesi beklenmektedir.

Sektörel düzeyde katma değer artışı incelendiğinde, en yüksek artışın %8.8 ile hizmetler sektöründe gerçekleşmesi beklenmektedir. Sanayi ve tarımda ise, sırasıyla %6.9 ve %2.8 oranlarında katma değer artışı sağlanacağı tahmin edilmektedir.

GSMH'nın %7.5 oranında büyümesi beklenmektedir

1996 yılı, kamu maliyesinin önemli ölçüde bozulduğu bir yıl olmuştur. 1995 sonunda, TBMM'de erken genel seçimler nedeniyle 1996 konsolide bütçe taslağının onaylanamaması sonucu, yılın ilk dört ayında geçici bütçe uygulanmıştır. Ancak, geçici bütçenin taslakta hedeflenen yıl sonu açığını dört ay içinde oluşturması üstüne, 1996 bütçesi yeniden, 861 trilyon TL açık verecek biçimde düzenlenmiştir. Buna rağmen, reel faizlerin yüksek seyretmesi nedeniyle faiz yükünün artması, yılın ikinci yarısında kamu aylık ve ücretlerine planlanandan daha yüksek artış yapılması ve sosyal güvenlik sistemindeki açığın hızla büyüyerek bu kuruluşlara yapılan transferleri artırması sonucunda bütçe hedefleri daha önceki yıllarda olduğu gibi tutturulamamıştır. 1996 sonunda bütçe açığının 1.3 katrilyon TL'ye ulaşarak GSMH'ya oranının %4'ten %8.8'e yükselmesi beklenmektedir.

Kamu açığı süratle bozulmuştur

5 Nisan önlemleri çerçevesinde kısılan harcamalara bağlı olarak faiz dışı bütçe dengesinde fazla oluşturulmuştu. 1994 ve 1995 yıllarında GSMH'nın, sırasıyla %3.9 ve %3.3'ü kadar fazla vermiş olan faiz dışı dengenin, 1996 yılında harcamaların artırılması sonucu azalarak GSMH'nın %1.4'üne gerilemesi beklenmektedir. Faiz dışı dengede oluşturulan fazla, hızla büyüyen faiz yükünün ağırlığı altında ezilen bütçenin son dayanak noktasıdır. Burada da açık oluşması durumunda kamu maliyesinin ekonomi üstündeki yükü daha da ağırlaşacaktır.

Faiz dışı bütçe fazlası önemli ölçüde gerilemiştir

Açıkların hızla büyüyerek son derece kaygı verici boyutlara ulaştığı sosyal güvenlik sisteminde reformun zaman kaybetmeden gerçekleştirilmesi şarttır. DPT verilerine göre, 1996 yılında açığın 290 trilyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Bu alanda emeklilikle ilgili düzenlemelerin daha fazla geciktirilmeden yapılması ve özel sigorta sisteminin yerleştirilmesi gerekmektedir. Özel sektörün sistemde yer alması sadece kamunun üstündeki yükü azaltmakla kalmayıp finansal piyasaların derinlik kazanmasına da olanak tanıyacaktır.

Kamu kesiminin çeşitli alanlarında büyüyen açıkların Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'ni (KKBG) 1996'da %9.6'ya yükseltmesi beklenmektedir. Bu boyuttaki bir açıkla enflasyonla mücadele edilemeyeceği gibi, sürdürülebilir bir borçlanma programı da kolay uygulanamaz.

1994 yılındaki rekor düzeyinden yoğun istikrar önlemleri ve erken genel seçimler çerçevesinde 1995'de aşağıya çekilmiş olan enflasyon, 1996 yılında yeniden yükselerek ekonomide ve sosyal yaşamda en büyük sorun olmayı sürdürmüştür. Yüksek kamu açıklarını düşürmeye yönelik önlemlerin alınmaması enflasyonu kalıcı kılmaktadır.

Kamu kesimindeki açığın bu kadar büyük olduğu bir ekonomide, para politikasının etkinliği de azalmaktadır. Buna, TL'ye güvenin giderek azalmasına bağlı olarak ortaya çıkan yüksek düzeydeki para ikamesi de eklendiğinde, parasal kontrol zorlaşmaktadır. Bu nedenle para politikası finansal piyasalarda istikrarın korunması ve kamu açığının finansmanında karşılaşılan zorlukların giderilmesi için kullanılmıştır. Uygulanan politikalar sonucunda finansal piyasalarda dengeler korunurken, yılın ilk yarısında görülen parasal kontrolün ikinci yarı yolda yerini parasal genişlemeye bıraktığı görülmüştür.

1996 yılı, iç dengelerin yanı sıra dış dengenin de bozulduğu bir yıl olmuştur. Ancak, bu bozulmanın boyutu veri eksikliği nedeniyle bir tahminden öteye gidememektedir. Gümrük Birliği'ne üyeliğin ilk yılında dış ticaret açığının büyümesi beklenmekteydi. Ancak, iç talepteki genişlemeye bağlı olarak dış açığın beklentilerin ötesinde büyüdüğü bir

Sosyal güvenlik sisteminde hızlı bir reforma gereksinim vardır

KKBG'nin GSMH'ya oranı %9.6'ya ulaşacaktır

Yüksek düzeydeki kamu açığı enflasyonu kalıcı kılmaktadır

Para politikası istikrarın korunması için kullanılmıştır

Dış açık yurtiçi talepteki genişlemeye bağlı olarak büyümüştür

gerçekdir. DPT, 1996 sonunda dış ticaret açığının 20.5 milyar dolar düzeyine yükselmesini, cari işlemler dengesinde ise 6.9 milyar dolar açık oluşmasını beklemektedir. Böylece, 1995 yılında %1.4 olan cari açığın GSMH'ya oranı, 1996'da %3.8'e ulaşacaktır. Dış ticaret açığındaki genişlemeye rağmen, cari işlemler açığının tehlikeli boyutlara ulaşmaması görünmeyenler ve karşılıksız transferler kalemlerindeki olumlu gelişmelerden kaynaklanmaktadır 1994 yılında 3.8 milyar dolar düzeyinde olan net görünmeyen gelirlerin, 1995 yılında 6.4 milyar dolara ulaştıktan sonra 1996 sonunda 8.3 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir.

İlk 11 aylık rezerv hareketleri incelendiğinde, dış açığın finansmanında bir zorlukla karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. Cari işlemler açığının üstünde gerçekleşen yabancı sermaye girişleri sonucunda resmi rezervlerde 1995 sonuna göre bir artış meydana gelmiştir. Ancak, sermaye girişlerinin büyük bir bölümü, faiz-kur makasının yarattığı yüksek getiri-den pay almak için ülkeye giren kısa vadeli sermaye niteliğindedir. Bu türden kısa vadeli finansman kaynağına güvenerek yurtiçi talebi genişletici politikalar uygulamanın sakıncaları yakın dönemde görülmüştür.

Dış açığın finansmanı, kısa vadeli sermaye girişine dayanmaktadır

1997 yılı Türkiye ekonomisi açısından kritik bir yıl olmaya adaydır. Yurtiçi talepteki genişlemeye bağlı olarak, iki yıl üst üste yüksek oranda büyüme gösteren ekonomide makro dengesizlikler kronikleşmektedir. Üçüncü bir yıl daha yüksek büyüme hedeflenerek genişlemeci politikalar uygulanması durumunda, dengesizlikler daha da artacaktır. Kamu kesiminde açığın daha da büyümesi durumunda, enflasyon üç haneli düzeylere ulaşabilecek, bunun sonucunda başlayabilecek TL'den kaçış, döviz kurları üstünde baskı yaratabilecektir. Buna ek olarak, yurtiçi talebin dış açığı daha fazla büyütmesi durumunda, bu açığın finansmanında zorluklarla karşılaşılacak ve kurlarda ikinci bir baskı kaynağı oluşabilecektir. Bu bağlamda, 1997 yılında dış borçlanma gerçekleştirilebilmesi büyük önem kazanmaktadır.

1997 ekonomi açısından kritik bir yıl olacaktır

Yeni bir darboğaz yaşanması durumunda, 1994'de olduğu gibi, bundan toplumun her kesimi zarar görecektir. Özellikle, reel ücretlerin ani olarak yeniden düşmesiyle, oldukça bozuk olan gelir dağılımı daha da

Darboğazlar sonucu reel ücretlerde düşüş yaşanabilir

olumsuz etkilenecek; sonuçta, ÷lkede sosyal rahatsızlıklar baş gösterebilecektir.

Bütün bu nedenlerden ötürü, en kısa sürede bir orta-uzun vadeli istikrar programı uygulamaya konulmalıdır. Hükümet tarafından oluşturulan kaynak paketleri ekonominin yeniden yapılanması yerine, süregelen kamu açığının finansmanını sağlamaya yönelik tedbirlerle sınırlı kalmaktadır. Oysa, dünya ekonomisindeki eğilimler dikkate alındığında 1996'da açıklanan kaynak paketleri benzeri uygulamalar, Türkiye'nin rekabet gücünün korunması açısından yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, fiyat istikrarı hedeflenirken aynı zamanda kişi başına gelir artış hızının yüksek ve sürdürülebilir bir düzeye çekilebilmesi gereklidir. Bu hedeflerin yakalanabilmesi de ancak toplumun tüm kesimlerine izah edilen ve bu kesimlerin desteğini alan gerçekçi orta-uzun vadeli bir istikrar programının uygulanmasıyla mümkün olacaktır. 1996 yılında ortaya konan ve geçici çözümler öneren Kaynak Paketi benzeri uygulamaların çözüm olamayacağı açıktır.

Orta-uzun vadeli istikrar tedbirlerine ihtiyaç vardır

BÖLÜM

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

KAYNAK-HARCAMA DENGESİ

Türkiye ekonomisi, 1995 yılının ardından, 1996 yılında bir kez daha öngörülen düzeyden hızlı büyümüştür. Büyük ölçüde dış kaynağa dayalı genişleyici talep politikalarından güç alan bu büyüme süreci sonucunda, iç dengede oluşan açık büyüyerek kriz öncesi düzeyine yaklaşmaktadır. Dış dengeye ilişkin veriler eksik olmasına rağmen, dış açıkta da artış beklenmektedir. Türkiye ekonomisinin büyük ölçüde dış kaynağa dayanan bir büyüme modelini sürdürülebilmesi hassas dengelere ve istikrara bağlıdır. Bu durumda, son yıllarda gözlemlenen dalgalı büyüme sürecinin tekrar etme olasılığı artmaktadır. DPT'nin verilerine göre, 1996 yılında toplam yurtiçi talebin %9.5 oranında büyümesi beklenirken, talepteki bu artışın tüketim harcamaları yanında yatırım harcamalarından da kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

1996 yılında dış kaynağa dayalı hızlı büyüme yaşanmıştır

Kaynak-Harcama Dengesi (Sabit fiyatlarla % değişim)

	1995	1996 program	1996 tahmin
GSMH	8.0	4.5	7.5
Dış kaynak (1)	-3.4	-1.4	-2.1
Toplam kaynaklar	11.5	5.9	9.5
Sabit sermaye yatırımları	9.6	9.6	10.0
Kamu	-1.4	24.8	18.6
Özel	12.4	6.0	8.1
Stok değişmesi (1)	4.4	0.4	-0.1
Kamu	0.9	0.6	0.3
Özel	3.5	-0.1	-0.4
Toplam yatırımlar	31.2	11.5	9.0
Kamu	22.7	41.2	27.0
Özel	33.0	5.3	5.6
Toplam tüketim	6.1	4.2	9.6
Kamu	5.4	6.8	8.2
Özel	6.2	3.8	9.9

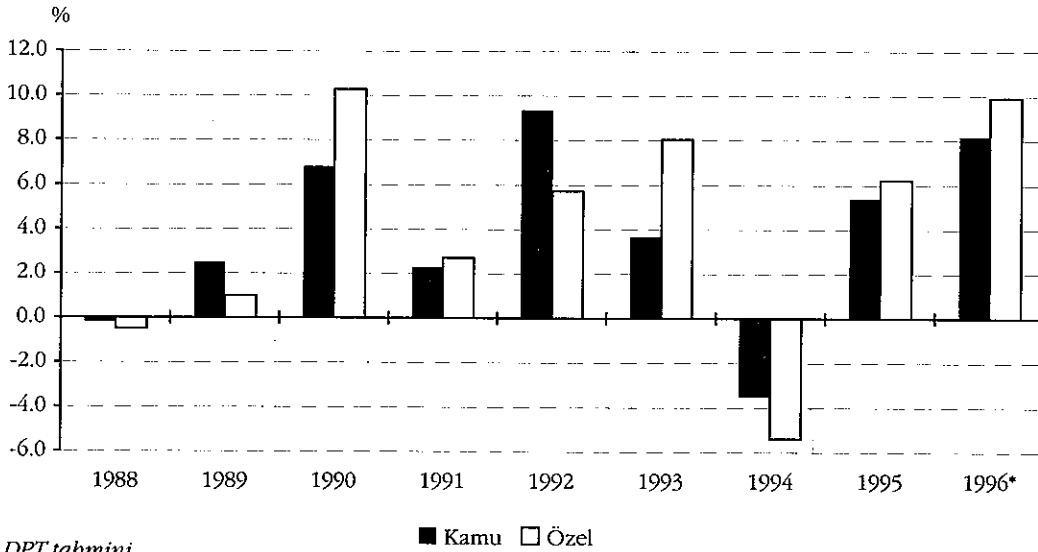
(1) Yüzde değişimler GSMH büyümesine katkılar göstermektedir.

Kaynak: DPT

1995 yılı sonunda gerçekleşen erken genel seçimlerin kamu harcamalarında yarattığı artış, politik istikrarsızlığa rağmen yüksek reel faizlerin çektiği yüklü miktardaki yabancı sermaye girişi, ekonomik birimlerin kamu iç borçlanma senetlerinden elde ettikleri reel faiz ve sermaye gelirleri, yurtiçi tüketimin yılın ilk yarısında güçlenmesini sağlayan faktörler olmuştur. Bunlara ek olarak, yılın ikinci yarısında kamu sektörü ücret ve maaşlarında gerçekleştirilen %50 oranındaki zammın yanında asgari ücretin %102 oranında artırılması, yılın ikinci yarısında da iç tüketimin canlı kalmasını sağlamıştır. Buna göre, DPT 1996 yılında kamu kesiminde tüketimin %8.2 oranında, özel sektörde ise %9.9 oranında artmasını beklemektedir.

Toplam tüketimin 1996 yılında %9.6 oranında artması beklenmektedir

Tüketim (Yıllık % değişim)

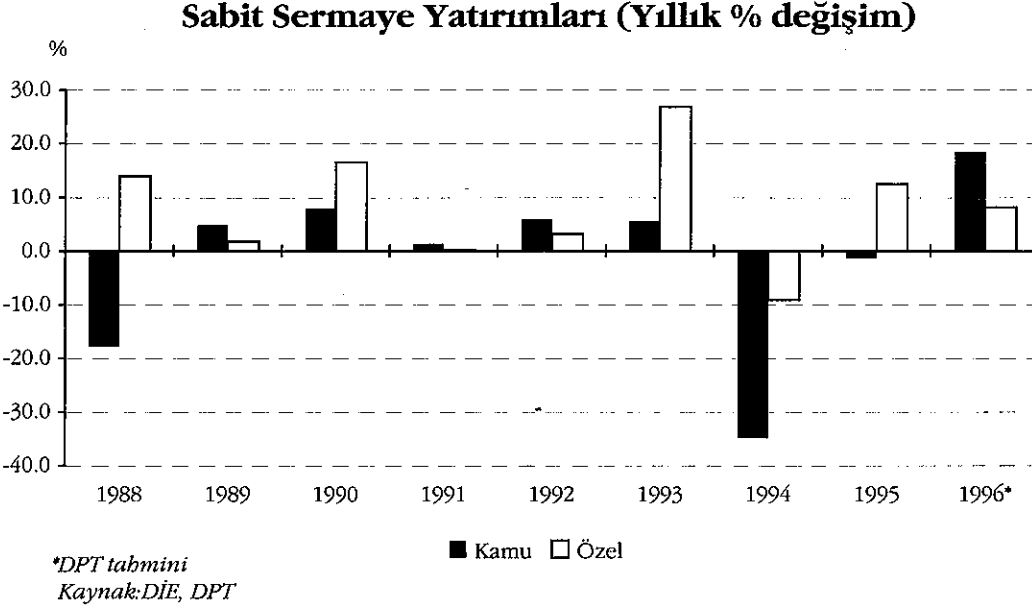

* DPT tahmini
Kaynak: DİE, DPT

Tüketim harcamalarında ortaya çıkan artışa paralel olarak yatırımlarda da ciddi oranda büyüme olduğu sanılmaktadır. Reel faizlerin bu denli yüksek olduğu bir ekonomik ortamda yatırım harcamalarının büyümesi, Türk sanayinin finansman yapısını borçlanmadan çok özkaynağa dayandırdığına işaret etmektedir. DPT, 1996 yılında özel sektör sabit

Yüksek reel faizlere karşın sabit sermaye yatırımlarında %10' luk büyüme beklenmektedir

sermaye yatırım harcamalarının %8.1 oranında büyümesini beklerken, bu oranın kamu kesiminde, 1995 yılında yaşanan azalmaya bir ölçüde bağlı olarak, %18.6 gibi yüksek bir düzeyde gerçekleşmesini öngörmektedir.

Öte yandan, Türkiye'nin Avrupa Gümrük Birliği üyeliğinin ilk yılında dış ticarete ilişkin sağlıklı veriler bulunmamaktadır. Üyeliğin ilk yılında, indirilen gümrük duvarları ile birlikte, iç talepteki genişlemenin ve döviz kurlarındaki artışın enflasyonun az da olsa gerisinde kalmayı sürdürmesinin olumsuz etkisiyle ithalat düzeyinde bir artış söz konusudur. İhracat alanında ise, Almanya gibi dış ticaretimizde önemli payı bulunan piyasalarda yaşanan ekonomik durgunluk dışsatış artış hızının azalmasına yol açmıştır. Bu durumda, dış ticaret açığında önemli ölçüde büyüme beklenirken, cari dengede oluşacak açığın büyüklüğü sağlıklı olarak tespit edilememektedir.

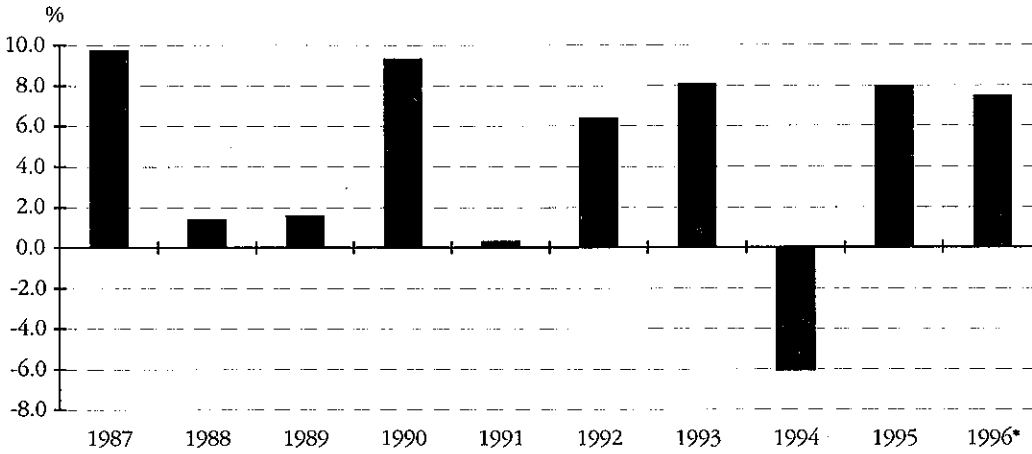
Dış ticaret verilerinin gecikmesi sağlıklı bir değerlendirme yapılmasını güçleştirmektedir

GSMH ve Sektörel Büyüme

1994 yılında yaşanan finansal krizden sonra uygulamaya konulan istikrar paketi Türkiye ekonomisini yeniden büyüme rayına oturtmuştur. 1995 yılında GSMH'nın %8 gibi bir düzeyde artmasından sonra, 1996 yılında da yüksek oranlı bir büyüme performansı yakalanmıştır. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, yurtdışı tasarruf açığını gidermek amacıyla büyük ölçüde dış kaynağa dayanan büyüme modeli, politik istikrarsızlığın sıkça yaşandığı ülkemizde orta vadede sürdürülebilir olmamakta, bu nedenle konjonktürel dalgalanmaların derinliği artarken aralığı da sıklaşmaktadır.

Büyüme hızı beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir

GSMH: Yıllık Büyüme 1987-1996

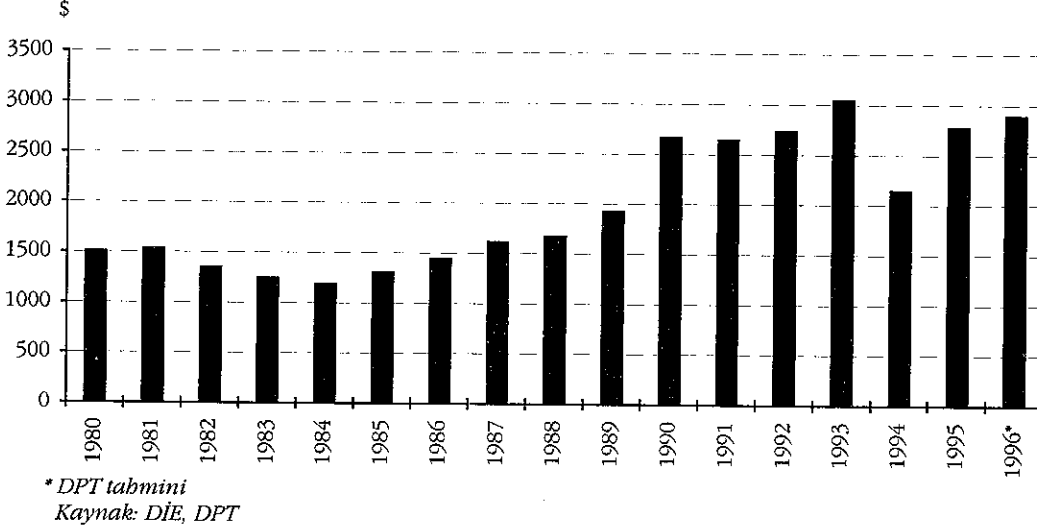
* DPT tahmini

Kaynak: DİE, DPT

DPT, 1996 yılında GSMH'nın cari fiyatlarla %88.1, 1994 sabit fiyatlarıyla %7.5 oranında büyüyerek 14.78 katrilyon TL'ye ulaşacağını öngörmektedir. Böylece, %1.7 oranında bir nüfus artışı varsayımı altında, kişi başına milli gelirin 2,788 dolardan 2,901 dolara çıkacağı hesaplanmaktadır. Sektörel olarak reel düzeyde katma değer artışının ise tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde sırasıyla %2.8, %6.9 ve %8.8 olması beklenmektedir.

1996'da GSMH'nın %7.5 oranında büyümesi ve 180 milyar dolar düzeyine yükselmesi beklenmektedir

Kişi Başına Milli Gelir

DİE'nin geçici verilerine göre, GSMH yılın ilk üç çeyreğinde sabit fiyatlarla sırasıyla %9.6, %8.9 ve %5.4 oranlarında artmış ve yılın ilk 9 ayında büyüme hızı %7.5 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır.

GSMH yılın ilk 9 ayında %7.5 oranında artmıştır

Sektörler itibariyle yılın ilk 9 ayında en yüksek katma değer artışı hizmetler sektöründe, %7.5 olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler alt sektörleri içinde ticaret, artan ithalat düzeyinden de güç alıp %9.8 oranında büyüyerek ilk sırayı alırken, ulaştırma ve haberleşme sektöründe büyüme %9 olmuştur. 1994 yılındaki krizde büyük darbe yiyen inşaat sektörü ise yılın ilk 9 ayında ancak %1.5 oranında bir katma değer artışı yaratabilmiştir. Hizmetler sektörünü sanayi sektörü %7.1'lik bir artışla izlerken, tarımda büyüme %1.5 ile sınırlı kalmıştır. Öte yandan, hızla büyüyen ithalat hacmine paralel olarak ithalat vergilerinde %39.4 gibi yüksek bir artış sağlanmıştır.

İlk 9 ayda en hızlı büyüyen sektör %7.5 ile hizmetler olmuştur

**Faaliyet Kolları ve Üretici Fiyatları İtibariyle GSMH
(Sabit fiyatlar itibariyle yıllık % değişim)**

	95/I	95/II	95/III	95/IV	96/I	96/II	96/III
Tarım	0.2	3.9	2.8	-1.2	-1.3	3.2	1.4
Sanayi	-1.3	20.3	17.9	11.9	8.8	7.4	5.5
İnşaat	-5.3	1.1	-3.5	-11.1	-1.4	1.2	3.7
Ticaret	-1.7	19.6	14.1	12.6	11.2	11.5	7.8
Ulaştırma-haberleşme	4.0	12.4	5.4	1.9	11.8	9.8	6.4
Mali kuruluşlar	-1.6	-1.5	1.8	2.5	0.8	3.5	1.8
GSY'H	-1.5	13.5	9.0	6.6	8.2	8.2	5.5
GSMH	-0.2	12.6	10.0	8.0	9.6	8.9	5.4

Kaynak: DİE

Sanayi Üretimi

DİE'nin üç aylık sanayi üretim endeksine göre, 1995 yılında ortalama %12.6 artış gösteren sanayi üretimi, 1996 yılında da artan tüketime paralel olarak özel sektörün liderliğinde büyümesini sürdürmüştür. İlk 9 aylık verilere göre, sanayi üretimi toplamda %7.3 oranında artış sağlarken, bunun tamamı, %11.5'lik bir üretim artışı yakalayan özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Kamu sektöründe ise üretim %0.9 oranında gerilemiştir.

**Sanayi üretiminde
özel sektör kaynaklı
artış yaşanmıştır**

Üç Aylık Sanayi Üretimi (Yıllık % değişim, ilk 9 ay)

	1995			1996		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Toplam sanayi	-1.0	21.6	12.7	-0.9	11.5	7.3
Madencilik	-9.0	49.8	0.8	11.3	-17.9	4.0
Enerji	-20.7	8.5	-15.7	-6.9	121.9	10.2
İmalat	-1.8	20.1	13.8	0.1	9.3	7.0
Gıda	-6.5	10.4	4.6	5.8	5.4	5.5
Mensucat	-28.8	15.0	12.9	-13.5	9.6	9.0
Orman ür. ve mob.	1.6	23.2	20.3	-65.7	11.2	2.6
Kağıt ve basım	21.7	10.3	11.6	-36.5	-2.5	-6.4
Kimya	6.8	27.8	16.5	-1.0	7.8	3.5
Taş-Top. day. ür.	14.0	10.2	8.8	-19.7	5.0	3.5
Metal	-17.3	22.8	7.1	15.3	-0.4	4.3
Makina	2.2	18.5	17.6	-8.4	18.9	17.5
Diğer imalat	47.8	52.2	52.0	57.9	7.2	8.8

Kaynak: DİE

Sektörler itibariyle, yılın ilk 3 çeyreğinde en yüksek üretim artışı %10.2 ile enerji sektöründe gerçekleşmiştir. Bunu imalat sanayi ve madencilik, sırasıyla %7 ve %4 ile izlemişlerdir. İmalat sanayi alt sektörleri arasında en yüksek üretim artışı makina sanayinde, %17.5 olarak gerçekleşmiştir; bu durum yatırım talebinin güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu alt sektörü mensucat ve gıda sektörleri, sırasıyla %9 ve %5.5 ile izlemişlerdir. Üretimi gerileyen tek alt sektör ise kamu ağırlıklı olan kağıt ve basım sanayi olmuştur. Bu sektördeki kamu üretimi, %36.5 gibi yüksek bir oranda gerileyerek sektörün toplam üretiminde %6.4 oranında düşüşe yol açmıştır.

Sanayide en yüksek üretim artışı enerji sektöründe olmuştur

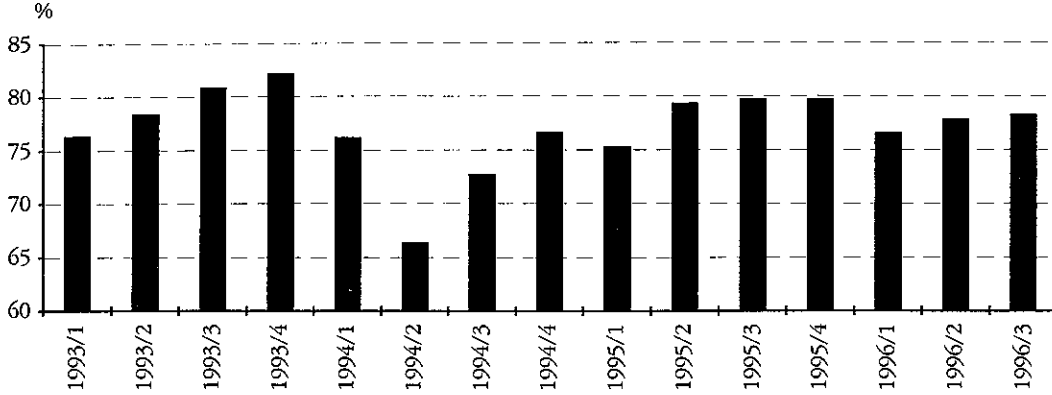
Kamu sektöründe yılın ikinci yarısında yapılan yüksek düzeydeki ücret ayarlamalarının tüketim üstündeki artırıcı etkisine bağlı olarak sanayi üretiminde yılın son çeyreğinde yeniden bir canlanma beklenebilir. Ekim ayına ilişkin aylık sanayi üretim endeksi bunu doğrular niteliktedir. Geçen yılın aynı dönemine göre sanayi üretimi ekim ayında %15.5 oranında artmıştır.

Kapasite Kullanımı

1995 yılında artan üretime paralel olarak yükselen kapasite kullanımı, 1996 yılının ilk üç çeyreğinde de yüksek düzeyini korumuştur. DİE'nin üç aylık imalat sanayi eğilim anketine göre kapasite kullanımı 1995 yılının ilk çeyreğinde %75.3'ten, bu yılın aynı döneminde %76.7'ye yükselmiştir. Bunu izleyen iki dönemde ise, 1996 yılında, sırasıyla %77.9 ve %78.3 düzeylerinde oluşarak 1995'in aynı dönemlerinde gerçekleşen %79.4 ve %79.8'lik oranların altında kalmıştır. Üretimi gerileyen kamu sektörünün, özel sektöre oranla daha yüksek kapasitede çalışması ise dikkat çekicidir.

Kapasite kullanımı yüksek düzeyini korumuştur

Üç Aylık Kapasite Kullanım Oranı

Kaynak: DİE

İstihdam

DİE tarafından açıklanan en son verilere göre, Türkiye’de işsizlik ekonomide yaşanan canlanmaya bağlı olarak azalmayı sürdürmüştür. İşsizlik oranı, ekim 1995’teki %6.6 düzeyinden nisan 1996’da %6.3 düzeyine gerilemiştir. Bu gerilemedeki en büyük pay, kentsel kesimdeki işsizlik oranının aynı dönemlerde %10’dan %9.3’e düşmesinden kaynaklanmıştır. Kırsal kesimde ise işsizlik, %3.8 oranıyla hemen hemen aynı kalmıştır. İstihdam verileri içinde çarpıcı bir nokta, DİE’nin “eğitimli genç” olarak adlandırdığı gruba ait işsizlik oranının düzeyidir. Kentsel kesimde 15-24 yaş arası lise ve daha yüksek eğitimli kişilerden oluşan bu grubun işsizlik oranı %28.4 (ekim 1995’de %29) olarak belirlenmiştir.

Bunun yanında, Türkiye’de en az işsizlik kadar önemli bir olgu niteliğini taşıyan eksik istihdam oranında ise, ekim 1995’e göre bir değişiklik olmamış ve bu oran %6.3 düzeyinde kalmıştır.

**Ekonomik büyüme
işsizliği azaltmıştır**

İstihdam

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Toplam istihdam							
(bin kişi)	21,562	21,238	21,703	21,628	22,136	22,900	22,809
İřsiz (bin kişi)	1,616	1,787	1,745	1,722	1,740	1,522	1,431
İşsizlik oranı (%)	7.5	8.4	8.0	8.0	7.9	6.6	6.3
Kent	10.9	12.3	12.0	12.0	11.1	10.0	9.3
Kır	4.9	5.5	4.9	4.5	5.1	3.9	3.8
Eksik istihdam oranı (%)	7.0	6.5	7.3	7.3	8.7	6.3	6.3

* Nisan itibariyle

Kaynak: DİE

B Ö 2 Ü M

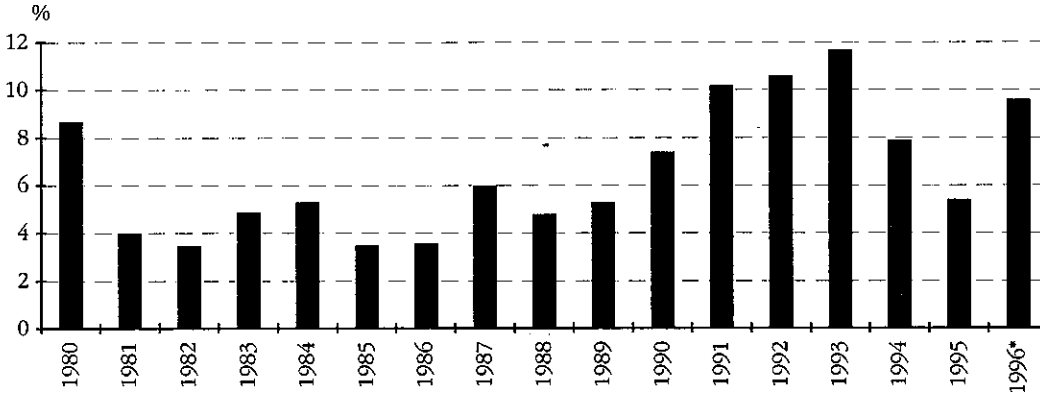
KAMU MALİYESİ

KAMU KESİMİ DENGESİ

1996 yılı, yapısal reformların gerçekleştirilememiş olması nedeniyle kamu kesimindeki açığın, eşi görülmemiş biçimde bozulduğu bir yıl olmuştur. 1993 yılında GSMH'ya oranı %11.8 düzeyine ulaşarak rekor kıran kamu kesimi açığının, 1996'da yeniden %9.6'ya ulaşması beklenmektedir. 5 nisan istikrar tedbirleri kamu kesimi açığını 1994 ve 1995 yıllarında, sırasıyla GSMH'nın %8.4 ve %5.7'sine indirmekte başarılı olmuştur. Ancak, 1995 yılının sonunda yapılan erken genel seçimler ve sonrasında uygulanan politikalar açığın hızla büyümesine yol açmıştır.

Kamu kesimi açığı/GSMH oranının %9.6'ya yükselmesi beklenmektedir

Kamu Kesimi Açığı/GSMH

* DPT tahmini

Kaynak: DPT

Kamu kesimi açığı içinde konsolide bütçe her zaman olduğu gibi en yüksek paya sahip olmayı sürdürmüştür. İstikrar paketini izleyen erken seçim kararının alındığı ekim 1995 tarihine kadar uygun ölçülerde kısılmış olan bütçe cari harcamaları, yılın son aylarında oldukça artmıştır. Öte yandan, seçimlerin getirdiği belirsizlik ortamı nedeniyle aşırı yüksek reel faiz ve çok kısa vadelerde çevrilmek zorunda kalan iç borçlar, 1996 yılında bütçedeki faiz yükünü rekor düzeye ulaştırmıştır.

1996 yılının önceki dönemlerden önemli bir farkı, yıllardan beri süregelen bütçe dışı harcamaların, seçimlerden sonra kurulan ilk koalisyon hükümeti tarafından kamunun mali muhasebesini daha sağlıklı bir ya-

1996'da bütçe dışı harcamalar azaltılmıştır

pıya kavuşturmak amacıyla konsolide bütçe içine katılması olmuştur. Nitekim, önceki yıllarda toplam KKBG'nin genellikle %50 ya da %60 arasındaki bölümünü oluşturan konsolide bütçe açığının, 1996 yılında toplam açık içindeki payını %90'a çıkarması beklenmektedir.

KKBG/GSMH (%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Konsolide bütçe	3.0	5.3	4.3	6.7	3.9	4.0	8.8
KİT	3.8	3.1	3.3	2.5	1.4	-0.2	0.3
Mahalli idareler	0.0	0.3	0.8	0.8	0.4	0.4	0.2
Sosyal güvenlik kurumları	-0.3	0.1	0.2	0.6	0.6	0.6	0.2
Diğer	0.8	1.3	2.0	1.1	1.6	0.5	0.1
Toplam	7.4	10.2	10.6	11.7	7.9	5.4	9.6

* Gerçekleşme tahmini

Kaynak: DPT

Öte yandan, 1995 yılında kamu kesimi açığı içinde konsolide bütçeden sonra en fazla paya sahip bulunan sosyal güvenlik kuruluşları açıklarının, 1995 yılındaki 120 trilyon TL düzeyinden 1996 yılında 290 trilyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Böylelikle, sistemdeki açığın GSMH'ya oranının %1.5'den %2'ye yükseleceği sanılmaktadır. Sosyal güvenlik reformunun daha fazla geciktirilmesi durumunda sistemdeki açığın 1997 yılında daha da büyümesi kaçınılmaz olacaktır. Nitekim, DPT açığının önümüzdeki yılda 470 trilyon TL'ye yükseleceğini öngörmektedir.

Sosyal güvenlik sisteminin açığı hızla büyümektedir

KİT'ler açısından durum biraz daha farklıdır. Önceki yıllarda kamu kesimi açığı içinde konsolide bütçeden sonra en fazla paya sahip olan KİT'lerin finansman dengesinde ve kârlılıklarında 1994 yılını izleyen dönemde gözle görülür düzelme meydana gelmişti. 1995 yılını 6 trilyon TL düzeyinde kârla kapayan özelleştirme kapsamı dışındaki işletmeciler KİT'lerin finansman dengesi de küçük bir fazla vermişti. Ancak, 1996 yılında kârlılıkları süren bu kuruluşların finansman dengesinin 35.2 trilyon TL açık vermesi beklenmektedir. Bütçeden yapılan transferler hariç tutulduğunda, KİT açığı 80 trilyon TL'yi aşmaktadır.

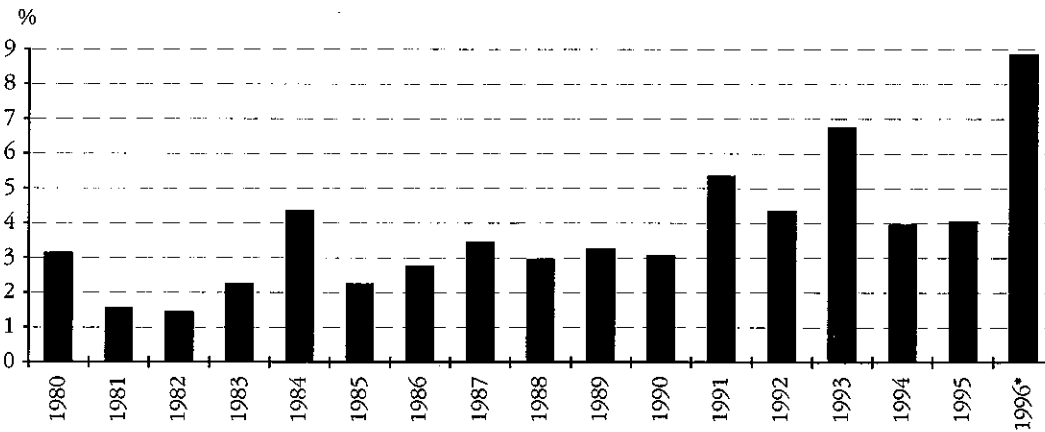
KİT'lerin finansman açığı büyümektedir

Konsolide Bütçe

1995 yılında taslak olarak 198 trilyon TL düzeyinde planlanan konsolide bütçe açığı, yıl içinde birkaç kez düzeltilerek yıl sonunda ek bütçe ile beraber 316 trilyon TL'ye ulaşarak, GSMH'ya oranını %4'e yükseltmişti. 1996 konsolide bütçe taslağında harcamalar 2.78 katrilyon TL düzeyinde belirlenirken, 410 trilyon TL tutarında bir açık (GSMH'nın %3.6'sı) oluşacağı öngörülmüştü. Ancak, erken genel seçimler dolayısıyla 1996 bütçe taslağını görüşüp onaylamaya fırsat bulamayan TBMM tarafından 1996'nın ilk dört ayı için hükümete 900 trilyon TL tutarında harcama yetkisi veren geçici bir bütçe onaylanmıştı. Ne var ki, 1996'nın daha hemen başında, sadece geçici bütçenin tek başına tüm yıl için öngörülen açığı oluşturacağının anlaşılması üstüne, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu tarafından bütçe taslağında önemli değişiklikler yapıldı. Buna göre, toplam harcamalar 3.51 katrilyon düzeyine yükseltilirken, gelirlerin 2.65 katrilyon TL'ye ulaşacağı öngörülerek, açığın 861 trilyon TL'ye (GSMH'nın %6.5'i) ulaşması planlandı.

Bütçenin 1996'da 861 trilyon TL açık vermesi planlanmıştı

Bütçe Açığı/GSMH

* DPT tabmini

Kaynak: DPT, DİE

1996 bütçesinde 1995'e oranla daha hızlı büyüme görülmüştür. Özellikle transfer harcamalarındaki artış, bütçedeki faiz yükünün ağırlaşmasının yanında, KİT ve sosyal güvenlik kurumlarına bütçe dışından yapılan harcamaların bütçe kapsamına alınmasından kaynaklanmıştır. 1996 yılında, bütçe açığında 1994 ve 1995 yıllarında sağlanan disiplin ortadan kalkarken, kamu muhasebe sistemindeki değişiklik de açık rakamını büyütülmüştür.

Erken genel seçimler kamu maliyesini her zaman olduğu gibi olumsuz etkilemiştir

Konsolide Bütçe (Trilyon TL)

	1995 gerçekleşme	1996 taslak	1996 düzeltme	tahmin
Gelirler	1,404.1	2,370.0	2,650.0	2,646.7
Vergiler	1,085.4	1,800.0	2,073.0	2,200.0
Harcamalar	1,720.6	2,780.0	3,511.0	3,946.7
Personel	502.7	800.0	910.0	975.0
Diğer cari	142.5	270.4	302.7	330.0
Yatırım	102.4	189.6	238.7	226.5
Faiz ödemeleri	576.1	940.0	1,345.0	1,507.0
İç borç	475.5	-	1,165.0	1,300.0
Dış borç	100.6	-	180.0	207.0
KİT'lere transferler	45.5	-	51.0	47.5
Sos. güv. kur. transferler	108.2	-	231.1	345.0
Diğer transferler	243.2	580.0	432.5	515.7
Faiz dışı denge	259.5	530.0	484.0	207.0
Bütçe dengesi	-316.6	-410.0	-861.0	-1,300.0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

1996 bütçesinin gelirleri incelendiğinde, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içinde payını artırmayı sürdürdüğü görülmektedir. Öyle ki, dolaylı vergilerin payının 1995 yılındaki %59 düzeyini aşarak 1996 yılında %60 oranının üzerine çıkması beklenmektedir. 1980 yılında bu oranın %37 olduğu gözönüne alındığında, vergi sisteminin dolaylı vergilere ne kadar bağımlı duruma geldiği ortaya çıkmaktadır. Gerçekleştirilemeyen vergi reformu nedeniyle dolaylı vergilerin payı artarken, vergi adaletsizliği büyümekte ve kayıt dışı ekonomik etkinlikler yaygınlaşmaktadır.

Vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı artmaktadır

Bütçe Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Dolaylı ver./Vergi g.	47.9	47.7	49.6	51.4	51.7	59.3	60.1
Vergi g./Top. gelir	80.2	78.8	81.3	75.2	78.1	77.3	83.1
Vergi g./Top. harcama	66.2	60.4	63.9	54.5	65.4	63.1	55.7

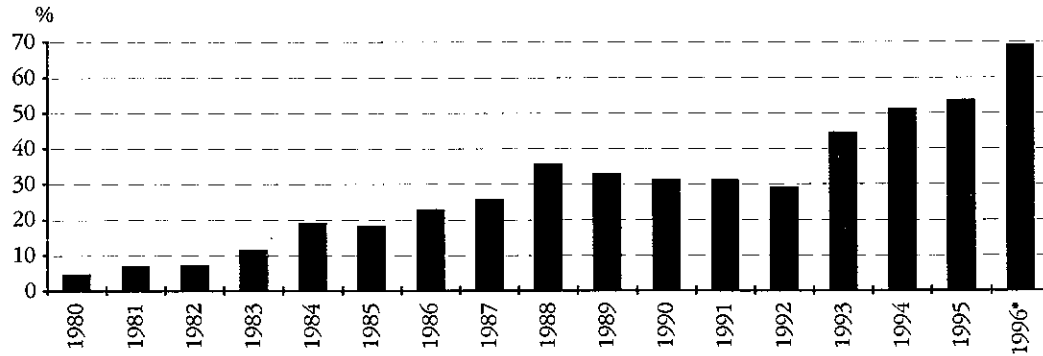
* Gerçekleşme tahmini

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

1996 bütçesinin harcamalar yapısı incelendiğinde, transfer giderlerinin toplam içindeki payının artışı dikkat çekicidir. Bu durum özellikle faiz yükündeki ve sosyal sigortalar kurumlarına yapılacak transferlerdeki büyümeden kaynaklanmaktadır. 1996 bütçesinde toplam faiz ödemelerinin %133 artışla, 1.3 katrilyon TL'yi aşması öngörülmüştü. Bunun içinde iç borç faiz ödemelerinin %145 oranında artarak 1.2 katrilyon TL'ye yaklaşması planlanmıştır. Faiz ödemelerinin bu denli yükselerek toplam vergi gelirlerinin %65'ini aşan bir büyüklüğe ulaşmasının öngörülmesi oldukça düşündürücüdür. Yüksek ve son yıllarda oldukça dalgalı bir seyir izleyen kronik enflasyon ortamında, kamu maliyesinde dengenin sağlanamaması ve açığın giderek büyümesi, bu açığın finansmanının yüksek reel faiz ödenerek ve hızla artan tutarlarda borçlanılarak yapılmasını gerektirmektedir. Bu durumda, faiz yükü, vergi gelirlerinin tümüne denk bir düzeye doğru ilerlemektedir.

Faiz yükü çığ gibi büyümektedir

Faiz Giderlerinin Vergi Gelirlerine Oranı

* DPT tahmini

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

Harcamalar içinde hızlı artışıyla dikkat çeken bir başka alan, sosyal güvenlik kurumlarına yapılacak olan transferlerdir. Bu giderlerin %114 oranında artarak 230 trilyon TL'ye ulaşması öngörülmüştü. Bu alanda da reformların geciktirilmesi sonucunda sistem darboğaza sürüklenmiş ve hızla büyüyen açık, bütçe üstünde ciddi baskılar oluşturmaya başlamıştır.

Sosyal güvenlik kurumlarına 230 trilyon TL transfer öngörülmektedir

Faiz yükü altında ezilip önemli ölçülerde açık vermesi beklenen bütçenin tek dayanak noktası olan faiz dışı dengede 484 trilyon TL fazla oluşması planlanmıştır. Böylece, bu fazlanın GSMH'ya oranının %3.5 düzeyine yükselmesi öngörülmüştü.

Faiz dışı dengedeki fazlanın artması planlanmıştır

Yılın ilk on ayındaki bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde, bütçe açığının 693 trilyon TL'ye ulaştığı, nakit açığının ise 910 trilyon TL'yi aştığı görülmektedir. Böylece, 1996 bütçesinin de önceki yıllarda olduğu gibi hedeflerden sapacağı ortaya çıkmıştır. Hükümet ekim ayında bütçe açığı hedefini 861 trilyon TL'den 1.3 katrilyon TL'ye yükseltirken, kasım ayı sonunda da yaklaşık 447 trilyon TL harcama yetkisi veren bir ek bütçe oluşturmuştur. Böylece, bütçe açığının GSMH'ya oranının %8.8'e ulaşması beklenmektedir.

İlk on aylık bütçe açığı hedeflerin tutmayacağını göstermiştir

Konsolide Bütçe (Trilyon TL)

	Ocak-Ekim 1995	Ocak-Ekim 1996	% değişim
Gelirler	1,108.2	2,105.4	90.0
Vergiler	859.3	1,750.6	103.7
Dolaysız	355.2	715.4	101.4
Dolaylı	504.1	1,035.2	105.3
Vergi dışı gelirler	230.5	322.1	39.7
Katma bütçe	18.4	32.7	78.0
Harcamalar	1,138.5	2,798.7	145.8
Personel	376.3	782.3	107.9
Diğer cari	84.6	170.2	101.2
Yatırım	63.1	147.1	133.0
Faiz ödemeleri	334.7	1,053.5	214.7
İç borç	263.8	918.6	248.2
Dış borç	70.9	135.0	90.3
KIT'lere transferler	38.0	50.0	31.5
Sos. güv. kur. trans.	-	-	-
Diğer transferler	241.8	595.7	146.4
Faiz dışı denge	304.4	360.2	18.3
Bütçe dengesi	-30.3	-693.3	2,188.7
Bütçe nakit dengesi	-151.1	-913.4	504.6
TÜFE artışı (%)			79.6

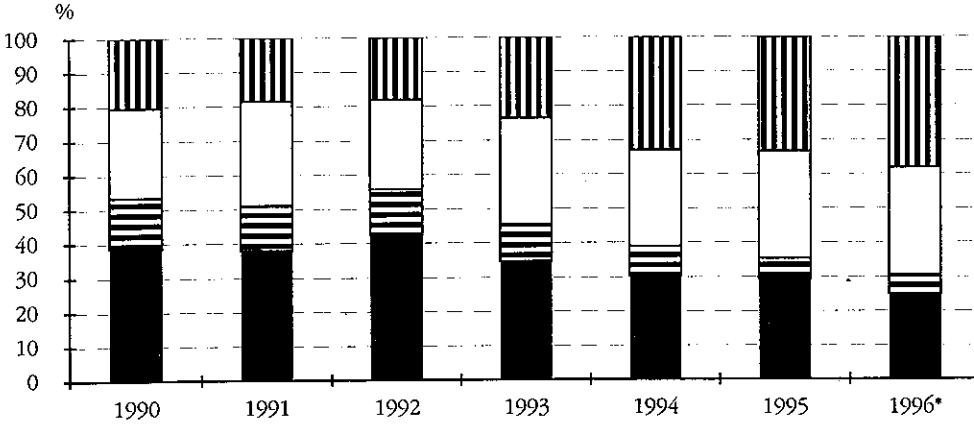
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Bütçe açığının hedeften sapmasında başlıca etken, artan faiz ve personel harcamaları olmuştur. Bilindiği gibi, yılın ilk yarısında yaşanan siyasi gelişmeler, Hazine'nin iç borçlanma vadesini bir türlü uzatamayarak çok kısa süreli borçlanmasına ve böylece bütçedeki faiz yükünün beklenenin üstünde artmasına neden olmuştur. Ayrıca, haziran ayı sonunda kurulan yeni hükümetin kamu kesiminde bütçede öngörülenin üstünde yaptığı maaş ve ücret ayarlaması, bütçe yükünün daha da artmasına yol açmıştır. Bu ortamda, yıl sonunda faiz giderlerinin toplam vergi gelirlerine oranının %70'e ulaşması beklenmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılacak transferlerin de yıl sonunda 345 trilyon TL'ye ulaşması öngörülmüştür. Başka bir gelişme ise, geçtiğimiz dönemlerde bütçe içindeki payı sürekli olarak gerilemiş olan yatırım harcamalarının 1996'da da bu durumdan kurtulamamasıdır. 1995'e oranla %121 oranında artması planlanan yatırım harcamalarının bütçe harcamaları içindeki payının, %6'dan %5.7'ye gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Faiz ve personel harcamaları planlanandan çok artmıştır

Faiz giderlerinin vergi gelirlerine oranının %70'e ulaşacağı öngörülmektedir

Bütçe Harcamalarının Dağılımı

* DPT tahmini

Kaynak: DİE, DPT

Bu arada, hükümet, vergi gelirlerinin de hedeflenenden yüksek olmasını beklemektedir. Yıl sonunda 2.2 katrilyon TL'ye ulaşması hesaplanan vergi gelirleri böylelikle 1995'e göre %103 oranında artış göstermiş olacaktır. Bu artışın arkasında canlı ekonomik etkinliğin yattığı söylenebilir. Vergi gelirlerindeki bu artışa rağmen, toplam gelirlerde bir yükselme öngörülmemesi ise dikkat çekicidir. Özellikle, özelleştirmeden

Ekonomideki canlılığın vergi gelirlerinde hedeflerin üstünde artış yaratması beklenmektedir

beklenen gelirlerin sağlanamamış olması, vergi dışı gelirlerin hedeflerin altında kalmasına yol açmıştır.

Öte yandan, özellikle personel harcamalarındaki artış faiz dışı fazlayı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu fazlanın GSMH'ya oranının %1.4'e gerilemesi öngörülmektedir. Faiz harcamalarının genişlemesi yanında, faiz dışı dengenin de azalması kamu borçlanması üstünde yaratacağı baskı nedeniyle olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

Finansman ve Faizler

1996 bütçe açığının finansmanı, borçlanma süresinin uzayacağı varsayımı altında, ağırlıklı olarak tahvil sunumuna dayandırılmıştı. Hazine, süresi gelen iç ve dış borçlarını çevirmek ve 861 trilyon TL olarak hedeflenen bütçe açığını finanse etmek üzere 292 trilyon TL tutarında dış borç kullanımının yanında yaklaşık 3.2 katrilyon TL'lik iç borçlanmaya gitmeyi tasarlamıştı. İç borçlanmanın 705 trilyon TL'sinin ise tahvil cinsinden gerçekleştirilmesi programlanmıştı. Ancak, ilk on aylık dönemde, güncel gelişmeler nedeniyle bu hedeflere ulaşılamamış ve gerekli finansman bir tahvil ihracı dışında tümüyle kısa vadeli bono çıkarılması ve gerek duyulduğunda Merkez Bankası avansları yoluyla sağlanmıştır.

Faiz dışı fazla giderek azalmaktadır

Açığın finansmanı sadece kısa vadeli iç borçlanmaya dayandırılmıştır

Nakit Dengesi ve Finansmanı (Trilyon TL)

	1996 program	Ocak-Ekim 1995	Ocak-Ekim 1996	% değişim	1996 tahmin
Nakit dengesi	-861.0	-151.1	-913.4	504.6	-1,300.0
Finansman	861.0	151.1	913.4	-	1,300.0
Dış borçlanma (net)	-113.5	-94.6	-98.4	4.1	-108.2
Kullanım	291.9	69.2	196.5	183.8	317.2
Devirli krediler	-	17.9	21.1	17.5	-
Ödeme	-405.4	-181.7	-316.0	73.9	-425.4
İç borçlanma (net)	403.5	103.8	-53.4	-	76.7
Satış	704.9	218.8	210.8	-3.7	378.5
Ödeme	-301.4	-115.0	-264.2	129.7	-301.8
Kısa vadeli borç. (net)	571.0	183.6	1,141.0	521.5	1,331.5
Merkez Bankası (net)	179.0	24.5	22.6	-7.7	179.0
Hazine bonusu (net)	392.0	159.1	1,118.3	603.1	1,152.5
Satış	2,272.0	939.6	3,036.8	223.2	3,626.5
Ödeme	-1,880.0	-780.6	-1,918.5	145.8	-2,474.0
Diğer	-	-41.7	-75.8	81.6	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

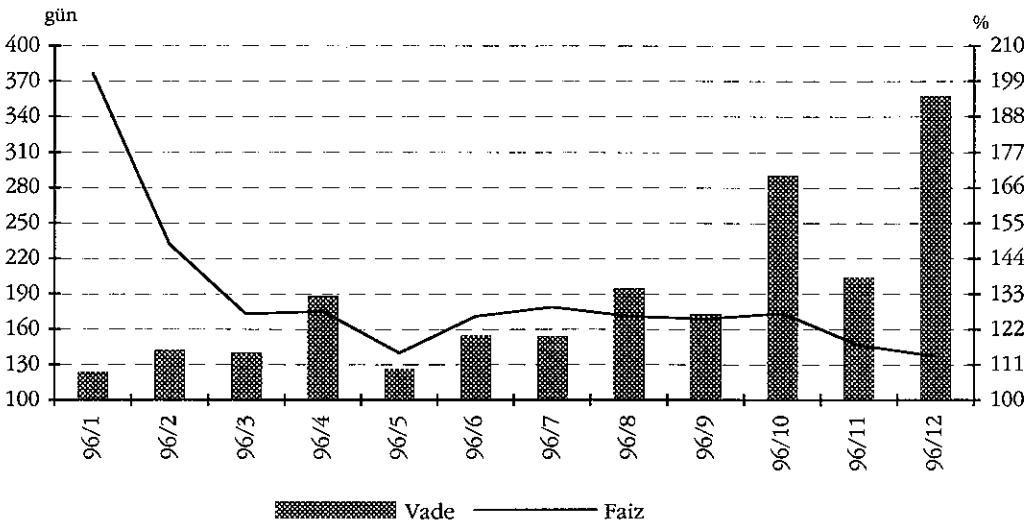
Hazine, ocak-ekim döneminde oluşan 913 trilyon TL tutarındaki nakit açığına ek olarak, vadesi gelen iç ve dış borcun karşılanabilmesi için net 1.1 katrilyon TL'yi aşkın bono çıkarırken, Merkez Bankası'ndan sadece net 22 trilyon TL kısa vadeli avans kullanmıştır. Bu arada, 98 trilyon TL tutarında net dış borç ödemesi gerçekleştirilirken, tahvil cinsinden borçlanmanın sınırlı kalması nedeniyle net 53 trilyon TL tahvil geri ödemesi yapılmıştır.

İlk on ayda net 1.1 katrilyon TL tutarında bono ihracı yapılmıştır

Finansmanın bu türden kısa süreli borçlanmaya dayandırılması ve gerek siyasal, gerekse ekonomik alanda süregelen belirsizlikler nedeniyle faiz oranları 1995 yılına göre genel olarak çok yükseklerle ulaşmıştır. 1995 yılı sonunda genel seçim nedeniyle bileşik düzeyde %240'a ulaşan Hazine bonusu faizleri, 1996 başından itibaren belirsizliğin yavaş yavaş ortadan kalkmasıyla inişe geçerek, Mayıs ayına gelindiğinde vadesine bağlı olarak %110-%120 aralığına oturmuştur. Ancak, bunu izleyen dönemde ilk koalisyon hükümetinin dağılması ve ardından kurulan hükümetin ilk uygulamalarının oluşturduğu belirsizlik ortamı, genelde olumlu mevsimsel etkilere bağlı olarak sakin geçmesi beklenen yaz aylarında Hazine'nin borçlanmasının duraklamasına ve dolayısıyla faizlerin yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde bileşik faizler yeniden %140 oranına ulaşmıştır.

**Siyaset ve ekonomi-
deki belirsizlikler ne-
deniyle faizler yük-
sek düzeyde seyret-
miştir**

Hazine İhalelerinde Ağırlıklı Vade ve Faiz

Kaynak: TCMB

Eylül ayına gelindiğinde, rekor düzeyde iç borç geri ödemeleriyle karşı karşıya kalan Hazine'nin, Merkez Bankası ile işbirliği içinde piyasa beklentileri doğrultusunda hareket etmesi üzerine finansal piyasalarda istikrar korunarak faizler aşağıya çekilmiştir. Bu gelişmelerde hükümetin 1997 başından itibaren vadesi dolan devlet iç borçlanma senetlerinden elde edilecek faiz gelirinden alınmasını kararlaştırdığı %10 oranındaki stopaj vergisini yürürlüğe sokacak olan kararnameyi ertelemesi de önemli rol oynamıştır. Vergiden muaf olan devlet kağıtlarına gelen aşırı talepten yararlanan Hazine, hem borçlanma maliyetini düşürmüş hem de vadeyi uzatmıştır. Bileşik faizler bir kez daha %110 oranının altına gerilerken, 1995 yazından bu yana ilk kez bir yıllık tahvil ihalesi gerçekleştirilmiştir. Enflasyonist baskıların arttığı bu dönemde kasım ayına kadar düşük maliyetlerle ve uzayan vadelerde yüksek düzeyde iç borçlanma gerçekleştirilerek, yalnız iç borçlar çevrilmekle kalmamış, aynı zamanda dış borç yükümlülükleri de karşılanmıştır. Ayrıca, TL cinsinden iç borçlanmaya ek olarak ekim ayında yurt içinde ilk kez döviz cinsinden borçlanmaya da gidilmiştir.

Devlet iç borçlanma senetlerine %10 oranında stopaj getirilmiştir

Ancak, kasım ayında yürürlüğe giren stopaj kararnamesi, doğal olarak nominal faizlerin yeniden artması yönünde baskı yaratmıştır. Ne var ki, hükümet faizlerin yükselmesini önlemek amacıyla iç borçlanmanın azaltılması yoluna gitmiş ve Merkez Bankası kaynaklarına başvurmayı yeğlemiştir. Öte yandan, aralık ayının ortasında Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesine rağmen, ilk kez 13 ay vadeli bono ihracı gerçekleştirerek, geri ödemelerin 1998 yılına kaydırılmasıyla 1997 bütçesindeki faiz yükünün azaltılması yönünde ilk işareti vermiştir.

İç Borçlar

Yapısal önlemlerin geciktirilmesi sonucunda, kamu kesimi açığının giderek artan biçimde iç borçlanmayla karşılanması, 1996 yılında özellikle belirgin bir nitelik almıştır. 1995 yılının son çeyreğinden başlayarak çok kısa vadelerde ve aşırı yüksek reel faizlerle borçlanması sonucu, iç borçlar 1996 yılında eşi görülmemiş biçimde artış göstermiştir. 1995 yılı sonunda GSMH'nin %17.3'ne denk gelen ve 1.36 katrilyon TL dü-

İç borçlarda rekor düzeyde artış yaşanmıştır

zeyinde bulunan iç borç stoku, 1996'nın kasım ayı sonunda %117 artışla 3 katrilyon TL'ye yaklaşmıştır.

İç Borç Stoku (Trilyon TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Tahvil	18.8	24.7	86.4	190.5	239.4	511.8	995.8
Bono	5.5	18.3	42.2	64.5	304.2	631.3	1,745.6
Avans	2.9	13.6	31.0	70.4	122.3	192.0	216.1
Kur farkı	30.0	41.1	34.6	31.9	133.4	25.9	0.0
Toplam	57.2	97.7	194.2	357.3	799.3	1,361.0	2,957.5

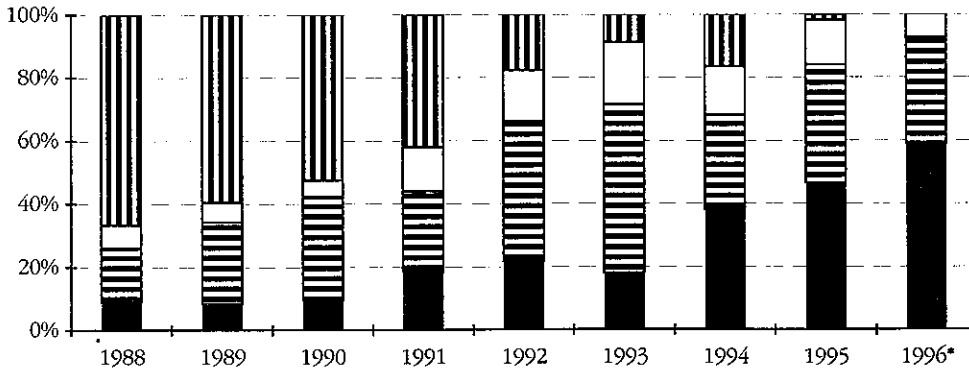
* Kasım 1996 itibariyle

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

İç borçların çığ gibi büyümesinin yanında, vade yapısındaki olumsuz değişim de dikkat çekici boyuttadır. 1995 sonunda toplam stokun %46'sını oluşturan Hazine bonusu stoku, payını kasım 1996 itibariyle %59'a yükselterek 1.7 katrilyon TL'yi aşmıştır. Bu arada Devlet tahvili stokunun payı ise %38'den %34'e gerileyerek, 1 katrilyon TL tutarında kalmıştır. Aralık ayına kadar satışı yapılan tahvillerin %55'i nakit dışı işlemlerle gerçekleştirilmiş ve yıl içinde sadece üç adet tahvil ihalesi yapılabilmiştir.

Bono stokunun toplamdaki payı %59'a ulaşmıştır

İç Borçların Dağılımı

* Ocak-Kasım

■ Bono

▨ Tahvil

□ MB avansı

▤ Kur farkı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Kamu açığı içinde önceki yıllarda önemli bir yer tutan KİT sisteminin mali yapısında, istikrar programı çerçevesinde göreceli olarak iyileşme sağlanabilmiştir. Böylece, özelleştirme kapsamı dışındaki işletmeci KİT'ler 1995 yılında küçük de olsa kâr edebilmişler ve finansman dengeleri, bütçe transferleri dışında 2 trilyon TL kadar fazla vermiştir.

İşletmeci KİT'ler yeniden açık vermeye başlamıştır

Ancak, yapısal reformlar içinde ilk sırada yer alan özelleştirme programında erken seçimlerden sonra yaşanan otorite boşluğu ve siyasal istikrarsızlığa bağlı olarak herhangi bir ilerleme sağlanamaması sonucunda, 1996 yılında bu kuruluşlar yeniden açık vermeye başlamıştır. DPT verilerine göre, 1996'da 57 trilyon TL'ye yakın kâr gerçekleştirilmesi beklenen özelleştirme kapsamı dışındaki işletmeci KİT'lerin finansman dengesi, buna rağmen, bütçe transferleri dışında 84 trilyon TL'ye yakın açık verecektir.

İşletmeci KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler (Milyar TL)*

	1993	1994	1995	1996 tahmin	1997 program
Toplam personel sayısı	523,589	462,872	415,198	413,113	406,178
Toplam personel harcamaları	84,214	123,685	173,355	292,291	472,801
Mal ve hizmet satış hasılatı	231,620	512,342	817,755	1,450,977	2,553,331
Görev zararı tahakkukları	11,624	16,693	14,030	21,516	29,907
İşletme faaliyet kar/zararı	9,033	76,839	119,331	212,098	354,699
Faiz ödemeleri	25,843	65,704	74,568	98,500	130,473
Dönem kar/zararı	-34,911	-65,111	6,253	56,841	127,628
Sabit sermaye yatırımları	33,148	45,812	64,328	140,144	244,570
Bütçe transferleri	26,235	21,370	45,941	48,500	92,455
Borçlanma gereği	55,261	47,254	-48,162	35,235	54,493
KİT açığı**	81,496	68,624	-2,221	83,735	146,948
Borçlanma gereği/GSMH (%)	4.1	1.8	0.0	0.6	0.6

* Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar hariç.

** Borçlanma gereğinden bütçe transferleri düşülerek hesaplanmıştır.

Kaynak: DPT

B Ö L Ü M

PARA POLİTİKASI VE PARASAL BÜYÜKLÜKLER

PARA POLİTİKASI VE GELİŞMELER

Gelişmiş ülkelerde siyasal gelişmelerden doğrudan etkilenmeyen Merkez Bankaları, bağımsız kimlikleriyle ekonomide güven ortamı oluşturarak, para politikasının başarıya ulaşmasında ön koşulu yerine getirebilmektedirler. Ülkemizde ise son yıllarda yaşanan siyasal ve ekonomik çalkantılardan, Merkez Bankası (TCMB) olumsuz yönde etkilenmiştir. 1993 yılının ikinci yarısından itibaren geçen üç yılı biraz aşkın sürede, bu kuruluş dört ayrı başkan yönetiminde çalışmıştır. Bu duruma, bir de para ikamesi ile kamu mali yapısında giderek ağırlaşan dengesizliklerin baskısı eklenince, para politikasının etkinliği azalmakta, Merkez Bankası ana görevi olan fiyat istikrarını sağlayacak öncelikli politikaları uygulayamamaktadır. 1996 yılında da, özellikle yılın ilk yarısında yaşanan siyasal kargaşaya ve belirsizliğe bağlı olarak, TCMB ana görevini yerine getirecek politikalar için gerekli ortamı ve gücü bulamamıştır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, TCMB'nin parasal otorite kimliği ile finansal piyasalardaki dalgalanmaların engellenmesinde ve Hazine'nin görece düşük maliyetlerle borçlanmasında önemli bir rolü olmuştur.

5 nisan istikrar programı ve IMF ile yapılan "Stand-by" anlaşması çerçevesinde 1994 ve 1995 yıllarında enflasyonun kontrol altına alınması ve fiyat istikrarının sağlanması yönünde sıkı para politikası izleneceği duyurulmuştu. Bu amaçla oluşturulan para programında, TCMB bilançosundaki parasal büyüklüklerin artışına sınırlamalar getirilerek, hedefler üçer aylık dönemler itibariyle açıklanmıştı. 1996 yılında ise para politikasında fiyat istikrarını sağlamaktan çok finansal piyasalardaki dalgalanmaları en aza indirmeye yönelik uygulamalara öncelik verilmiştir.

Bu çerçevede, para politikasının ana ilkesi olarak, enflasyonla yakından ilişkisi olduğu düşünülen rezerv paranın kontrolü yoluyla parasal büyüklüklerin etkilenmesi benimsenmiştir. Öte yandan, yüksek döviz rezervlerinden güç alınarak, döviz piyasalarında gerektiğinde müdahaleci olmak ve bunun yanında faiz oranlarının serbest piyasa koşulları

Merkez Bankası fiyat istikrarını sağlayacak politikaları yeterince uygulayamamaktadır

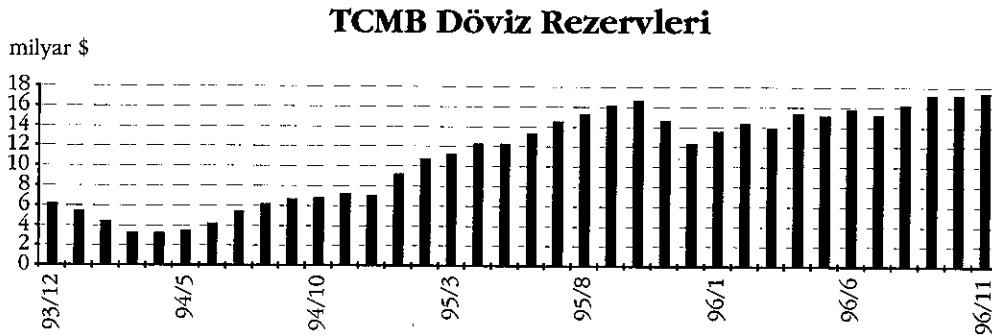
Piyasalarda istikrarı korumaya yönelik politikalara öncelik verilmektedir

Para, faiz ve döviz üçgeninde gerekli müdahale ve düzenlemeler yapılmaktadır

altında oluşmasını sağlamak üzere düzenleyici rol üstlenmek amaçlanmıştır.

Erken seçimlerin sona ermesiyle bir ölçüde azalan belirsizlik ve aşırı yükselmiş olan faiz oranları nedeniyle 1996'nın hemen başında ekonomik birimlerin portföy tercihlerinde TL cinsinden menkul kıymetler lehine değişiklik belirmiştir. Ortaya çıkan bu tercihler sonucunda, sabit getirili menkul kıymetlere olan talep artışı, bir yandan faizlerin hızla düşmeye başlamasına, öte yandan da, bozdurulan dövizler yoluyla rezervlerin artmasına yol açmıştır. Öyle ki, 1995 yılının son iki ayında 4.3 milyar dolardan fazla azalan döviz rezervleri bu gelişmeler sonucunda 1996'nın ilk iki ayında 2 milyar doların üstünde artış sağlamıştır. İzleyen aylarda da rezervler yükselmeye devam ederek, kasım sonunda 17.5 milyar dolarlık rekor düzeyine ulaşmıştır. Bu ters yönde para ikamesi sonucunda ortaya çıkan parasal genişleme ise TCMB tarafından açık piyasa işlemleri yoluyla kontrol altında tutulmuştur.

Yılbaşından itibaren döviz rezervleri yeniden artmaya başlamıştır

Kaynak: TCMB

Mart-haziran döneminde, yeni kurulan hükümetin sıkı para politikası uygulaması sonucunda Merkez Bankası kaynaklarının Hazine tarafından kullanımı durmuştur. Kısa vadeli avans miktarı azalmış, buna bağlı olarak iç krediler gerilemiştir. Haziran ayının sonunda kurulan yeni koalisyon hükümetinin ilk uygulamaları belirli bir huzursuzluk yarat-

Yılın ikinci yarısında sıkı para politikası terkedilmiştir

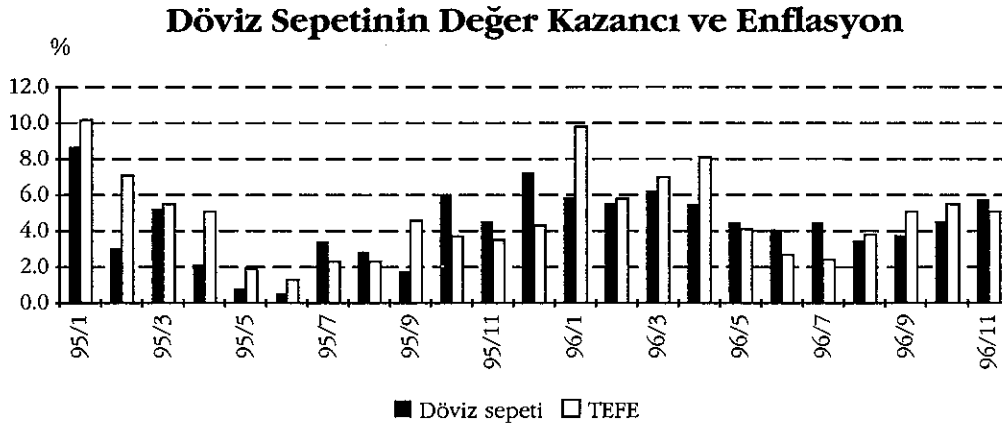
mıştır. Göreve gelen REFAHYOL hükümetinin ortaya koyduğu popülist politikaların bir uzantısı olarak gündeme gelen faizlerin düşürülmesi, Hazine nakit ihtiyacının karşılanmasında Merkez Bankası kaynaklarına ağırlık verilmesine neden olmuştur. Bu politikanın uygulamaya konulması para piyasalarındaki dalgalanmaların şiddetini arttırmış, piyasalarda oluşan fiyatlar hızla yükselişe geçmiştir.

Eylül ayından başlayarak iki ay boyunca, yüklü iç borç geri ödemelerine ek olarak dış borç yükümlülüklerini karşılamak amacıyla büyük çapta iç borçlanmaya giden Hazine, para piyasalarında nakit kaynakların sıkışmasına neden olmuştur. Bu durumda, TCMB piyasaların nakit gereksinimini gidermek ve faizlerde meydana gelebilecek oynaklığı en aza indirmek amacıyla piyasaların fon ihtiyacını düzenli olarak karşılamıştır.

Döviz kuru politikası, genel anlamda TL'nin daha fazla değer kazanmasını önlemek çerçevesinde uygulanmıştır. Buna göre, daha önce IMF anlaşması çerçevesinde bir dolar ve bir buçuk mark'tan oluşan döviz sepetinin TL karşısındaki değer artışı enflasyon düzeyinde tutulmaya çalışılmıştır. Böylece, yılın ilk 11 ayında %77.9 artan toptan eşya fiyatlarına karşı sepetteki ortalama artış %69.5 oranında gerçekleşmiş ve dış dünyadaki fiyat artışları da göz önüne alındığında, TL reel anlamda az bir ölçüde değer kazanmıştır.

TCMB likiditeyi piyasaların gerekleri doğrultusunda başarıyla düzenlemiştir

Kur artışı enflasyona oldukça paralel götürülmüştür

Kaynak: DİE, TCMB

TCMB Bilançosu

Yılın ilk yarısı ile ikinci yarısında uygulanan farklı politikalar sonucunda, bilanço yapısında değişik gelişmeler gözlemlendiğinden, bilançonun iki ayrı dönem içinde incelenmesi daha doğru olacaktır. Bu çerçevede, ilk altı ayda erken genel seçimlerin yarattığı olumsuz etkilerin silinmesi ile sağlıklı bir yapıya kavuşturulan bilanço, ikinci altı ayda hükümetçe uygulanan politikalar sonucunda yeniden olumsuz etkilenmiştir. Bu koşullar altında, TCMB enflasyonla mücadeleye ayırması gereken sürenin çoğunu izlenen politikaların olumsuz etkilerini dengeleyebilmek ve bilanço yapısını düzeltmek uğrunda harcamak zorunda kalmıştır.

Yıl başında yüksek reel faizlerin özendirdiği yabancı sermaye girişi ve ters yönde gelişen para ikamesi sonucu döviz varlıkları hızla artmaya başlamıştır. Bu nedenle, 1995 sonunda 2.2 milyar doların üstünde açık vermiş olan dış varlıklar ile döviz yükümlülükleri arasındaki farktan oluşan döviz pozisyonu hızla kapanmıştır. Mart ayında devalüasyon beklentileri nedeniyle döviz piyasalarında bir süre satıcı durumunda kalan TCMB, bunun dışında alıcı olmuş ve böylece döviz pozisyonu haziran sonunda 400 milyon dolar fazlaya dönüşmüştür.

TCMB ilk altı ayda parasal genişlemeyi kontrol altında tutmuştur

Döviz pozisyon açığı ilk yarı yılda kapanmıştır

TCMB Analitik Bilançosu (Seçilmiş Kalemler, Trilyon TL)

	95/IV	96/I	96/II	96/III	96/IV
Net dış varlıklar	-136.5	-103.5	32.4	14.9	31.1
İç varlıklar	509.3	545.9	466.3	524.5	497.9
Avans	192.0	260.8	140.7	183.6	212.6
Değerleme	45.0	45.0	13.5	12.5	12.7
MB parası	372.8	442.5	498.7	539.4	529.0
Rezerv para	343.5	381.6	455.9	555.0	572.1
Emisyon	223.9	242.2	289.3	362.8	356.6
Açık piyasa işl. borç.	15.9	46.2	26.1	-36.5	-63.0

Kaynak: TCMB

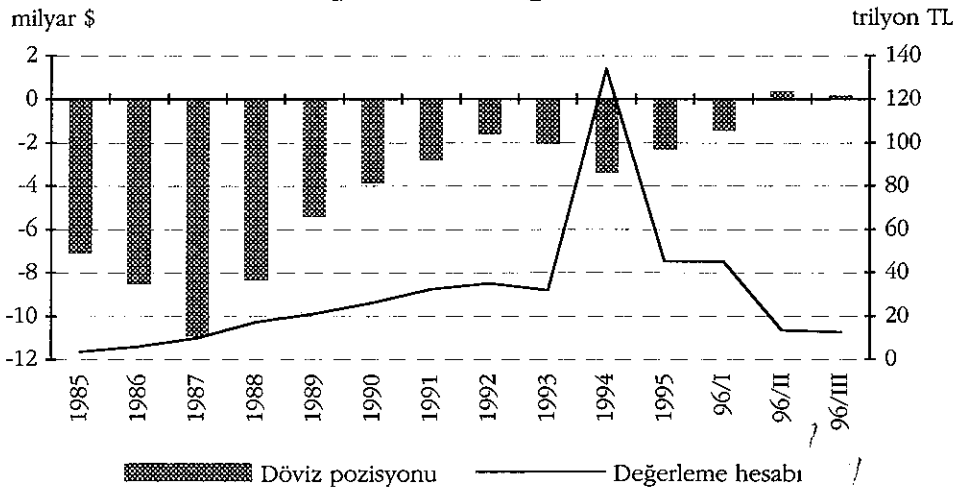
Hazine'nin ilk altı ayda sorunsuz biçimde uygulayabildiği borçlanma programı Merkez Bankası kaynaklarına aşırı ölçüde başvurulmasını engellemiştir. Böylelikle, TCMB'ye yapılan kısa vadeli avans geri ödemeleri ile döviz pozisyonundaki fazlaya bağlı olarak ortaya çıkan kur kârının değerlendirme hesabını azaltması nedeniyle iç varlıklarda düşüş belirmiştir. Bunun sonucunda, haziran sonunda iç varlıklar 1995 sonuna göre 43 trilyon TL gerileyerek, %8.5 oranında azalış göstermiştir.

Kamuya açılan krediler iç borçlanmadaki başarıya bağlı olarak azalmıştır.

Döviz varlıklarında yılın ilk yarısında yaşanan hızlı artış karşılığında yaratılan TL tutarı, 1995'te olduğu gibi sorun yaratan bir boyutta olmamıştır. Döviz alımları yoluyla yaratılan TL tutarının bir bölümü iç varlıklardaki azalma nedeniyle ortadan kalkınca Merkez Bankası parasındaki artış sınırlı kalmıştır. Yılın ilk yarısında bu kalemdaki 126 trilyon TL düzeyindeki artış, %34.8'lik bir büyümeyi göstermektedir. Bunun yanında, rezerv paranın kontrolünü amaçlayan TCMB, bu kalemin kontrolünü açık piyasa işlemleri yoluyla gerçekleştirerek, ilk altı ayda %32.7 düzeyinde bir büyümeye izin vermiştir. İlk altı ayda tüketici fiyatlarındaki artışın %36.7 oranında gerçekleştiği göz önüne alındığında, Merkez Bankası parası ile rezerv paranın reel anlamda geriledikleri anlaşılmaktadır.

Yılın ilk yarısında TL yaratımı sınırlı kalmıştır

Döviz Pozisyonu ve Değerleme Hesabı

Kaynak: TCMB

Bilindiği gibi, yılın ikinci yarısının hemen başında görev alan koalisyon hükümetinin ilk uygulamaları piyasalarda huzursuzluk yaratmıştır. Bu ortamda, döviz talebindeki artışa paralel olarak döviz pozisyonu temmuzda yeniden açık vermiştir. Ancak, TCMB ve Hazine'nin girişimleri ile sağlanan istikrar, pozisyonu ağustosta fazlaya dönüştürerek ekim sonunda 400 milyon dolarlık düzeyde korunmasını olanaklı kılmıştır. Kasım ayında ise, hükümetin faizleri düşürme çabası içine girmesiyle birlikte yaratılan likidite fazlası dövize kayınca TCMB müdahale etmek durumunda kalmış ve kasım ortasında döviz pozisyonu 600 milyon doların üstünde açık vermiştir. Ancak, ay sonunda pozisyon yeniden fazlaya dönüşerek 300 milyon dolara ulaşmıştır.

İkinci koalisyonla birlikte parasal genişleme başlamıştır

Bu arada, duraklayan iç borçlanma nedeniyle temmuz ayında eşi görülmemiş ölçüde TCMB kaynaklarına başvurulmuştur. İki hafta içinde 175 trilyon TL düzeyinde kısa vadeli avans kullanılması sonucunda iç varlıklar kaleminde temmuzda 145 trilyon TL'den fazla artış meydana gelmiştir. Böylece, ilk altı ayda %8 oranında azalan iç varlıklar, sadece temmuz ayında %32'lik bir artış göstermiştir. Ağustos ayında iç borçlanmanın tekrar rayına oturmasıyla bilanço üstündeki baskı hafiflemiş ve avansların geri ödenmesiyle iç varlıklarda düşüş belirmiştir. Ancak, yılın son iki ayında uygulamaya konulan faizleri düşürmeye yönelik politikalar yeniden iç varlıklardaki artış yoluyla parasal genişleme yaratmaya başlamıştır.

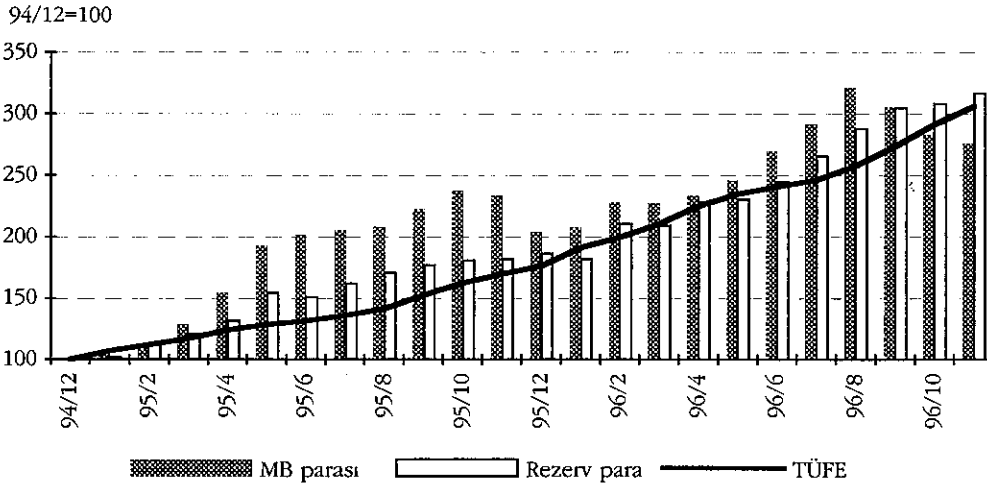
Kamuya açılan krediler ikinci yarı yılda genişlemiştir

İkinci yarıyıl, bilançonun yükümlülüklerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Temmuz ayında yaşanan iç varlıklardaki olağanüstü genişleme Merkez Bankası parası üstünde etkisini göstermiştir. İlk altı ayda reel düzeyde gerilemiş olan Merkez Bankası parası, sadece temmuz ayında %22'ye yaklaşan bir artışla ilk yedi ayda reel büyüme göstermiştir. Bu durumda, TCMB bu türden bir parasal genişlemenin enflasyonist etkilerini azaltabilmek amacıyla açık piyasa işlemleri yoluyla fazla paranın piyasalardan çekilmesini sağlamıştır. Böylece, rezerv paradaki yedi aylık artış %42 düzeyinde sınırlandırılmıştır.

Eylül ayında başlayan yüksek ölçekli iç borçlanmanın piyasalarda yarattığı likidite sıkışıklığı ise TCMB'nin piyasaları düzenli olarak fonlaması ve açık piyasa işlemlerinde alacaklı duruma geçmesi nedeniyle rezerv parada büyümeye neden olmuştur. Kasım sonunda, yıl başından itibaren rezerv paradaki artış %66.5'e ulaşmıştır. Finansal piyasaların Hazine'nin giderek büyüyen borçlanmasını finanse etmek için gerekli olan fon büyüklüğünü yaratabilecek derinlikte olmaması sonucu Merkez Bankası likidite yaratmak durumunda kalmıştır. Böylece, TCMB kaynaklarına doğrudan başvurmayan Hazine, açık piyasa işlemlerinden yaratılan parayla dolaylı olarak TCMB kaynaklarını kullanmıştır. Bu durumda, istikrarı korumak uğruna düzenli olarak piyasaların fon ihtiyacını karşılayan TCMB, para politikasının ana ilkesi olan rezerv paranın kontrolünden ödün vermek zorunda kalmıştır.

Hazine dolaylı yollardan TCMB kaynaklarına başvurmuştur

Merkez Bankası Parası, Rezerv Para ve TÜFE

Kaynak: TCMB, DİE

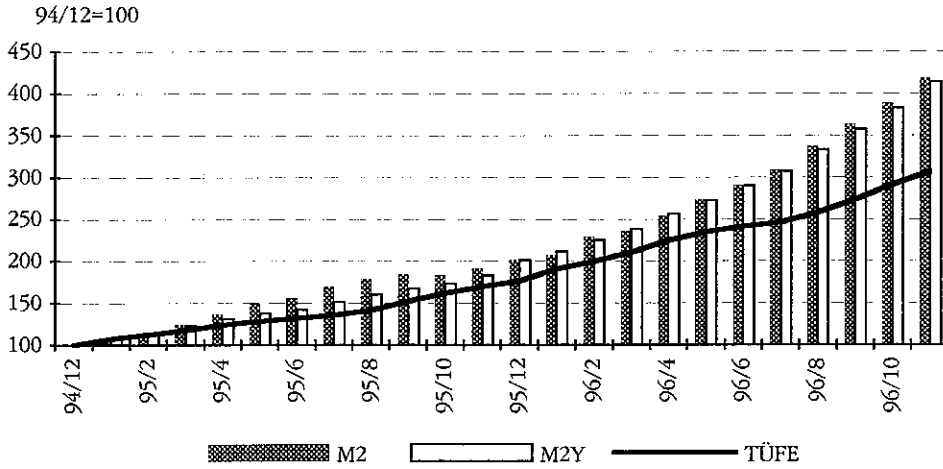
Parasal Büyüklükler

1995 yılında önce döviz rezervlerindeki artıştan, daha sonra da erken genel seçimlerden kaynaklanan parasal genişleme sonucu para arzında reel anlamda artış olmuştu. Bu yılın ilk yarısında ise, TCMB'nin bilançosundaki büyüklükleri etkin bir biçimde kontrol altında tutabilmesiy-

Vadeli tasarruf mevduatlarındaki artış M2 para arzını genişletmiştir

le bir ölçüde parasal disiplin sağlanmıştır. Ancak, para arzında yine de ekonomik etkinliğe paralel olarak artan para talebi nedeniyle küçük düzeyde bir reel büyüme gerçekleşmiştir. Böylece, mali sistemin TL cinsinden büyüklüğünün bir göstergesi olan ve dolaşımdaki para ile vadeli ve vadesiz mevduattan oluşan M2, yılın ilk yarısında %44.6 oranında büyürken, tüketici fiyatlarındaki artış %36.7'da kalmıştır. Yılın ikinci yarısında ise vadeli tasarruf mevduatında beliren artış M2'deki büyümeyi hızlandırmıştır. Böylece kasım sonunda M2'nin yıl sonuna göre artışı %108.5'e ulaşarak tüketici fiyatlarındaki %73.8'lik yükselişin oldukça üstüne çıkmıştır. Doğal olarak para arzında bu boyutta bir reel büyümenin ileride enflasyonist baskıları artırması beklenebilir.

Parasal Büyüklüklerde Aylık Gelişme

Kaynak: TCMB, DİE

1995'in son çeyreğinde erken genel seçimlere bağlı olarak hızlanan para ikamesi, döviz tevdiat hesaplarında (DTH) önemli artışa yol açmıştı. 1996'nın başında ise ekonomik birimlerin yeniden TL cinsinden varlıklara geçmesi sonucunda DTH'da kısa süreli azalma meydana gelmiştir. Ancak, derinleşen siyasal belirsizlik ve giderek kötüleşen makroekonomik dengesizlikler nedeniyle yıl başında 22.2 milyar dolar olan DTH toplamı, kasım sonunda 24.8 milyar dolara yükselmiştir. Böylece M2'ye ek olarak DTH'ı da içine alan geniş kapsamlı para arzı M2Y, 11 aylık dönemde %106 oranında artış göstermiştir.

DTH, TL cinsinden getirilerin yüksekliğine rağmen artış göstermiştir

M2Y'nin Bileşimi (%)

	91	92	93	94	95	96/I	96/II	96/III
Dolaşımdaki para	11.9	11.0	10.6	8.8	8.1	7.7	7.3	6.6
Vadesiz mevduat	14.0	12.7	12.3	9.0	7.5	6.9	6.6	7.9
Vadeli mevduat	45.0	39.1	29.9	32.4	34.8	35.2	36.6	36.3
Döviz tevdiat hesapları	29.1	37.1	47.1	49.8	49.6	50.2	49.5	49.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

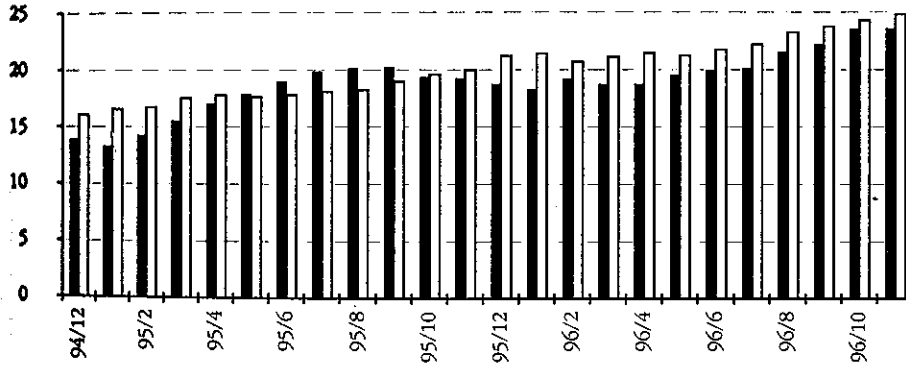
Kaynak: TCMB

TL mevduatta ise 11 aylık sürede, vadeli tasarruflarda gözlenen artışa bağlı olarak, %113.6 oranında büyüme gerçekleşmiş ve toplam mevduat 2.4 katrilyon TL'ye yaklaşmıştır. Yüzde 23'e varan bu reel artışta doğal olarak yüksek reel faiz getirisi önemli rol oynamıştır. Mevduatın yapısı incelendiğinde, vadeli tasarruflarda %126.9'luk artış olduğu görülmektedir. Böylece, bu grubun toplam mevduat içindeki payı 1995 sonundaki %56.2'lik düzeyinden, kasım ayı sonunda %59.7'ye yükselmiştir.

Artan reel faizler vadeli mevduatı özendirmiştir

Toplam Mevduat

milyar \$

Kaynak: TCMB

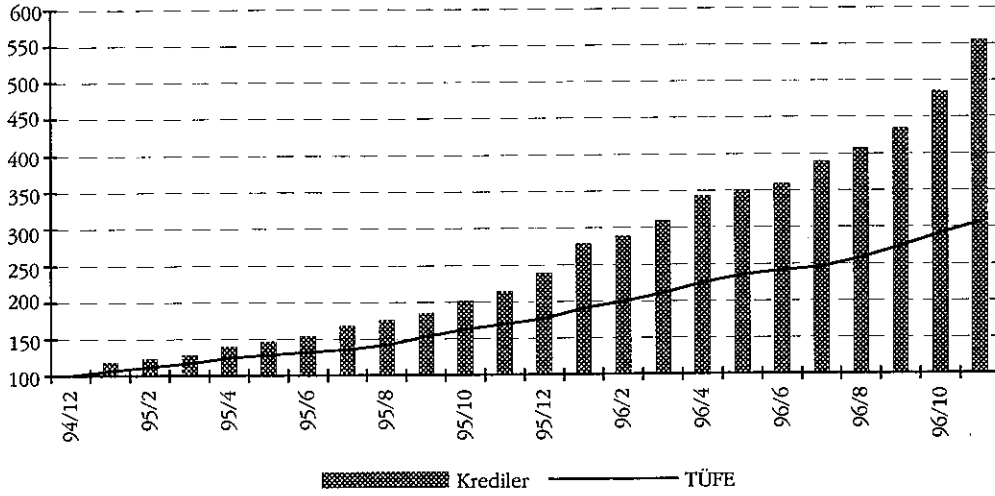
■ TL □ DTH

Ekonomik etkinliklerdeki canlılığa bağlı olarak, bankacılık kesiminin aktif yapısı içinde kredilerin payında genişleme yaşanmıştır. Öyle ki, mevduat bankalarının kredilerinde ilk 11 aydaki %132'nin üzerindeki artış, reel olarak %33.6'lık bir büyümeyi simgelemektedir. Bankalar Birliği'nin derlemelerine göre, 1996'nın ilk yarısında yabancı para cinsinden krediler, TL olarak kullanılan kredilerden daha hızlı artmış böylece toplam krediler içindeki payı haziran 1995'teki %49 düzeyinden, haziran 1996'da %52'ye yükselmiştir.

Ekonomideki büyüme kredileri artırmıştır

94/12=100

Mevduat Bankaları Kredileri

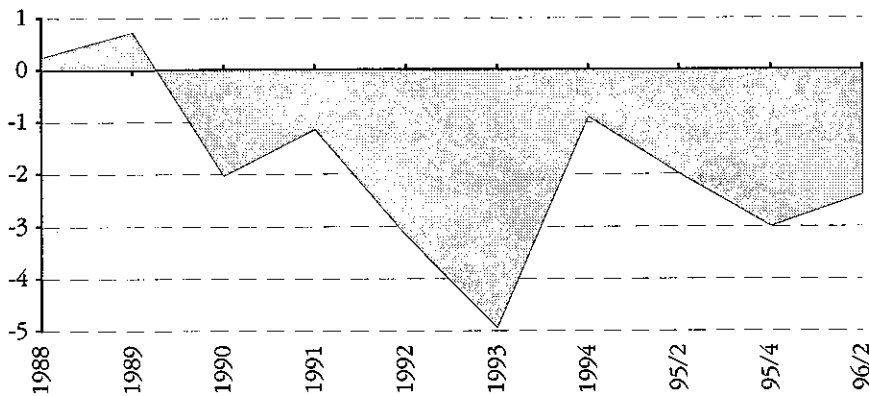
Kaynak: TCMB, DİE

1994 yılında döviz pozisyon açığını hızla kapatan bankacılık sektöründe, yüksek TL getirilerinden yararlanabilmek amacıyla 1995 yılında yeniden pozisyon açığı oluşmuştur. Böylece, 1995 sonunda 3 milyar dolar düzeyine yükselen pozisyon açığı, 1996'da TL'nin hızlanan değer kaybına bağlı olarak bankaların yabancı para aktiflerini artırmaları sonucu haziran sonunda 2.4 milyar dolara gerilemiştir.

Bankacılık sistemindeki döviz pozisyon açığı sürmektedir

Bankaların Döviz Pozisyonu

milyar \$

Kaynak: Bankalar Birliği

1996 yılının ilk yarısı bankacılık sektörünün kârlılığı açısından doyuru-
cu bir dönem olmamıştır. Sektörün konsolide gelir tablosuna göre,
bankalar 54 trilyon TL düzeyinde kâr elde etmişlerdir. Ancak, 1995 yı-
lının aynı döneminde gerçekleştirilen 50 trilyon TL'lik kâr ile karşılaştı-
rıldığında, sektörün kârlılığının reel olarak önemli ölçüde azaldığı gö-
rölmektedir. Bu gerilemenin özellikle kamu kesimi bankalarının zarar-
larından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Kârlılık düzeyinin yıl so-
nunda özellikle faiz gelirlerindeki mevsimsel artışa bağlı olarak artma-
sı beklenebilir.

**Bankaların kârlılığı
ilk altı ayda reel ola-
rak önemli ölçüde
gerilemiştir**

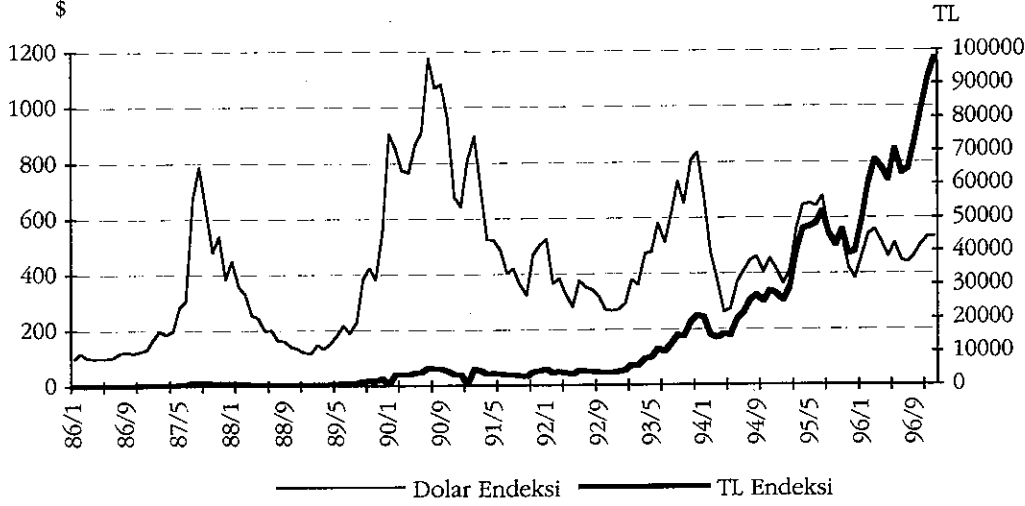
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)

1995 yılını 40,024 düzeyinde kapatan İMKB Bileşik Endeksi, 1996 yılı-
nın ilk iki ayında, merkez sağdaki iki partinin seçim sonrasında koalis-
yon hükümeti kurması beklentileri ve iç borçlanmada yaşanan olumlu
gelişmeler ile hızla gerileyen faizlere bağlı olarak %51 oranında yükse-
lerek 60,547 düzeyine ulaşmıştır. Mart ayında da koalisyon hükümeti-
nin kurulması ve sorunsuz iç borçlanma nedeniyle artış sürmüş, böyle-
ce Endeks ilk çeyreği TL değeriyle %61 (dolar değeriyle %45) yüksele-
rek, 67,045 puan düzeyinde kapatmıştır.

**İMKB 1996'ya hızlı
başlamıştır**

Nisan ayında henüz ikinci ayını doldurmuş olan koalisyon hükümeti-
nin yolsuzluk iddiaları ile dağılma noktasına gelmesi Borsa'yı da etki-
lemiş ve Endeks yıl başından beri ilk kez aylık olarak azalarak 64,723
puana gerilemiştir. Hükümet bunalımının mayıs ayında da süregelme-
si, buna ek olarak da Anayasa Mahkemesi'nin hükümetin almış olduğu
güven oylamasını geçersiz kılması, Endeksin mayıs ayını %6 azalışla
61,150 puan düzeyinde bitirmesine neden olmuştur.

İMKB Bileşik Endeksi

Kaynak: İMKB

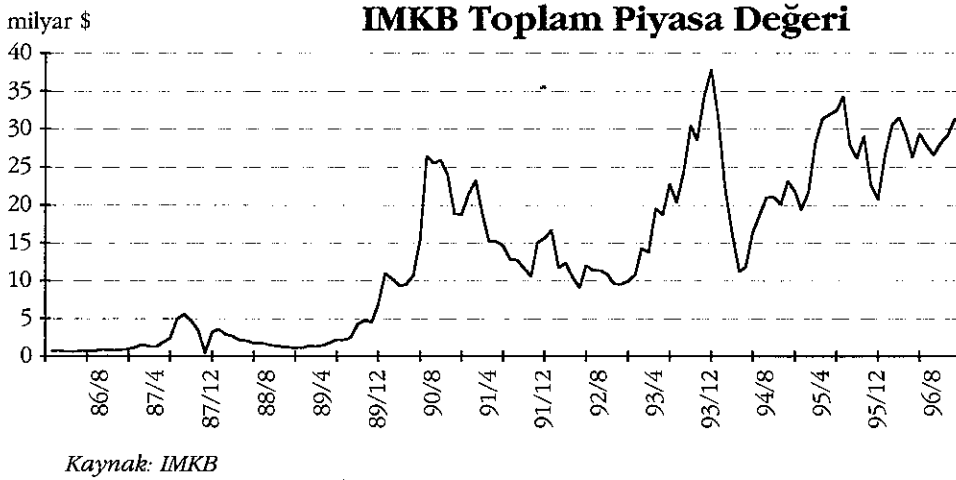
Haziran ayında, koalisyon hükümetinin dağılmasının Borsa üstünde oldukça olumsuz bir etki yaratması düşünülürken, öngörülenin tersine yeni hükümet beklentilerinin yoğunlaşması ve alternatif yatırım araçlarındaki durgunluktan dolayı Endeks yükseliş ile başlamış ve yukarı doğru hareketini ay boyunca sürdürerek yılın ilk yarısını TL değeriyle %72'lik ve dolar değeriyle de %32'lik bir yükselişle tamamlamıştır. Temmuz ayına ikinci koalisyon hükümetinin kurulması nedeniyle yükselişle girilmesine karşın, Maliye Bakanı'nın finansal piyasaları kaygılandıran açıklamaları nedeniyle Endeks temmuz ayını %10'luk bir gerileme ile 63,365 puan düzeyinde kapatmıştır.

Yılın ilk yarısında Endeks dolar değeriyle %32 oranında yükselmiştir

Ağustos ile onu izleyen iki ay içinde ise hükümet tarafından açıklanan ve özelleştirme konusunda olumlu beklentiler yaratan kaynak paketleri ile düşüş gösteren faiz oranlarına bağlı olarak önemli bir alım dalgası başlamıştır. Böylece, Endeks, ağustos-ekim aylarını kapsayan üç aylık dönem içinde %29 oranında yükselmiştir.

Kasım ayında kamu kağıtlarındaki talebe, Endeks'te ağırlığı olan diğer hisselerdeki alımlar eklenince, Japon kredi değerleme kuruluşu JCR'in Türkiye'nin kredi notunu düşürmesine rağmen Borsa yeni rekorlara imza atmış ve ayı 91,759 puanda kapatmıştır. Böylece, 1996'nın ilk 11 ayında Endeks TL değeriyle %130 artarken, bu artış dolar değeriyle %35 olmuştur. Bu durumda, İMKB'de işlem gören şirketlerin piyasa değerleri toplamı kasım 1996 itibariyle 3.133 katrilyon TL'ye (30.9 milyar dolar) ulaşarak, geçen yılın aynı dönemine göre %156 artarken, İMKB fiyat/kazanç oranı (12 aylık kümülatif kârlara göre) 1995 kasım ayı sonundaki 10.7 düzeyinden, bu yılın kasım ayı sonunda 11.8 düzeyine yükselmiştir. Aynı dönemde Borsa'da işlem gören şirket sayısı ise 25 artarak toplamda 228'e ulaşmıştır.

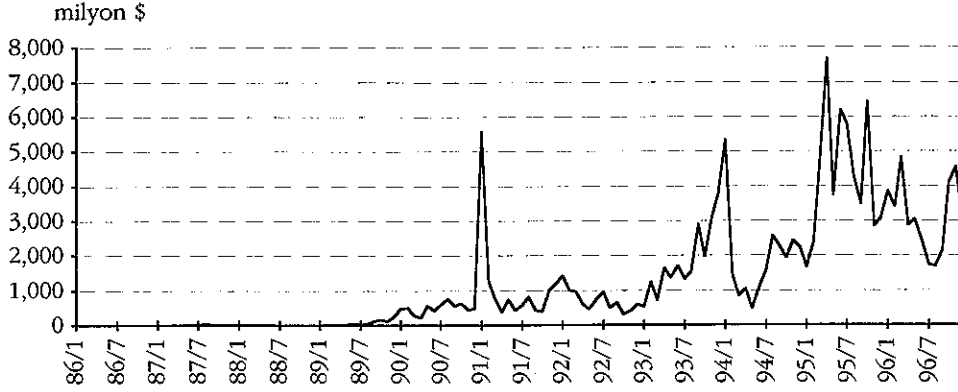
**Endeks ilk 11 ayda
%130 yükselmiştir**

1996 yılında politik ve ekonomik dalgalanmaların yıl boyunca yarattığı durgunluk nedeni ile İMKB'nin işlem düzeyi önemli şekilde azalmış ve 1995 sonundaki toplam 52.36 milyar dolar değerinden 1996 kasım sonunda 34.61 milyar dolara düşmüştür.

**İşlem hacmi istikrar-
sızlığa bağlı olarak
düşük kalmıştır**

İMKB Aylık İşlem Hacmi

Kaynak: İMKB

1996 yılı üçüncü çeyrek verilerine göre, Borsa'da işlem gören şirketlerin net satışlarını reel olarak %2.1 oranında artırmalarına karşılık, bu durum kârlılıklarına aynı oranda yansımamış ve konsolide net kârlar reel değerlerde %14.7 azalmıştır.

Sektörel düzeyde satışlar incelendiğinde, medya sektörü promosyonlara bağlı olarak satışlarını artırırken, ekonomik canlılığa bağlı biçimde artan elektrik tüketimi, enerji sektöründe büyümeye yol açmıştır. Beyaz eşya sektörü de ihracatın artmasına paralel olarak büyümüştür. Gümrük Birliği ile patlama yapması beklenen tekstil sektörü ise özellikle Avrupa'da yaşanan ekonomik durgunluk ve artan uluslararası rekabet yüzünden belirgin bir büyüme gerçekleştirememiştir. Öte yandan, dünya genelinde düşen kağıt fiyatları, kağıt ve orman ürünleri sektörünün satışlarının küçülmesine yol açarken, yine dış piyasalarda çelik fiyatlarının düşmesi de metal işleme sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir.

9 aylık verilere göre en yüksek kâr artışı enerji sektöründe gerçekleşmiştir

İMKB’de İşlem Gören Şirketlerin Sektörler İtibariyle Satış ve Kâr Durumları

(Milyar TL) Sektör	Net Satış (Ocak-Eylül)			Net Kâr (Ocak-Eylül)		
	Reel			Reel		
	1995	1996	Değ. (%)	1995	1996	Değ. (%)
Bira	12,408	24,127	8.5	3,394	4,927	-19.0
Boya	10,825	20,811	7.2	823	1,595	8.1
Beyaz eşya	64,271	128,473	11.5	4,495	12,230	51.7
Cam	7,634	13,523	-1.2	2,327	2,878	-31.0
Çimento	30,712	49,137	-10.8	5,207	8,442	-9.6
Demir çelik	35,438	63,748	0.3	8,701	2,802	-82.0
Enerji	17,407	37,257	19.4	1,883	7,511	122.5
Gıda	31,743	53,489	-6.0	3,149	3,622	-35.8
Gübre	10,434	20,471	9.4	850	1,312	-13.9
Holding	26,965	77,475	60.2	5,787	11,744	13.2
İlaç	7,112	13,324	4.5	521	1,177	25.9
İnşaat malzemeleri	8,456	14,569	-3.9	935	1,957	16.7
Kağıt	14,860	18,764	-29.6	3,616	3,767	-41.9
Lastik	23,355	45,679	9.1	3,792	9,366	37.7
Medya	17,460	40,206	28.4	1,618	3,823	31.8
Metal işleme	28,890	46,792	-9.7	2,883	3,851	-25.5
Otomotiv	39,498	78,347	10.6	3,955	9,920	39.9
Petrol ve petrol ürünleri	301,005	545,808	1.1	19,202	22,983	-33.2
Pazarlama	75,080	122,821	-8.8	434	1,253	61.1
Porselen ve seramik	8,466	14,569	-4.0	1,144	1,340	-34.7
Tekstil	79,194	139,454	-1.8	11,025	17,843	-9.7
Telekomünikasyon	15,914	33,063	15.9	3,879	5,567	-20.0
Turizm	4,864	8,880	1.8	496	842	-5.2
Otomotiv yan ürünleri	7,877	14,289	1.2	1,098	1,345	-31.7
Finans	295,107	689,072	30.2	44,472	94,448	18.4
Diğer	2,911	6,084	16.6	759	1,756	29.1
Toplam	1,208,052	2,324,772	7.3	137,161	239,132	-2.8

Kaynak: Eczacıbaşı Menkul Değerler Araştırma Bölümü

B Ö 4 Ü M

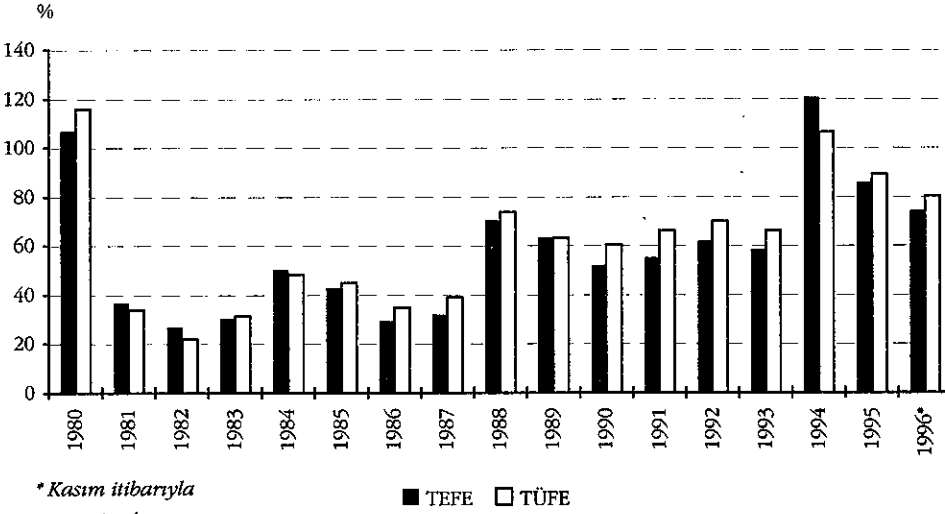
ENFLASYON

ENFLASYON

Yirmi yılı aşkın bir süredir yüksek ve kronik biçimde süren enflasyonist ortam ekonomik gelişimi tehdit etmektedir. Gelişmiş ülkelerde siyasal iktidarların öncelikli hedefi olan fiyat istikrarı, enflasyonla mücadeleyi ön planda tutan politikaların uygulanmasına neden olurken, Türkiye’de iktidarlar bu konuda gerekli adımları yeteri kadar atmamışlardır.

Türkiye’de enflasyonla mücadeleyi ön planda tutan politikalar uygulanmamaktadır

**Enflasyon
(12 aylık ortalama % değişim)**

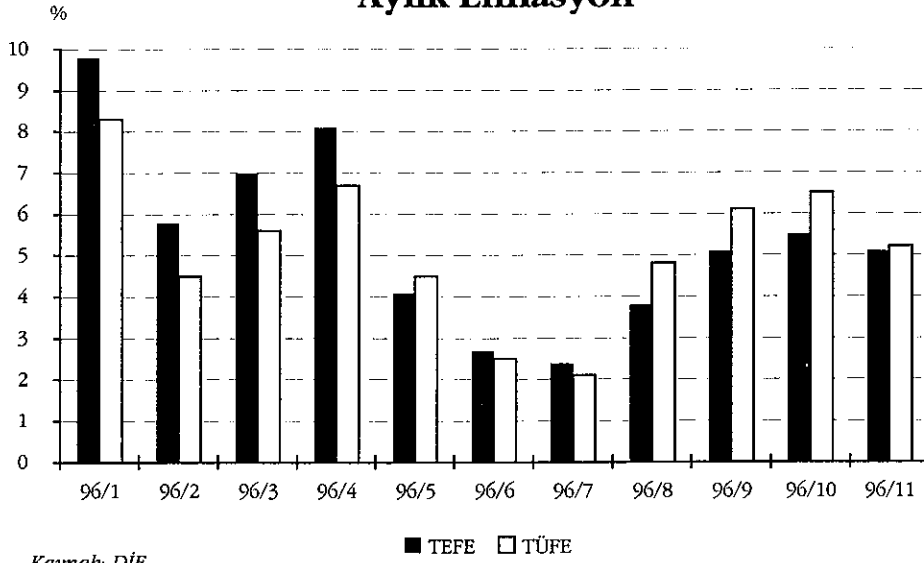

1995 yılında döviz kurlarının enflasyonun altında ve oldukça yavaş bir seyir izlemesi ve kamu kesiminde üretilen mal ve hizmet fiyatlarının sınırlı ölçüde yükseltilmesi, enflasyonda gerileme olmasına yol açmıştı. Kamu kesiminde fiyat ayarlamalarının ertelenmesi, özellikle erken genel seçimlerden önce belirgin bir durum almıştı. Bu türden bir ertelenmenin KİT’ler üstünde yarattığı baskı, fiyat ayarlamalarının seçimler sonrasında hızla başlatılmasına ve yapay olarak yükselmesi engellenmiş bulunan enflasyonun 1996 yılı başında yeniden artmasına neden olmuştur. 1995 seçimlerinin ardından, kamu kesimi fiyat ayarlamaları düzenli bir takvime bağlanarak piyasa ekonomisinin gerekleri yerine getirilmiş ve enflasyon sorununu çözecek yapısal reformların geciktirilmemesinden doğan bedelin KİT kuruluşları ve işletmeleri tarafından ödenmesi önlenmiştir.

Seçim döneminde kamu kesimi fiyat ayarlamaları ertelenmişti

1996’da düzenli kamu kesimi fiyat ayarlamaları yapılmıştır

Aylık Enflasyon

DİE tarafından 1996 yılı başında açıklanmaya başlanan ve 1994 = 100 temel alınan toptan eşya fiyat endeksine (TEFE) göre, 1995 sonunda %65.5 düzeyinde bulunan 12 aylık enflasyon, kasım ayında %85.7'ye yükselmiştir. Özel sektör ile kamu kesimindeki fiyat artışları arasındaki fark, seçim sonrası dönemde kamu sektörü fiyat ayarlamalarından kaynaklanmıştır. 11 aylık dönemde kamu kesimindeki fiyat artışları %95.2 düzeyinde gerçekleşirken, bu oran özel sektörde %73.3'te kalmıştır.

Toptan eşya fiyatları sektör bazında incelendiğinde, en yüksek yıllık artışın %120.2 ile fiyatların devlet tarafından belirlendiği enerji sektöründe gerçekleştiği görülmektedir. Kamu sektöründe düzenli olarak yapılan fiyat ayarlamaları bu düzeyde bir fiyat artışına neden olmuştur. 1996 yıl başından bu yana, özellikle petrol ürünleri fiyatlarında yapılan aylık ayarlamalar sonucu, akaryakıt fiyatlarında önemli artış görülmüştür. kasım ayında yıllık düzeyde normal benzinde fiyat artışı %140.1 olmuştur.

Fiyat artışında enerji sektörünü, sırasıyla %102.4 ve %95.8 ile madencilik ve tarım izlemiştir. İmalat sanayinde ise yıllık fiyat artışı daha düşük kalarak %79.7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu sektörde de yine kamu ile özel sektörler arasındaki enflasyon farkı dikkat çekmektedir. Kamu kesimi fiyatlarındaki artış %93.2 olurken, özel sektörde fiyat artışı %71.8'de kalmıştır.

Toptan eşya fiyat endeksindeki yıllık artış %85.7'ye yükselmiştir

En yüksek fiyat artışı enerji sektöründe gerçekleşmiştir

Fiyat artışlarında kamu ile özel sektör arasındaki fark dikkat çekicidir

**Seçilmiş Sektörlerde Enflasyon
(12 aylık ortalamalara göre % değişim)**

(1994=100)	1995	1996 *
Genel	86.0	74.4
Tarım	107.0	86.1
Madencilik	85.6	87.9
Enerji	56.4	94.7
İmalat sanayi	80.2	68.6
Gıda ve içki	83.8	81.7
Tekstil ürünleri	78.9	51.4
Kağıt ve kağıt ürünleri	119.1	29.3
Kimyasal madde ürünleri	78.3	55.2
Ana metal sanayi	81.2	54.6
Makine ve teçhizat imalatı	87.3	70.5

* Ocak-Kasım

Kaynak: DİE

İmalat sanayi alt sektörlerinde ortaya çıkan fiyat artışları incelendiğinde, en yüksek oranın %130.7 ile kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bunu, yine fiyatların devlet tarafından belirlendiği tütün ürünlerindeki %88.6'lık oran izlerken, en düşük fiyat artışı, arzdaki büyümeye ve uluslararası piyasalardaki fiyat düşüşüne bağlı olarak %30.7 ile kağıt ve kağıt ürünleri imalatında yaşanmıştır.

1996'nın başından itibaren yeniden başlanan kamu kesimi fiyat ayarlamaları, aylık düzeyde toptan eşya fiyatlarındaki artışı tüketici fiyatlarındaki artışın üstüne çıkarmıştır. Böylece, yıllık olarak bu iki endeks arasındaki fark kapanmıştır. Ağustos ayından itibaren ise tüketici fiyatları daha fazla artış göstermeye başlamıştır. 1995 sonunda %75.9 düzeyindeki 12 aylık tüketici enflasyonu, kasımda %80.4'e yükselmiştir. Ana harcama grupları arasında, tüketici fiyatlarında en yüksek artış ulaştırma ve sağlık harcamalarında, sırasıyla %110.9 ve %106.9 olurken, en düşük artış %63.8 ile ev eşyası giderlerinde gerçekleşmiştir. Gıda harcamalarında ise yıllık artış % 72.9 olmuştur.

Kasımda yıllık tüketici fiyat artışı % 80.4 olmuştur.

B Ö 5 L Ü M

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

ÖDEMELER DENGESİ

1996, dış ekonomik ilişkiler açısından bir dönüm yılı olmuştur. Türkiye'nin Avrupa Gümrük Birliği'ne üyeliği sonucu bu ülkelerle yapılan sanayi malları ticaretinde tüm korumalar kaldırılırken, diğer ülkelerle ticarete de Avrupa Birliği'nin Ortak Gümrük Tarifesi uygulanmaya başlanmıştır. Gümrük Birliği ile birlikte gerek gümrük kurallarında, gerekse belge ve kayıt sisteminde meydana gelen değişikliklerin gerektirdiği düzenlemelerin zamanında yapılamaması, dış dünya ile ekonomik ilişkilerimize dair resmi ve sağlıklı verilerin yayınlanmasını geciktirmiştir. Üyeliğin ilk yılında, ödemeler bilançosunda ortaya çıkan değişikliklerin boyutunun izlenememesi tedirginlik yaratmaktadır. Bu koşullarda, ödemeler dengesine ilişkin sağlıklı bir analiz yapılabilmesi oldukça güçleşmektedir.

Dış Ticaret

Bilindiği gibi, 1996 yılı da, bir önceki yıl gibi iç tüketim talebinin güçlü olması nedeniyle, dış ticaret üstünde olumsuz etkiler yaratmıştır. Öte yandan, ticaret hacmimizde en yüksek paya sahip bulunan Avrupa Birliği üyeleriyle gümrüklerin sıfırlanması ithalatın canlanmasına yol açan bir başka önemli etken olmuştur. Bunların yanında, TL'nin yabancı paralar karşısında az da olsa değer kazanarak 1995 yılında aşınmış olan rekabet gücünü azaltmayı sürdürmesi ve önemli dış pazarlarda yaşanan durgunluk ihracatın artış hızında görülen azalmaya katkıda bulunmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde, DPT ihracatın 1996 sonunda %13.2 artışla 24.5 milyar dolara ulaşacağını öngörmektedir. İthalatın ise %26 artışla 45 milyar dolar düzeyine erişerek, dış ticaret açığını 20.5 milyar dolara yükseltmesi beklenmektedir.

Dış ticarete ilişkin veriler gecikmektedir

DPT yıl sonunda dış ticaret açığının 20.5 milyar dolara ulaşmasını beklemektedir

Dış Ticaret (Milyar \$)

	1994	% değişim	1995	% değişim	1996*	% değişim
İhracat	18.1	18.0	21.6	19.5	24.5	13.2
İthalat	23.3	-20.9	35.7	53.5	45	26.0
Dış ticaret açığı	5.2	-63.3	14.1	172.5	20.5	45.7
İhracat/ithalat (%)	77.8	-	60.6	-	54.4	-
Dış tic. açığı/GSYİH (%)	4.0	-	8.5	-	11.3	-

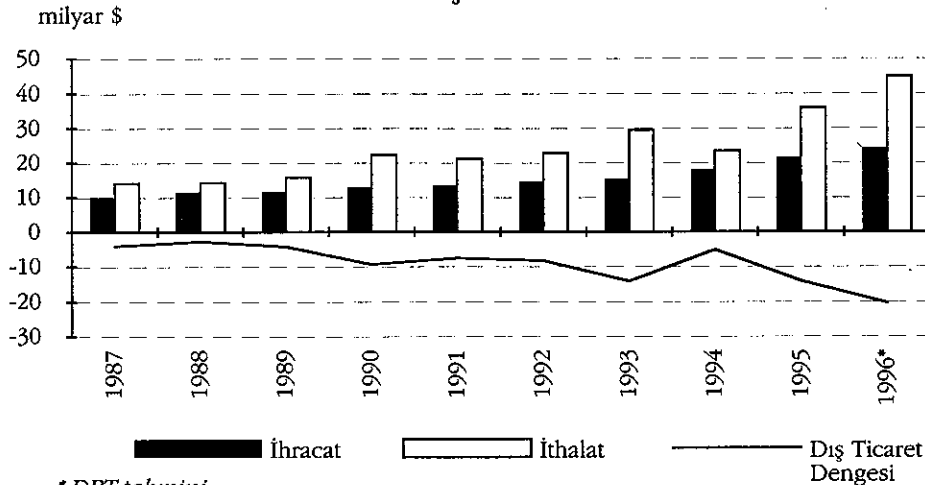
* DPT tahmini

Kaynak: DİE, DPT

Yıl sonuna gelinmesine karşın, dış ticarete ilişkin resmi veriler mart 1996 ile sınırlıdır. DİE'nin yayınladığı istatistiklere göre, yılın ilk üç ayında ihracat 5.5 milyar dolar (1995'in aynı dönemine göre %15.7'lik artış) düzeyinde gerçekleşirken, ithalat %37.9'luk artışla 9.5 milyar dolara ulaşmıştır. Bu durumda dış ticaret açığı 4 milyar dolar ile geçen yıla göre %88.4 oranında artmıştır. Üç aylık verilere göre, Gümrük Birliği'nin etkisi ile bu ülkelerle dış ticaretimizde aleyhimize bir gelişme yaşanmıştır. Bu ülkelere ihracatımız %9.8 artarken, ithalatımızda %59.2 oranında büyüme kaydedilmiştir. Böylece toplam ihracatımızda bu ülkelerin payı %52 düzeyinden %49'a gerilerken, bu ülkelerden gerçekleştirilen ithalatın toplam içindeki payı %45'den %52'ye yükselmiştir.

Yılın ilk çeyreğinde dış ticaret açığı 4 milyar dolar olmuştur

Dış Ticaret

* DPT tahmini

Kaynak: DİE

İthalat ve ihracatın sektörel dağılımı incelendiğinde, üç aylık verilere göre sanayi ürünlerinin toplam ithalat ve ihracatta sırasıyla 1995'deki %82 ve %86'lık payını koruduğu görülmektedir. DPT verilerine göre imalat sanayinde ithalatın %27.7 artışla 38.7 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Aynı sektörde ihracat artışının ise %12.7 ile sınırlı olarak bu alandaki dışsatımların 22.9 milyar dolara yükselmesi öngörülmektedir. Böylelikle, bu sektördeki dış ticaret açığı 1995'de 10 milyar dolardan, 1996'da 15.8 milyar dolara yükselecektir. Madencilik sektöründe de benzer bir gelişme sonucu dış ticaret açığının 3.6 milyar dolardan 4.3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Öte yandan, tarım sektöründe 1996 yılında yaşanan olumlu gelişmelere bağlı olarak bu sektördeki açığın 499 milyon dolardan, 400 milyon dolara gerileyeceği sanılmaktadır.

Ana Sektörlerde İthalat ve İhracat (Milyon \$)

İthalat	1995		1996*		
	Değer	% pay	Değer	% pay	% değ.
Tarım	1,446	4.0	1,600	3.6	10.7
Madencilik	3,961	11.1	4,700	10.4	18.7
İmalat sanayii	30,301	84.9	38,700	86.0	27.7
Tarıma dayalı san.	2,282	6.4	2,650	5.9	16.1
Diğer sanayiler	28,019	78.5	36,050	80.1	28.7

İhracat	1995		1996*		
	Değer	% pay	Değer	% pay	% değ.
Tarım	947	4.4	1,200	4.9	26.7
Madencilik	391	1.8	420	1.7	7.4
İmalat sanayii	20,298	93.8	22,880	93.4	12.7
Tarıma dayalı san.	3,407	15.7	3,650	14.9	7.1
Diğer sanayiler	16,891	78.1	19,230	78.5	13.8

* DPT tahmini

Kaynak: DİE, DPT

Mal gruplarında ithalatın yapısı incelendiğinde, tüketim talebindeki canlılığa bağlı olarak tüketim malları dışalımındaki artış dikkat çekmektedir. Yılın ilk üç ayında tüketim malları ithalatı geçen yılın aynı dönemine göre %53 oranında artış göstermiştir. DPT tahminlerine göre, bu mal grubunun 1996'daki dışalımının %30.3 oranında artarak 5.75 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bunun yanında, Gümrük Birliği nedeniyle artan yatırım isteğine bağlı olarak 1995 yılında %52

İmalat sektöründeki dış ticaret açığının 15.8 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir

Tüketim malları ithalatının %30.3 oranında artacağı sanılmaktadır

oranında büyüyen yatırım malları ithalatının 1996 yılında da %22 düzeyinde artacağı öngörülmüşken, bu grubun toplam ithalatının 12.8 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmiştir. Bu mal grubunun ilk üç aydaki ithalat artışı ise %72 olarak gerçekleşmiştir. Hammadde ithalatının ise %27.1'lik bir artışla yıl sonunda 26.45 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Cari İşlemler Dengesi

1995 yılında 2.3 milyar dolar açık veren cari işlemler dengesinde, 1996 yılında açık düzeyinin 3.8 milyar dolara ulaşacağı öngörülmüştü. Ancak, dış ticarete yaşanan gelişmeler sonucunda cari işlemler açığı DPT tarafından 6.85 milyar dolara yükseltilmiştir.

Yıl sonunda cari açığın 6.85 milyar dolar olacağı öngörülmektedir

Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)

	1995	1996 program	1996 tahmin
Mal ihracatı (fob)	21,975	25,400	24,900
İhracat (fob)	21,636	25,000	24,500
Transit ticaret	339	400	400
Mal ithalatı (fob)	-35,187	-40,500	-44,250
İthalat (cif)	-35,709	-41,000	-45,000
Altın (cif)	-1,322	-1,600	-1,600
Transit ticaret	-301	-350	-350
İthalat sigortası ve navlunu	2,145	2,450	2,700
Dış ticaret dengesi	-13,212	-15,100	-19,350
Diğer mal ve hizmet gelirleri	16,094	18,300	19,250
Turizm	4,957	6,100	6,000
Faiz	1,488	1,600	1,650
Diğerleri	9,649	10,600	11,600
Diğer mal ve hizmet giderleri	-9,717	-11,150	-11,000
Turizm	-911	-1,200	-1,200
Faiz	-4,303	-4,650	-4,400
Diğerleri	-4,503	-5,300	-5,400
Toplam mal ve hizmet dengesi	-6,835	-7,950	-11,100
Özel karşılıksız transferler (gelirler)	3,425	3,380	3,600
Göçmen transferleri	0	-	0
İşçi gelirleri	3,327	-	3,400
Diğerleri	98	-	200
Özel karşılıksız transferler (giderler)	0	0	0
Karşılıksız resmi transferler (net)	1,071	770	650
İşçi gelirleri	38	-	50
Diğerleri (net)	1,033	-	600
Cari işlemler dengesi	-2,339	-3,800	-6,850

Kaynak: DPT, TCMB

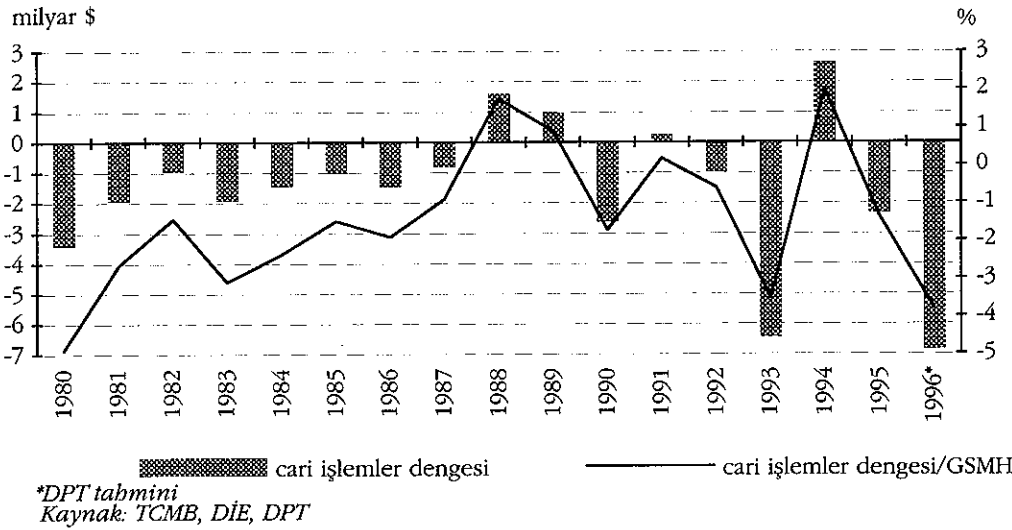
Cari işlemler dengesine ait veriler de dış ticaret verilerinde olduğu gibi mart 1996 ile sınırlıdır. TCMB'nin geçici verilerine göre, yılın ilk çeyreğinde dış ticaret dengesinde oluşan yüksek açığa rağmen, görünmeyen kalemlerdeki güçlü artışa bağlı olarak cari işlemler açığı 718 milyon dolarda kalmıştır. Özellikle, 1995 yılında yüksek artış sonucu, içeriğinin tam olarak bilinmemesi nedeniyle spekülasyonlara konu olan "diğer görünmeyen gelirler" kaleminde artışın sürmesi ocak-mart döneminde cari açığı sınırlamıştır. Bu kalemin 1996 yılında %20 artışla 11.6 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

İlk üç ayda, 718 milyon dolar cari açık oluşmuştur

Bunun yanında, net turizm gelirlerinde 1995'in ilk üç ayına göre önemli bir artış yaşanmamıştır. Turizmde yıl sonunda 4.8 milyar dolar tutarında net döviz girdisi beklenmektedir. Önemli bir döviz kaynağı olan işçi gelirlerinde ise, yılın ilk üç ayında gözlenen artışın duraklayarak, yıl sonunda sadece %2.2'lik artış sonucu 3.4 milyar dolar giriş olacağı umulmaktadır.

Net turizm gelirlerinin 4.8 milyar dolara ulaşması beklenmektedir

Cari İşlemler Dengesi

Görünmeyen gelirlerdeki yüksek düzeyde artış olumlu ve dikkat çeken bir gelişmedir. 1993 yılı ile karşılaştırıldığında, günümüzde ekonominin görünmeyen kalemlerden önemli tutarlarda döviz kazanır duruma geldiği görülmektedir. 1994 yılından bu yana sürekli artan net görünmeyen gelirlerin 1996 sonunda 8.25 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Böylece, hızla büyüyen dış ticaret açığına karşılık, cari dengede oluşan açık sınırlı bir düzeyde artmaktadır.

Görünmeyen gelirlerdeki artış cari açığı sınırlamaktadır

Sermaye Hareketleri

TCMB, sağlıklı bilgi akışı yaratabilmek ve bir ölçüde, ödemeler bilançosuna ışık tutarak belirsizlikleri giderebilmek amacıyla ilk dokuz aylık sermaye hareketleri beklentilerini yayınlamıştır. Buna göre, ocak-eylül 1996 döneminde ülkeye 7.59 milyar dolar net sermaye girişi olurken, bu tutar 1995'in aynı dönemindeki girişten yaklaşık 1.7 milyar dolar fazladır. DPT verilerine göre, yıl sonunda net girişin 10 milyar doları aşması beklenmektedir.

Bu arada, yoğun sermaye girişi sonucunda resmi rezervlerde dokuz aylık dönemde 5.4 milyar dolara yakın artış olmuştur. "Net hata ve noksan" kaleminin büyüklüğü bilinmemekle birlikte, bu dönemde 4.9 milyar dolar düzeyinde gerçekleştiği tahmin edilen cari işlemler açığına göre, bu kalemin 2.7 milyar dolar düzeyinde olduğu söylenebilir. DPT tahminlerine göre, net hata ve noksanın yıl sonunda 2.1 milyar dolar düzeyinde olacağı öngörülmektedir.

İlk 9 ayda, 7.6 milyar dolar tutarında net sermaye girişi yaşanmıştır

Yoğun sermaye girişi resmi rezervlerde 5.4 milyar dolarlık artışa neden olmuştur

Sermaye Hareketleri (Milyon \$)

	1995	1996 program	1996 tahmin
Sermaye hareketleri (rezerv hariç)	4,722	6,300	10,020
Doğrudan yatırımlar (net)	772	1,200	650
Portföy yatırımları (net)	1,724	3,180	2,100
Diğer uzun vadeli sermaye	-79	300	800
Kredi kullanımı	4,126	5,000	5,000
Anapara geri ödemesi	-5,667	-6,200	-5,700
Dresdner hesabı	1,462	1,500	1,500
Kısa vadeli sermaye	2,305	1,620	6,470
Varlıklar	-1,791	-1,300	300
Verilen krediler	293	-300	-400
Bankalar rezervi ve diğer var.	-2,084	-1,000	700
Yükümlülükler	4,096	2,920	6,170
Sağlanan krediler	3,096	2,300	5,500
Mevduat	1,000	620	670
Net hata ve noksan	2,275	0	2,130
Ödemeler dengesi finansmanı	0	0	0
Denge kalemleri	0	0	0
Genel denge	4,658	2,500	5,300
Rezerv değişmesi (1)	-4,658	-2,500	-5,300
IMF	347	0	0
Resmi rezervler (1)	-5,005	-2,500	-5,300

(1) (-) artışı göstermektedir.

Kaynak: DPT, TCMB

Sermaye hareketlerinin yapısı incelendiğinde, dış dengedeki açığın önemli ölçüde kısa vadeli sermaye girişleri ile finanse edildiği görülmektedir. Bunun yanında, 1995 ile karşılaştırıldığında portföy yatırımlarında da yüksek artış gerçekleşmiştir. Doğrudan yatırımlar ile orta ve uzun vadeli kredilerden ise yeteri kadar yararlanılamamaktadır.

Sermaye girişinin büyük bir bölümü kısa vadeli

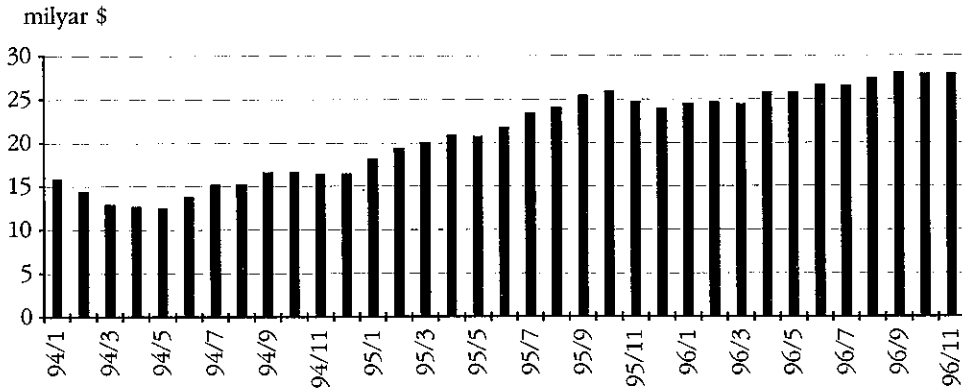
Dokuz aylık verilere göre, net kısa vadeli sermaye girişinin %33'lük artışla 6.16 milyar dolar olduğu, portföy yatırımlarının ise %43 oranındaki büyümeyle 1.45 milyar dolara ulaştığı sanılmaktadır. Gümrük Birliği nedeniyle büyük artış beklenen doğrudan yatırımlar ise siyasal istikrarsızlığa bağlı olarak cılız kalmış ve ancak 440 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, dış borç anapara ödemelerinin 4.5 milyar dolar olduğu dokuz aylık dönemde, orta ve uzun vadeli kredi kullanımının 3 milyar dolarda kalması ve kredi mektuplu döviz tevdiat hesaplarında sadece 1.04 milyar dolar artış olması nedeniyle, net olarak 460 milyon dolar tutarında orta ve uzun vadeli kredi borcu ödenmiştir.

İlk 9 ayda net kısa vadeli sermaye girişi 6.2 milyar dolar olmuştur

Uluslararası Rezervler

TCMB ve ticari bankalardaki altın ve dövizlerden oluşan uluslararası rezervler, 1996 yılında da süren yoğun sermaye girişine bağlı olarak artış göstermiş ve rekor düzeylere yükselmiştir. 1995 sonunda 23.9 milyar dolar düzeyinde bulunan uluslararası brüt rezervler, TCMB'nin geçici verilerine göre, kasım 1996 sonunda 28 milyar dolara yaklaşmıştır.

Uluslararası Rezervler

Kaynak: TCMB

Onbir aylık dönemde altın rezervlerinde değişiklik yaşanmazken, ticari bankaların rezervlerinde 1.1 milyar doların üstünde azalma gözlenmiştir. Kasım sonunda altın rezervleri yıl başındaki 1.4 milyar dolarlık düzeyi korumuş, bankaların rezervleri ise 10.2 milyar dolardan 9 milyar dolara gerilemiştir. TCMB rezervleri ise 5.1 milyar dolar artışla 17.5 milyar dolar düzeyine erişmiştir.

Uluslararası rezervler kasım ayı sonunda 28 milyar dolara yaklaşmıştır

Dış Borçlar

1995 yılı sonunda 73.28 milyar dolar düzeyinde olan dış borç stoku, 1996 yılında, özellikle kısa vadeli dış borçlarda meydana gelen artışa bağlı olarak çapraz kurlardaki değişimin azaltıcı etkisine karşın, hazi-
ran 1996 sonunda 75.76 milyar dolara yükselmiştir. Kısa vadeli borç stoku yılın ilk yarısında 2.81 milyar dolar artarak 18.52 milyar dolara ulaşırken, orta ve uzun vadeli borçlar 339 milyon dolar azalarak 57.24 milyar dolara gerilemiştir. Böylece, kısa vadeli borçların toplam stok içindeki payı %21.5'ten, %24.5'e yükselmiştir.

**Dış borç stoku hazi-
ran 1996'da 75.8 mil-
yar dolara yüksel-
miştir**

Dış Borç Stoku (Milyon \$)

	1994	1995	1996/I	1996/II*
Orta-uzun vade	54,291	57,577	56,949	57,238
Kamu setörü	48,147	49,958	49,200	49,239
Özel sektör	6,144	7,619	7,749	7,999
Kısa vade	11,310	15,701	15,144	18,519
Toplam	65,601	73,278	72,093	75,757
Kur farkı	4,301	1,970	-1,360	-2,674

* Geçici

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

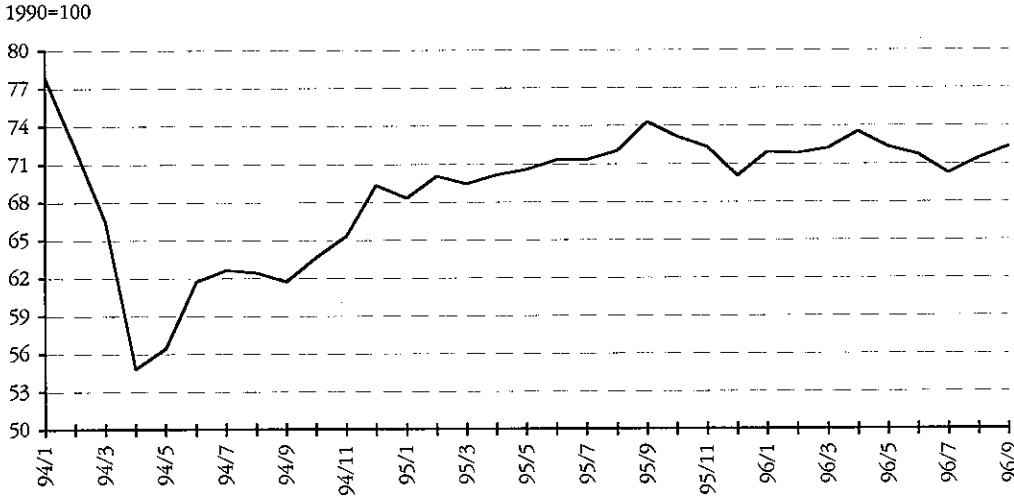
1996'nın ilk yarısında dış borçlarda gözlemlenen artış rezervlerin büyümesine yol açmıştır. Kur farkı hesaba katılmadığında ortaya çıkan ilk yarı yıldaki 5.15 milyar dolarlık artışa karşı, resmi rezervlerde 5.4 milyar dolar düzeyinde büyüme olmuştur. Böylece ülkenin dış açığının finansmanında gerekli olan borçlanmadan fazlasını gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Bu arada TCMB verilerine göre, 1996'nın 11 ayında kamu sektöründe toplam 8.3 milyar dolar dış borç ödemesi (anapara ve faiz) yapılmıştır. Bunun 6.5 milyar doları Hazine tarafından gerçekleştirilirken, geri kalanı TCMB, genel ve katma bütçeli kuruluşlar ve Türk Savunma Fonu tarafından yapılmıştır.

Döviz Kurları

Türk Lirası 1994 yılında gerçekleşen devalüasyon ve yaşanan krizle birlikte diğer para birimleri karşısında hızla değer kaybetmişti. 1994'ün ilk dört ayında tartılı efektif reel kurda %31 oranında düşüş kaydedilmişti. Ancak, takip eden kur politikaları TL'nin yeniden değer kazanmasına yol açmıştı. İstikrar tedbirleri çerçevesinde, 1994 yılının ikinci yarısından itibaren döviz kurunun enflasyonla mücadelede nominal çapa görevi görmesi bunda etkin rol oynamıştı. Böylece, TL 1995 sonunda daha önceki değer kaybının büyük bölümünü geri almıştı.

Tartılı Efektif Reel Kur

1996 yılında kur politikası, ülkenin dış piyasalarda rekabet gücünü aşındırmamak amacıyla TL'nin daha fazla değer kazanmasını engellemeye yönelik olarak şekillendirilmiştir. Bu doğrultuda, kur artışlarının enflasyona paralel bir biçimde gelişmesi amaçlanmıştır. Böylece, döviz kurları reel anlamda 1996'da istikrarlı bir seyir izleyerek 1995 sonundaki seviyelerini korumuştur.

B Ö L Ü M

1997 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ : HEDEFLER VE BEKLENTİLER

1997 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ: HEDEFLER VE BEKLENTİLER

1997 yılı Türkiye ekonomisi açısından oldukça kritik bir yıl olacaktır. 1995 yılının sonunda gerçekleşen erken genel seçimler ve sonrasında devam eden siyasal belirsizlik, 5 nisan istikrar önlemlerinin olumlu etkilerinin aşınmasına neden olmuştur. İstikrar önlemlerinden uzaklaşılması ve uygulanan genişleyici politikalara bağlı olarak iç talebe dayalı yüksek büyüme, ekonomide hissedilir bir ısınma yaratmıştır. Bu nedenle, 1997 yılında uygulanacak politikalar, ekonomik gelişmeler açısından son derece önemlidir.

1997'de de yüksek büyüme amaçlayan genişlemeci politikaların uygulanması durumunda iç ve dış dengelerde daha fazla bozulma meydana gelebilecektir. Böylece, son iki yılda yakalanan yüksek büyüme sürecinin yeni bir darboğazla sonuçlanması riski artacaktır.

1997 ekonomi açısından kritik bir yıldır

Popülist uygulamalardan uzak durulması gerekmektedir

Kaynak-Harcama Dengesi (Sabit fiyatlarla % değişim)

	1996 program	1996 tahmin
GSMH	7.5	4.0
Dış kaynak (1)	-2.1	1.1
Toplam kaynaklar	9.5	2.8
Sabit sermaye yatırımları	10.0	7.5
Kamu	18.6	17.3
Özel	8.1	5.2
Stok değişmesi (1)	-0.1	-0.6
Kamu	0.3	0.2
Özel	-0.4	-0.8
Toplam yatırımlar	9.0	4.8
Kamu	27.0	21.2
Özel	5.6	1.1
Toplam tüketim	9.6	2.1
Kamu	8.2	5.4
Özel	9.9	1.6

(1) Yüzde değişimler GSMH büyümesine katkılar göstermektedir.

Kaynak: DPT

1997 yılı ekonomik programında açıklanan DPT hedefleri, ekonomik büyümede geçen yılki beklentilerde gözlendiği gibi, yavaşlama olacağı izlenimi vermektedir. GSMH'nın %4 oranında artması öngörülürken, dış kaynak girişinin tersine çevrilmesine bağlı olarak toplam kaynakların yalnız %2.8 oranında büyüyeceği anlaşılmaktadır. Dikkat çeken bir nokta, ekonomik etkinliklerdeki yavaşlamanın özellikle büyüme üstünde ağırlığı bulunan özel sektör tüketim talebindeki azalmadan kaynaklanmasının beklenmesidir. Öyle ki, özel sektör tüketiminin sadece %1.6 oranında artacağı varsayımı altında toplam tüketimin %2.1 büyümesi öngörülmüştür. İç tüketim talebini dizginleyecek politikalar uygulanmadığı takdirde ekonomik büyüme 1996'da olduğu gibi beklenenden yüksek olabilecektir. Öte yandan, 1996'da %8.2 büyümesi beklenen kamu tüketiminin, 1997'de de %5.4 gibi yüksek bir artış sağlaması öngörülmüştür.

Yatırımların ise, 1997 yılında kamuda %21.2, özel sektörde %1.1 ve toplamda da %4.8 oranında artması planlanmaktadır. Sabit sermaye yatırımlarının kamu kesiminde %17.3, özel kesimde ise %5.2 düzeyinde büyüyerek, toplam sabit sermaye yatırımlarında %7.5'e varan artış yaratması beklenmektedir. Azalan toplam stok artışının ise GSMH büyümesine olumsuz yönde 0.6 puanlık bir katkısı olacağı hesaplanmaktadır.

GSMH'nın 1997 yılında cari fiyatlarla %71.6 oranında artarak 25.4 katrilyon TL olması beklenmektedir. Kişi başına milli gelirin ise 2,947 dolara çıkması öngörülmektedir. Sektörel düzeyde reel katma değer artışının tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde, sırasıyla %3, %4.5 ve %4 olacağı hesaplanmaktadır.

GSMH ve Sektörler Arası Büyüme (%)

	1996 tahmin	1997 program
Tarım	2.8	3.0
Sanayi	6.9	4.5
Hizmetler	8.8	4.0
GSYİH	7.4	4.0
GSMH	7.5	4.0

Kaynak: DPT

DPT ekonomide geçen yıl olduğu gibi yavaşlama öngörülmektedir

Tüketicinin %2.1, yatırımların ise %4.8 oranında büyüyeceği öngörülmektedir

Kişi başına milli gelirin 2,947 dolara yükselmesi beklenmektedir

Enflasyonda ise, ekonomik büyümedeki yavaşlamaya bağlı olarak iyileşme beklenmektedir. 1996'da %75 olması beklenen GSMH deflatörünün 1997'de %65'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Toptan eşya fiyatlarında ortalama olarak %65, yıl sonu itibariyle ise %57.7 artış öngörülmektedir. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, bu enflasyon hedeflerinin de oldukça iyimser ve gerçekleştirilmesi zor görünmektedir. Yurtiçi talepte yeterli daralma meydana gelmemesi ve kamu açıklarının yapısal reformlarla kalıcı biçimde düşürülememesi durumunda, bu hedeflerin tutturulması zordur.

Fiyat Gelişmeleri

	1996 tahmin	1997 program
GSMH deflatörü (% değişme)	75.0	65.0
Toptan eşya fiyatları (% değişme)		
Yıl sonu	86.0	57.7
Ortalama	76.0	65.0
Kur sepeti (1\$+1.5DM) (Ortalama)	162,564	269,750

Kaynak: DPT

5 Nisan istikrar önlemlerinden sonra uygulanan politikaların etkisiyle 1994'ün ikinci yarısında TL hızlı bir biçimde öteki paralar karşısında reel anlamda yeniden değer kazanmıştı. 1996 yılında kur artışları enflasyona paralel olarak götürülmeye çalışılmıştır. 1997 yılında da bu uygulamanın sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Böylece, 1 dolar ve 1.5 marktan oluşan döviz sepetinin yıllık ortalamasının 269,750 TL olması öngörülmüştür. Ancak, enflasyon hedefinin aşılması ve cari işlemler açığının büyümesi durumunda kur artışının da hızlanması olasılığıyla karşılaşılacaktır.

1997'de kamu maliyesinde radikal değişiklikler gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bunların başında, denk bütçe hedefi gelmektedir. Bütçenin 6.26 katrilyon TL büyüklüğündeki gelir ve giderlerinin denk olması planlanmıştır. Bu denklik, özelleştirme ve kamuya ait taşınmazların satışı yoluyla sağlanacak vergi dışı gelirler ve faiz yükünün önemli ölçüde hafifleyeceği varsayımlarına dayanmaktadır.

Enflasyonun %65'e gerilemesi hedeflenmiştir

Döviz kurlarının enflasyona paralel artması planlanmıştır

Tutturulması güç görünen bir denk bütçe hedeflenmiştir

Konsolide Bütçe (Trilyon TL)

	1996 tahmin	1997 program	% değ.	% pay
Gelirler	2,646.7	6,255.0	136.3	100.0
Vergi gelirleri	2,200.0	4,368.0	98.5	69.8
Vergi dışı gelirler	446.7	1,887.0	322.4	30.2
Harcamalar	3,946.7	6,255.0	58.5	100.0
Personel	975.0	1,675.0	71.8	26.8
Diğer cari	330.0	669.8	103.0	10.7
Yatırım	226.5	524.6	131.6	8.4
Faiz ödemeleri	1,507.0	1,864.0	23.7	29.8
İç borç	1,300.0	1,568.0	20.6	-
Dış borç	207.0	296.0	43.0	-
KİT'lere transfer	47.5	91.0	91.6	1.5
Sos. Güv. Kur. trans.	345.0	530.0	53.6	8.5
Diğer transferler	515.7	900.7	74.6	14.4
Bütçe dengesi	-1,300.0	-	-	-
Faiz dışı denge	207.0	1,864.0	800.5	-

Kaynak: DPT

Bilindiği gibi, hükümet kamu borçlanma gereksiniminin azaltılmasını amaçlayan bir dizi kaynak paketi oluşturmuştur. Bu paketler çerçevesindeki uygulamalarla da vergi dışı normal gelirlerde çok yüksek bir artış hedeflemiştir. Buna göre; 1996 yılında 167 trilyon TL olması beklenen bu gelirlerin, 1997'de 1.45 katrilyon TL'ye ulaşarak, toplam gelirler içindeki payını %6.3'den %23.1'e yükseltmesi beklenmektedir. Kaynak paketleri ile vergi dışı normal gelirlerde, Türk Telekom lisans ve hisse satışlarından 585 trilyon TL, kamu taşınmazlarının satışlarından 240 trilyon TL ve öteki önlemler yoluyla 335 trilyon TL olmak üzere, toplam 1.16 katrilyon TL elde edilmesi planlanmıştır.

Ancak, kaynak paketlerinin içeriğine bakıldığında bu hedeflerin tutturulmasının zor olduğu açıkça görülmektedir. Öyle ki, paketlerde kaynak olarak nitelendirilen fonların önemli bir bölümü, yeni tür araçlar yoluyla yapılacak borçlanmadan oluşmaktadır. En yüksek kaynağı yaratması beklenen döviz cinsinden borçlanma senetleri ile bedelsiz itha-

Gelir yaratmak amacıyla kaynak paketleri oluşturulmuştur

Paketler, ciddi düzeyde gelir yaratabilmekten uzak görünmektedirler

lat karşılığında açılacak yeni döviz tevdiat hesapları buna örnek verilebilir.

Öte yandan, özelleştirmeden elde edilecek gelirler de oldukça yüksek bir düzeyde hedeflenmiştir. Hedeflerin 1997 yılı içinde gerçekleştirilmesi zor görülmektedir. Bunun yanında, sadece bütçeye destek olmak için sosyal yönleri göz önüne alınmadan uygulanacak bir özelleştirme programı da ülke için yararlı olmayacaktır. Buna karşılık, kamu taşınmazlarının satışından belirli bir gelir elde edilebileceği gözardı edilmemelidir.

Kaynak paketlerinden bütçeye 1.4 katrilyon TL'lik bir gelir yaratılması planlanmıştır

1997 Bütçe Gelirlerine Kaynak Paketlerinin Etkisi

(Trilyon TL)

Vergi gelirleri	258.0
Vergi dışı normal gelirler	1,160.0
Özelleştirme	585.0
Taşınmaz satışları	240.0
Diğer gelirler	335.0
Toplam	1,418.0

Kaynak: DPT

Hükümet, vergi gelirlerinde de yüksek bir artış öngörmüştür. Ancak, önemli oranda dolaylı vergilere dayanan bu gelirlerde, ekonomik canlılığın yavaşlamasına bağlı olarak, hedeflere ulaşılamama olasılığı vardır. Buna ek olarak, kaynak paketlerinin içerdiği bir takım vergi düzenlemelerinin de istenilen düzeyde gelir yaratması güç olacaktır. Özellikle, devlet iç borçlanma senetlerine getirilen stopaj vergisinin net gelir kaybı yaratması beklenebilir. Kaynakta kesilen bu vergiler, bir yandan vergi gelirlerini artırırken, öte yandan da nominal faizlerdeki artışla faiz yükünü yükseltecektir. Faizlerdeki artış düzeyinin stopaj oranından fazla olması durumunda ise, bu uygulamanın bütçe üstündeki net etkisi açığı büyütecek nitelik taşıyabilecektir.

Ekonomik canlılıktaki yavaşlama, vergi gelirlerini düşürebilir

1997 bütçe tasarısına, harcamalar yönünden bakıldığında, faiz giderlerinin sadece %24 gibi düşük bir düzeyde artacağı öngörülmektedir. Bu öngörü altında, borçlanma programında ortalama vade ve faizin, sırasıyla 10 ay ve %90 olacağı yatmaktadır. Ancak, enflasyon hedefinin tutturulamaması durumunda faizlerde önemli oranda düşüş elde edilemeyecektir. Bu alanda bir ölçüde iyileştirme iç borçlanmanın dış borçlanma ile karşılanabilmesi ve iç borçlanma vadesindeki uzama ile faiz ödemelerinin 1998 yılına kaydırılması durumunda sağlanabilecektir. Buna ek olarak, vergi dışı gelirlerde belirgin bir artış sağlanması durumunda, finansman ihtiyacının gerilemesi ile azalan iç borçlanma da faiz yükünü düşürebilecektir.

**Faiz harcamalarında
öngörülen reel düşüş
oldukça iddialıdır**

Sosyal güvenlik sisteminde büyüyen açık, bütçeye giderek daha fazla yük oluşturmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, sosyal güvenlik kuruluşlarına bütçeden aktarılan kaynağın 1997'de 530 trilyon TL'ye yükselmesi beklenirken, KİT'lere yapılacak toplam transfer 91 trilyon TL olarak öngörülmüştür. Bu iki alanda gerekli reform ve düzenlemeler daha fazla geciktirilirse, bu transferlerin yıl sonunda tahmin edilenden daha fazla olması kaçınılmaz görünmektedir.

**Sosyal güvenlik sisteminde açığın artması
beklenmektedir**

Son olarak, bütçede yatırım ödenekleri %131.6 gibi yüksek bir oranda artırılmıştır. Böylece, bu ödeneğin GSMH içindeki payının %1.5'ten %2.1'e yükseltilmesi planlanmıştır. Personel giderlerinin ise, %71.8 düzeyinde bir artışla GSMH içindeki payının korunması amaçlanmıştır.

Bütün bu verilerin ışığında, 1997 konsolide bütçesinde hedeflenen denklige ulaşılmasının mümkün olmayacağı görülmektedir. Bütçe açığının büyüklüğü ise, elde edilmesi planlanan gelirlerin düzeyine bağlı olarak belirlenecektir.

Denk olması hedeflenen konsolide bütçe taslağı çerçevesinde, kamu kesimi açığının GSMH'ya oranının 1996 için öngörülen %9.6 düzeyinden, 1997'de %0.4'e gerilemesi umulmaktadır. Ancak, yukarıda sıralanan nedenlerden dolayı bu hedefin tutturulması mümkün değildir.

**Kamu kesimi açığının denk bütçeye
bağlı olarak azalması
hedeflenmiştir**

DPT verilerine göre, özelleştirme ve taşınmazların satışlarından elde edilecek gelirler dışta tutulduğunda, 1997'de kamu kesimi borçlanma gereğinin %5.4 olacağı hesaplanmaktadır.

Kamu Kesimi Açığı/GSMH (%)

	1996 tahmin	1997 program
Konsolide bütçe	8.8	0.0
Bütçe faiz ödemeleri	10.2	7.4
KİT	0.3	0.2
İşletmecî KİT	0.2	0.2
Mahalli idareler	0.2	0.2
Sosyal güvenlik kur.	0.2	0.2
Fonlar	0.1	-0.2
Toplam	9.6	0.4
Toplam (Bütçe faiz ödemeleri hariç)	-0.6	-6.9
Toplam (Kaynak paketi gelirleri hariç)	9.8	5.4

Kaynak: DPT

1997 yılında iç dengede önemli düzeyde azaltılması hedeflenen açığın yanında, dış dengede açığın sürmesi beklenmektedir. Bilindiği gibi, dış denge üstündeki en büyük baskı yurtiçi talepteki artıştan gelmektedir. Bu nedenle, 1997 yılında ekonomik etkinliklerdeki canlılık düzeyi, dış ticaret düzeyini de etkileyecek en önemli etken olacaktır. Bunun yanında, reel kurlardaki gelişim de bir başka önemli etkidir. Bu ortamda, döviz kuru politikasının ülkenin rekabet gücünü bozmayacak biçimde uygulanması beklenebilir. DPT verilerine göre, 1997 yılında ihracatın %20.4 artışla 29.5 milyar dolara, ithalatın ise %11.1 büyüyerek 50 milyar dolara yükseleceği öngörülmektedir. Böylece, dış ticaret açığının 20.5 milyar dolarda kalacağı tahmin edilmektedir.

Dış ticaret açığının 1996 düzeyini koruyacağı öngörülmektedir

Ödemeler Dengesi (Milyon \$)

	1996 tahmin	1997 program
İhracat (fob)	24,900	30,100
İthalat (cif)	44,250	49,450
Dış ticaret açığı	-19,350	-19,350
Turizm gelirleri (net)	4,800	5,500
İşçi gelirleri (net)	3,450	3,450
Faiz gelirleri (net)	-2,750	-2,900
Cari işlemler dengesi	-6,850	-5,600
Sermaye hareketleri (rezerv hariç)	10,020	8,600
Doğrudan yatırımlar (net)	650	750
Portföy yatırımları (net)	2,100	4,450
Diğer uzun vadeli sermaye	800	300
Kısa vadeli sermaye	6,470	3,100
Net hata ve noksan	2,130	0
Rezerv değişmesi (1)	-5,300	-3,000

(1) (-) artışı göstermektedir.

Kaynak: DPT, TCMB

Görünmeyen gelirler içerisinde net turizm gelirleri ile net diğer gelirlerdeki artışa bağlı olarak, cari işlemler açığında 1996'ya göre bir gerileme yaşanması ve açığın 5.6 milyar dolar olması öngörülmüştür.

Bu açığın finansmanını sağlayacak sermaye girişlerinin ise net 8.6 milyar dolar düzeyinde gerçekleşerek, resmi rezervlerde 3 milyar dolarlık artışa neden olması beklenmektedir. Sermaye hareketlerinin yapısı incelendiğinde, net kısa vadeli sermaye girişlerinin azalarak 3.1 milyar dolar, portföy yatırımlarının ise artarak 4.5 milyar dolar olacağı anlaşılmaktadır.

Değerlendirmeleri yapılan 1997 yılı program hedefleri, hemen her alanda çok iddialı olup, erişilmesi kolay görünmemektedir. Geçtiğimiz yıllarda gerçekleştirmeler, program hedeflerinden önemli ölçülerde sapmıştır. Bu durum, ekonomik hedeflere olan güvenilirliği azaltarak, uygulanan politikaların etkinliğinin azalmasına yol açmaktadır. Kamu otoritesi tarafından gerçekleştirilmesi mümkün ekonomik hedeflerin belirlenerek politikaların bu doğrultuda uygulanması gerekmektedir.

Cari işlemler açığının 5.6 milyar dolara gerilemesi beklenmektedir

Finansmanın büyük ölçüde portföy yatırımlarıyla yapılması planlanmaktadır

Program hedefleri gerçekçi değildir

İSTATİSTİKİ TABLOLAR

Ekonominin Genel Dengesi (Cari fiyatlarla)
(Milyar TL)

700 ft. ✓

DPT 130

				% Pay		
				1995	1996*	1997**
I.	1. Gayri Safi Milli Hasıla	7,854,887	14,777,000	25,360,000	100.0	100.0
	2. Dış Kaynak	256,712	814,531	1,134,000	3.3	5.5
	3. Toplam Kaynaklar	8,111,599	15,591,531	26,494,000	103.3	105.5
	4. Toplam Yatırımlar	1,946,048	3,711,470	6,402,030	24.8	25.1
	5. Sabit Sermaye Yatırımı	1,839,774	3,543,800	6,282,569	23.4	24.0
	5.1 Kamu	326,721	677,460	1,306,266	4.2	4.6
	5.2 Özel	1,513,053	2,866,340	4,976,303	19.3	19.4
	6. Stok Değişmesi	106,274	167,671	119,460	1.4	1.1
	6.1 Kamu	-29,940	-14,778	17,376	-0.4	-0.1
	6.2 Özel	136,214	182,449	102,084	1.7	1.2
	7. Toplam Tüketim	6,165,551	11,880,061	20,091,970	78.5	80.4
II.	8. Kamu Harcanabilir Geliri	723,242	1,000,773	2,868,214	9.2	6.8
	9. Kamu Tüketimi	751,021	1,523,419	2,708,853	9.6	10.3
	10. Kamu Tasarrufu	-27,779	-522,646	159,361	-0.4	-3.5
	11. Kamu Yatırımı	296,781	662,682	1,323,642	3.8	4.5
	12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-324,560	-1,185,328	-1,164,282	-4.1	-8.0
III.	13. Özel Harcanabilir Gelir	7,131,645	13,776,227	22,491,786	90.8	93.2
	14. Özel Tüketim	5,414,530	10,356,642	17,383,117	68.9	70.1
	15. Özel Tasarruf	1,717,115	3,419,585	5,108,669	21.9	23.1
	16. Özel Yatırım	1,649,268	3,048,789	5,078,387	21.0	20.6
	17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	67,847	370,797	30,282	0.9	2.5
	18. Özel Tasarruf Oranı	24.1	24.8	22.7		
	19. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	1,689,336	2,896,939	5,268,030	21.5	19.6
	20. S. Sermaye Yatırımı/GSMH	23.4	24.0	24.8		
	21. Yurtiçi Tasarruflar/GSMH	21.5	19.6	20.8		

Ekonominin Genel Dengesi (1994 fiyatlarıyla)
(Milyar TL)

		% Değişim				
		1995	1996*	1997**	1996*	1997**
I.	1. Gayrı Safi Milli Hasıla	4,197,095	4,511,877	4,692,353	7.5	4.0
	2. Dış Kaynak (1)	75,884	165,504	114,800	-2.1	1.1
	3. Toplam Kaynaklar	4,272,980	4,677,381	4,807,153	9.5	2.8
	4. Toplam Yatırımlar	1,095,849	1,194,154	1,251,341	9.0	4.8
	5. Sabit Sermaye Yatırımı	1,038,722	1,142,942	1,229,228	10.0	7.5
	5.1 Kamu	188,634	223,690	262,420	18.6	17.3
	5.2 Özel	850,087	919,252	966,807	8.1	5.2
	6. Stok Değişmesi (1)	57,128	51,211	22,113	-0.1	-0.6
	6.1 Kamu	-16,094	-4,514	3,216	0.3	0.2
	6.2 Özel	73,222	55,725	18,897	-0.4	-0.8
	7. Toplam Tüketim	3,177,130	3,483,227	3,555,812	9.6	2.1
II.	8. Kamu Harcanabilir Geliri	421,193	288,325	533,954	-31.5	85.2
	9. Kamu Tüketimi	437,965	473,907	499,573	8.2	5.4
	10. Kamu Tasarrufu	-16,772	-185,582	34,381		
	11. Kamu Yatırımı	172,540	219,176	265,637	27.0	21.2
	12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-189,312	-404,758	-231,256		
III.	13. Özel Harcanabilir Gelir	3,775,902	4,223,553	4,158,398	11.9	-1.5
	14. Özel Tüketim	2,739,165	3,009,320	3,056,239	9.9	1.6
	15. Özel Tasarruf	1,036,737	1,214,232	1,102,160	17.1	-9.2
	16. Özel Yatırım	923,310	974,977	985,704	5.6	1.1
	17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	113,428	239,255	116,456		
	18. Özel Tasarruf Oranı	27.5	28.7	26.5		
	19. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	1,019,965	1,028,650	1,136,541	0.9	10.5
	20. S. Sermaye Yatırımı/GSMH	24.7	25.3	26.2		
	21. Yurtiçi Tasarruflar/GSMH	24.3	22.8	24.2		

(1) yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

* Gerçekleşme Tahmini

**Program

Kaynak: DPT

GSMH Sektörel Büyüme Hızı
(1987 fiyatlarıyla, % değişme)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1995				1996		
							I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Tarım	6.8	-0.9	4.3	-1.3	-0.7	2.0	0.2	3.9	2.8	-1.2	-1.3	3.2	1.4
Sanayi	8.6	2.7	5.9	8.2	-5.7	12.1	-1.3	20.3	17.9	11.9	8.8	7.4	5.5
Maden	-2.5	4.5	0.3	-6.4	8.0	-6.9	-11.3	-7.6	-3.4	-6.1	-0.6	3.2	7.3
İmalat	9.7	2.4	5.8	9.3	-7.6	13.9	-1.4	24.0	20.8	13.1	8.6	7.4	5.1
Enerji	8.6	4.5	11.8	8.9	3.4	9.6	4.7	10.5	9.7	13.3	14.4	9.6	8.3
İnşaat	-1.1	1.1	6.2	7.9	-2.0	-4.7	-5.3	1.1	-3.5	-11.1	-1.4	1.2	3.7
Ticaret	12.3	-0.7	6.9	11.6	-7.6	11.5	-1.7	19.6	14.1	12.6	11.2	11.5	7.8
Ulaştırma	11.9	-0.4	8.1	10.8	-2.0	5.7	4.0	12.4	5.4	1.9	11.8	9.8	6.4
Mali Müesseseler	2.0	0.8	-2.1	-0.4	-1.5	0.3	-1.6	-1.5	1.8	2.5	0.8	3.5	1.8
Konut	2.5	2.4	2.5	2.8	2.8	2.1	2.2	2.0	2.0	2.3	2.4	2.4	2.4
Serbest Meslek ve Hizmetler	8.1	0.9	5.5	6.9	-4.3	7.3	-0.7	13.6	8.8	6.6	7.7	7.4	4.6
(-) İzafi Banka Hizmetleri	1.9	0.2	-2.3	-0.6	-1.8	-0.3	-1.9	-2.2	0.9	1.9	-0.6	2.6	0.9
Sektörler Toplamı	8.3	0.7	5.9	7.2	-4.0	7.3	-0.5	13.7	8.7	6.2	7.9	7.5	4.7
Devlet Hizmetleri	2.9	2.4	3.4	1.8	0.8	2.5	2.7	2.9	2.7	1.8	0.3	0.7	0.4
Kar Amacı Olmayan Özel Hizmet Kuruluşları	10.3	3.5	2.2	3.0	-2.5	-1.3	2.7	-0.6	-3.3	-3.0	2.8	1.4	0.2
İthalat Vergisi	48.3	4.1	11.3	32.8	-35.2	11.5	-20.6	27.8	30.6	22.4	24.8	35.2	33.4
GSYH (Alıcı Fiyatları)	9.3	0.9	6.0	8.0	-5.5	7.2	-1.5	13.5	9.0	6.6	8.2	8.2	5.5
Net Dış Alem.Faktör Geliri	19.3	-46.7	74.9	17.8	-62.0	-	-	-	-	-	96.9	83.4	2.2
GSMH (Alıcı Fiyatları)	9.4	0.4	6.4	8.1	-6.1	8.0	-0.2	12.6	10.0	8.0	9.6	8.9	5.4

Sektörlerin GSMH İçindeki Payları
(1987 fiyatlarıyla, %)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1995				1996		
							I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Tarım	16.8	16.5	16.2	14.8	15.7	14.8	5.9	10.4	25.4	11.4	5.2	9.9	24.4
Sanayi	26.4	27.0	26.9	26.9	27.0	28.0	32.2	30.1	22.9	29.8	31.2	29.8	22.9
Maden	1.8	1.9	1.8	1.6	1.8	1.5	1.7	1.6	1.3	1.6	1.5	1.6	1.4
İmalat	22.1	22.6	22.4	22.7	22.3	23.5	26.8	25.5	19.3	25.0	26.0	25.2	19.2
Enerji	2.4	2.5	2.6	2.6	2.9	2.9	3.7	3.0	2.3	3.3	3.7	3.0	2.3
İnşaat	6.4	6.4	6.4	6.4	6.7	5.9	6.2	6.6	5.6	5.5	5.5	6.1	5.5
Ticaret	19.9	19.7	19.8	20.4	20.1	20.8	20.2	21.1	20.3	21.5	20.8	21.7	20.8
Ulaştırma	12.0	11.9	12.1	12.4	12.9	12.6	13.5	13.2	11.2	13.5	13.7	13.3	11.3
Mali Müesseseler	3.0	3.0	2.7	2.5	2.6	2.4	3.1	2.6	1.8	2.6	2.8	2.5	1.7
Konut	5.5	5.6	5.4	5.1	5.6	5.3	6.8	5.8	4.0	5.4	6.2	5.5	3.9
Serbest Meslek ve Hizmetler	2.3	2.3	2.3	2.2	2.3	2.3	2.2	2.3	2.3	2.3	2.2	2.2	2.3
(-) İzafi Banka Hizmetleri	2.6	2.6	2.3	2.2	2.3	2.1	2.7	2.2	1.5	2.2	2.4	2.1	1.5
Sektörler Toplamı	89.6	89.9	89.4	88.6	90.6	90.1	87.5	89.8	91.9	89.9	85.2	88.8	91.3
Devlet Hizmetleri	4.8	4.8	4.7	4.4	4.8	4.5	5.9	5.0	3.4	4.6	5.3	4.6	3.2
Kar Amacı Olmayan Özel Hizmet Kuruluşları	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	0.4	0.3
İthalat Vergisi	4.1	4.2	4.4	5.4	3.7	3.9	4.6	3.8	3.0	4.5	5.9	4.7	3.8
GSYH (Alıcı Fiyatları)	98.8	99.4	99.0	98.9	99.6	98.8	98.4	99.0	98.7	99.3	96.8	98.5	98.7
Net Dış Alem.Faktör Geliri	1.2	0.6	1.0	1.1	0.4	1.2	1.6	1.0	1.3	0.7	3.2	1.5	2.2
GSMH (Alıcı Fiyatları)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DIE

Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Büyüme Hızı
(1987 fiyatlarıyla, % değişme)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1994				1995			
							I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	13.1	1.9	3.3	8.4	-5.3	7.6	5.8	-10.2	-7.4	-7.4	-4.6	12.2	13.0	8.4
Gıda-İçki	7.4	3.2	1.0	3.3	-0.7	7.4	4.9	-3.8	-2.2	0.0	-0.5	10.4	10.6	7.1
Dayanıklı Tüketim Malları	48.1	3.3	9.4	23.2	-29.3	20.0	6.9	-44.9	-39.0	-36.0	-18.9	39.8	50.8	30.6
Yarı Dayanıklı ve Dayanaksız Tüketim Malları	13.6	4.2	-3.0	7.0	-12.6	11.6	6.6	-18.9	-23.3	-12.4	-11.0	18.5	25.6	16.8
Enerji-Ulaştırma-Haberleşme Hizmetleri	13.7	-1.0	9.3	14.7	4.2	1.7	7.5	3.9	3.9	2.3	0.9	5.6	2.7	-1.9
Konut Sahipliği	13.2	-5.6	10.2	8.6	5.2	2.7	7.0	-2.2	9.1	6.1	2.9	7.6	3.9	-3.3
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	2.5	2.3	2.6	2.6	2.8	2.1	2.9	3.0	2.9	2.4	2.2	2.0	2.0	2.2
Maaş-Ücret	8.0	4.5	3.8	5.4	-3.5	6.7	0.8	-4.5	-0.4	-7.6	7.1	9.6	2.3	7.8
Diğer Cari Harcamalar	2.9	2.4	3.4	1.8	0.8	2.5	2.0	2.0	-0.8	-0.2	2.7	2.9	2.7	1.8
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	18.3	8.1	4.4	11.4	-10.0	13.7	-3.1	-16.9	-0.1	-13.8	22.2	25.5	1.5	13.7
Kamu Sektörü	15.9	1.2	4.3	24.9	-15.9	8.3	8.2	-20.1	-18.7	-25.3	-15.1	14.2	11.1	22.1
Makine Teçhizat	8.9	1.8	4.3	3.4	-34.8	-16.9	-7.9	-47.1	-38.9	-31.6	-37.5	-1.4	-15.2	-17.3
Bina İnşaatı	3.9	4.9	9.2	3.7	-63.9	3.2	-41.0	-70.3	-72.3	-58.9	-21.8	4.7	3.5	17.4
Bina Dışı İnşaat	13.3	-1.3	2.3	11.4	-35.7	4.2	-8.6	-64.1	-34.2	-19.7	-7.7	34.6	1.6	-2.2
Özel Sektör	11.3	0.8	1.2	0.1	-8.2	-30.5	25.3	-11.3	-4.9	-18.2	-53.8	-12.8	-26.1	-34.1
Makine Teçhizat	19.4	0.9	4.3	35.0	-9.1	14.9	11.4	-10.7	-10.8	-22.2	-11.4	17.4	18.1	38.8
Bina İnşaatı	66.4	6.0	2.4	60.5	-22.5	28.1	14.9	-28.1	-32.3	-37.5	-23.8	33.3	45.1	73.8
Mal ve Hizmet İhracatı	-3.2	-3.2	6.1	12.8	7.6	2.1	7.1	7.9	8.0	7.3	2.1	2.1	2.1	2.1
Mal ve Hizmet İthalatı	2.6	3.7	11.0	7.7	15.2	6.7	6.1	10.1	26.7	15.4	19.9	12.2	2.3	-1.8
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	33.0	-5.2	10.9	35.8	-21.9	30.0	7.5	-34.0	-31.9	-22.4	-2.6	37.7	41.4	48.0
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Üretim yöntemiyle)	9.2	0.8	5.0	7.7	-4.7	7.5	4.3	-9.6	-6.1	-5.4	-0.8	14.3	9.0	7.0
	9.3	0.9	6.0	8.0	-5.5	7.3	5.2	-10.7	-7.8	-5.5	-1.5	13.5	9.6	6.4

Kaynak: DİE

DİE

8-11/47

Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Sektörel Payları
(1987 fiyatlarıyla, %)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1994				1995			
							I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Özel Nihai Tüketim Harcamaları	69.3	70.1	68.9	69.5	69.0	69.0	73.7	69.4	65.3	69.0	70.9	68.1	67.7	69.9
Gıda-İçki	39.1	39.6	38.7	36.8	38.6	38.6	34.6	38.5	44.9	35.4	36.1	37.9	44.0	35.0
Dayanıklı Tüketim Malları	12.0	12.1	12.8	14.6	10.9	12.1	15.5	8.5	7.8	12.3	13.2	10.5	10.4	14.8
Yarı Dayanıklı ve Dayanıksız Tüketim Malları	17.6	18.0	16.9	16.7	15.4	16.0	18.5	15.5	12.8	15.7	17.2	16.3	14.2	16.9
Enerji-Ulaştırma-Haberleşme Hizmetleri	13.2	12.8	13.5	14.3	15.7	14.9	14.0	16.8	14.7	17.6	14.8	15.8	13.3	16.0
Konut Sahipliği	9.4	8.7	9.3	9.3	10.3	9.9	7.9	10.7	12.1	10.2	8.5	10.2	11.1	9.1
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	8.7	8.8	8.7	8.2	8.9	8.5	9.8	10.1	7.8	8.8	10.2	9.1	7.0	8.3
Maaş-Ücret	7.6	7.8	7.7	7.6	7.7	7.6	7.1	7.8	6.4	9.6	7.7	7.5	6.0	9.7
Diğer Cari Harcamalar	63.8	62.6	62.4	60.2	62.9	60.5	77.7	70.2	62.0	49.3	74.5	65.9	62.3	46.6
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	36.2	37.4	37.6	39.8	37.1	39.5	22.3	29.8	38.0	50.7	25.5	34.1	37.7	53.4
Kamu Sektörü	26.0	26.1	25.9	30.1	26.5	26.7	29.3	28.7	23.4	26.0	25.1	28.7	23.9	29.7
Makine Teçhizat	31.9	32.1	32.1	26.6	20.6	15.8	14.1	17.0	21.1	29.8	10.4	14.7	16.1	20.2
Bina İnşaatı	35.4	36.5	38.2	38.3	21.2	26.3	26.6	22.3	19.4	19.4	33.3	23.7	23.7	27.6
Bina Dışı İnşaat	18.5	18.0	17.6	19.0	18.7	23.5	16.8	15.9	18.7	21.1	24.8	21.7	22.4	25.0
Özel Sektör	46.0	45.5	44.2	42.7	60.1	50.3	58.5	61.8	62.0	59.5	41.8	54.6	54.0	47.4
Makine Teçhizat	68.1	67.9	67.9	73.4	79.4	84.2	85.9	83.0	78.9	70.2	89.6	85.3	83.9	79.8
Bina İnşaatı	45.3	47.5	46.6	55.4	47.2	52.7	56.3	45.3	35.4	52.9	48.5	51.5	43.5	66.3
Stok Değişmesi	54.7	52.5	53.4	44.6	52.8	8.6	43.7	54.7	64.6	47.1	9.1	8.7	10.3	6.3
Mal ve Hizmet İhracatı	1.8	-1.1	0.5	1.6	-3.2	1.4	-1.5	-6.7	1.0	-6.7	0.2	-0.2	5.0	-0.5
Mal ve Hizmet İthalatı	16.9	17.4	18.4	18.4	22.2	22.1	20.0	22.4	21.2	25.1	24.2	22	19.9	23.1
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	21.6	20.3	21.5	27.1	22.2	26.8	28.6	21.7	17.3	23.0	28.1	26.1	22.5	31.8
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DİE

Yer ayrık
DİE

1994
1995

Proje

✓

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (%)

Toplam Yatırımlar

Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*	1997**
Tarım	6.6	7.0	5.9	5.1	4.2	5.3	5.6	5.9
Madencilik	2.1	2.2	1.9	1.4	1.4	1.2	1.1	1.1
İmalat	19.2	19.3	18.8	18.1	20.9	21.9	21.7	20.5
Enerji	10.0	8.5	6.7	3.8	2.8	2.7	3.1	4.7
Ulaştırma	22.3	24.3	26.6	25.8	18.3	18.9	19.3	19.2
Turizm	3.9	3.9	3.4	2.3	2.3	2.4	2.3	2.3
Konut	23.9	21.2	20.6	31.5	39.0	37.3	35.0	32.9
Eğitim	3.2	3.3	4.0	3.2	2.1	2.0	2.6	3.2
Sağlık	1.7	1.9	2.2	2.1	2.1	1.7	2.2	2.6
Diğer Hizmetler	7.0	8.4	9.9	6.8	6.7	6.5	7.0	7.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kamu Yatırımları

Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*	1997**
Tarım	9.2	10.4	8.1	9.6	9.9	11.8	10.3	10.5
Madencilik	3.4	3.3	3.0	2.5	2.4	1.9	1.7	1.5
İmalat	4.5	5.2	5.5	3.2	3.0	5.5	4.5	2.4
Enerji	21.9	16.8	14.2	11.9	11.5	12.9	12.3	16.3
Ulaştırma	34.3	36.8	35.6	42.5	41.4	33.3	32.4	27.9
Turizm	1.1	1.5	1.6	1.8	2.1	2.5	2.5	1.9
Konut	3.8	2.0	2.3	1.2	1.7	1.4	0.8	0.7
Eğitim	6.9	6.6	8.3	9.2	7.4	8.4	10.7	12.1
Sağlık	2.8	2.6	3.3	3.8	4.0	4	4.6	5
Diğer Hizmetler	12.1	14.7	18.2	14.3	16.6	18.2	20.2	21.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Özel Sektör Yatırımları

Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*	1997**
Tarım	4.7	4.3	4.2	3.3	2.7	3.9	4.5	4.7
Madencilik	1.2	1.3	1.1	0.9	1.2	1.1	0.9	0.9
İmalat	30.0	30.5	29.1	24.1	25.5	25.4	25.7	25.3
Enerji	1.3	1.9	1.0	0.5	0.6	0.5	0.9	1.7
Ulaştırma	13.5	14.4	19.6	19.1	12.4	15.8	16.2	16.9
Turizm	5.9	5.8	4.9	2.5	2.4	2.4	2.3	2.5
Konut	38.6	36.3	34.7	43.6	48.5	45.1	43.1	41.4
Eğitim	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.7	0.7	0.8
Sağlık	0.9	1.3	1.3	1.4	1.6	1.2	1.7	1.9
Diğer Hizmetler	3.3	3.5	3.5	3.8	4.2	4.0	3.9	3.9
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* Gerçekleşme tahmini

** Program

Kaynak: DPT

2288

Yatırım Tesvîk Belgelerinin Mahiyetlerine Göre Dağılımı
(Cari fiyatlarla, Milyar TL)

	1990		1991		1992		1993		1994		1995		1996	
	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer	Sayı	Değer
Komple Yeni	2,739	17,371	1,288	26,322	816	31,253	1,628	160,028	853	160,675	3,177	1,808,720	2,910	1,413,394
Tevsi	171	2,609	281	7,166	350	10,622	784	46,512	273	28,123	1,248	292,902	1,027	262,019
Tamamlama	20	314	48	1,415	53	1,147	54	1,616	26	2,598	29	5,518	14	3,538
Yenileme	14	186	24	575	34	1,613	73	2,639	14	1,680	48	11,584	37	15,427
Modernizasyon	116	1,197	68	1,986	133	4,097	218	11,539	86	6,052	173	36,390	139	24,142
Nakil	4	114	15	256	4	43	5	28	2	28	8	3,098	7	1,558
Kalite Düzeltme	5	46	3	23	11	108	19	733	5	288	7	1,179	8	343
Darboğaz Giderme	20	353	11	230	35	653	50	881	23	6,814	54	5,416	29	6,368
Entegrasyon	20	373	13	120	27	728	18	770	8	946	17	3,736	4	1,107
Finansal Kiralama	30	113	23	77	87	1,033	195	3,392	102	4,655	193	18,466	282	33,778
Restorasyon	2	7	1	5	4	96	2	17	-	-	-	-	1	85
Mamul Çeşitlendirme	-	-	-	-	-	-	2	154	-	-	-	-	-	-
AR-GE	-	-	-	-	-	-	3	448	1	8	-	-	1	3,321
Büyük Projeler	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2,164	-	-	3	1,360
Çevre Koruma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	33
Toplam	3,141	22,683	1,775	38,175	1,554	51,393	3,051	228,757	1,394	214,032	4,954	2,187,011	4,463	1,766,472

*Ocak-Kasım

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

Devlet

Y.D

125
164

Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Tarım	10.6	1.5	1.3	1.1	1.0	0.4	1.9
Madencilik	2.7	3.6	2.9	2.8	2.0	0.6	1.1
İmalat	68.8	62.6	66.3	69.5	60.0	87.7	74.6
Gıda-İçki	7.7	7.1	9.8	5.6	4.0	2.9	7.1
Dokuma-Giyim	30.8	20.1	25.0	28.1	23.7	71.9	31.2
Orman Ürünleri	1.6	1.0	1.0	2.4	2.4	0.3	0.9
Kağıt	0.9	0.4	0.2	0.4	1.1	1.0	1.3
Deri ve Kösele	0.9	0.6	0.6	1.1	0.7	0.6	0.5
Lastik	1.4	1.0	1.3	0.6	0.5	0.6	1.8
Kimya	3.3	10.1	5.2	3.1	7.4	2.4	11.2
Cam	0.4	0.6	0.8	0.5	0.5	0.4	0.8
Demir-Çelik	3.8	1.6	1.4	0.7	1.1	0.8	1.2
Demir Dışı Metaller	0.2	1.3	0.5	0.4	0.2	0.4	0.7
Taşıt Araçları	4.6	4.7	4.2	5.9	5.5	1.5	5.4
Madeni Eşya	2.7	2.8	4.2	5.8	2.3	0.6	2.1
Mesleki, Bilim ve Ölçü	0.2	0.3	0.2	0.4	0.2	0.1	0.1
Makina İmalat	0.3	0.8	0.7	0.7	0.2	0.2	1.6
Elektrik Makinaları	1.4	1.1	1.7	3.6	0.3	0.5	0.9
Elektronik	2.2	0.8	1.8	0.8	0.1	0.0	0.4
Çimento	2.2	4.4	4.2	5.7	6.5	0.6	2.8
Pişmiş Kil ve Çiment.Ger.	1.2	0.9	0.6	0.6	1.0	0.4	0.5
Seramik	1.5	1.6	1.3	2.0	1.5	1.3	0.5
Diğerleri	1.5	1.4	1.6	1.3	0.8	1.2	3.5
Enerji	2.0	4.3	2.2	5.6	4.9	2.4	3.6
Hizmetler	15.9	28.0	27.3	21.0	32.0	9.1	18.8
Ulaştırma	2.7	9.0	10.2	11.0	14.7	6.2	12.2
Turizm	7.4	4.0	3.4	2.9	3.1	0.9	1.4
Diğer Hizmetler	5.7	15.0	13.8	7.1	14.2	1.9	5.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Yatırım Tutarı (Milyar TL)	22,629	38,175	51,393	229,248	214,032	2,187,011	1,766,472

* Ocak-Kasım

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

PPT
35

Başlıca Sanayi Ürünleri Üretimi

		Ocak-Ekim							
	Birim	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1995	1996
Madencilik									
Taş kömürü	(Bin Ton)	5,629	5,210	4,791	4,609	4,211	7,139	1,836	1,985
Linyit	(Bin Ton)	46,892	50,769	54,458	51,359	55,049	57,152	42,132	42,865
Ham petrol	(Bin Ton)	3,720	4,520	4,296	3,892	3,686	3,514	2,921	2,930
İmalat Sanayi									
Pamuk ipliği	(Ton)	229,926	47,366	47,177	43,744	35,066	32,305	27,302	21,241
Yün ipliği	(Ton)	12,341	4,001	3,739	5,425	4,784	3,360	2,748	2,979
Filtrelı sigara	(Ton)	56,480	67,740	61,602	69,803	77,938	75,382	61,193	57,571
Rakı ve bira	(Milyon Lt.)	432	480	543	620	666	740	635	655
Gazete kağıdı	(Bin Ton)	166	96	135	94	110	135	113	67
Kraft kağıdı	(Bin Ton)	103	88	88	72	78	74	61	50
Sülfirik asit	(Bin Ton)	716	532	642	757	730	630	516	528
Polietilen	(Ton)	235,599	256,001	260,571	270,772	282,964	301,087	248,942	250,161
PVC	(Ton)	136,655	131,638	150,453	159,294	156,492	181,036	148,332	166,519
LPG	(Bin Ton)	692	709	709	707	733	792	670	697
Nafta	(Bin Ton)	1,525	1,140	1,242	1,249	1,266	1,473	1,266	1,366
Benzin	(Bin Ton)	2,915	2,772	2,946	3,215	3,339	3,555	2,932	2,805
Motorin	(Bin Ton)	6,548	6,332	6,565	7,252	7,399	7,983	6,672	6,320
Fuel oil	(Bin Ton)	7,129	7,304	7,188	7,725	7,588	7,786	6,523	6,339
Şişe ve cam eşya	(Bin Ton)	377	358	422	437	440	506	428	414
Ham sıvı demir	(Bin Ton)	4,827	4,594	4,508	4,355	4,604	4,363	3,809	4,372
Sıvı çelik	(Bin Ton)	9,413	9,398	10,343	11,519	12,179	12,809	10,862	11,017
Blister bakır	(Ton)	18,840	28,380	26,092	33,453	30,437	24,416	18,484	23,845
Alümina	(Ton)	177,915	159,091	156,474	141,550	155,299	171,978	153,464	134,558
Çimento	(Bin Ton)	24,416	26,159	28,552	31,311	29,425	33,084	28,525	29,782
Traktör	(Adet)	30,739	21,964	23,012	33,294	24,249	38,300	29,485	39,199
Otomobil	(Adet)	166,222	195,599	265,090	343,481	208,531	212,048	177,331	161,549
Kamyon	(Adet)	16,679	16,906	20,743	29,739	11,235	19,172	14,107	22,716
Otobüs ve minibüs	(Adet)	14,331	15,584	19,302	21,585	8,791	12,419	9,496	14,233
Dayanıklı Tüketim Malları									
Buzdolabı	(Adet)	986,574	1,019,627	1,040,127	1,253,791	1,258,353	1,662,835	1,389,409	1,374,614
Çamaşır makinası	(Adet)	743,957	836,986	801,661	979,717	780,015	865,747	694,909	848,408
Fırın (LPG)	(Adet)	594,318	731,568	709,626	629,778	448,613	511,229	410,449	469,300
Elektrik süpürgesi	(Adet)	516,041	553,444	596,466	715,351	436,750	878,923	692,112	818,135
Dikiş makinası	(Adet)	255,667	237,631	387,954	170,349	119,145	150,980	114,366	107,411
Televizyon	(Adet)	1,994,621	2,567,773	2,111,089	1,921,704	1,528,255	1,859,333	1,388,205	1,905,339
Video	(Adet)	118,857	80,484	46,153	17,141	8,148	2,769	2,769	3,985
Müzik seti	(Adet)	141,989	192,204	123,575	87,416	90,450	95,996	74,452	79,071
Enerji									
Elektrik enerjisi	(Milyon Kwh)	57,543	60,246	67,342	73,808	78,322	86,247	70,498	77,875

Kaynak: DİE

B-4

Sanayi Üretim Endeksi (1992 = 100)

	1992		1993		1994		1995		1994				1995				1996		
	Ort.		Ort.		Ort.		Ort.		I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Toplam Sanayi	100.1		108.2		101.5		114.3		100.4	92.6	101.3	111.8	101.3	110.9	119.6	125.4	111.3	118.6	126.2
Madencilik Sanayi	100.0		90.9		98.3		101.3		85.9	90.3	109.0	108.0	86.6	87.2	113.8	117.6	88.7	90.7	119.7
İmalat Sanayi	100.1		109.0		99.9		113.4		99.4	91.1	98.7	110.5	99.6	111.2	118.4	124.5	109.2	118.8	124.4
Gıda sanayi	100.5		108.6		111.4		117.1		97.0	99.1	112.2	137.4	92.2	112.0	123.8	140.5	103.0	112.2	130.9
Mensucat sanayi	100.0		99.5		95.4		110.7		95.8	87.7	91.5	106.4	107.0	106.9	111.2	117.6	116.9	116.2	121.1
Kağıt ve basım sanayi	100.0		119.2		105.0		116.7		106.9	98.2	106.5	108.4	105.1	115.3	127.2	119.1	113.3	102.2	109.7
Kimya sanayi	100.0		107.4		102.7		119.3		101.0	94.5	107.5	107.7	109.0	117.6	126.3	124.1	116.2	124.5	124.4
Taş-Toprağa dayalı ürün sanayi	100.0		106.1		101.5		113.6		93.4	104.2	111.6	96.8	91.1	120.1	130.2	112.9	92.9	126.0	134.4
Metal ana sanayi	100.0		113.7		108.9		113.7		107.6	102.6	109.1	116.1	113.0	117.1	112.0	112.6	109.8	118.9	128.2
Makina sanayi	100.0		116.8		86.8		104.6		101.0	73.6	73.9	98.7	85.9	100.4	105.9	126.1	105.1	119.0	119.2
Enerji Sektörü	100.0		109.7		116.4		128.4		116.0	106.3	119.0	124.4	123.7	120.0	132.9	136.8	140.1	130.8	144.3

Kaynak: DİE

Kapasite Kullanımı (%)

Kapasite kullanımı (%)	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1994				1995				1996			
	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	
İmalat Sanayi	74.4	74.5	76.4	79.5	73.0	78.7	76.2	66.4	72.8	76.7	75.3	79.4	80.3	79.8	76.7	77.8	78.3	
Gıda sanayi	69.0	75.5	70.6	73.5	71.5	72.4	70.4	67.5	74.4	73.8	68.1	70.6	75.3	75.6	69.8	70.4	78.6	
Mensucat sanayi	79.3	76.4	79.3	81.4	78.7	82.4	81.9	74.7	76.6	81.5	80.7	81.1	83.1	84.5	83.4	81.1	81.4	
Kağıt ve basım sanayi	79.4	75.1	77.8	76.3	74.2	82.3	68.4	69.7	76.0	82.7	84.5	81.6	83.3	79.7	78.1	73.5	73.8	
Kimya sanayi	74.7	74.0	76.6	80.0	75.1	82.4	77.4	66.8	77.7	78.5	77.5	82.0	85.3	84.9	79.2	80.8	81.5	
Taş-Toprağa dayalı ürün sanayi	83.0	82.7	86.0	89.4	84.4	87.0	84.6	84.0	84.5	84.5	81.0	92.7	92.7	81.5	79.4	85.8	92.1	
Metal ana sanayi	69.6	77.8	80.8	84.7	81.7	77.2	78.8	82.1	79.8	85.9	81.5	81.0	74.3	71.8	81.6	86.0	83.3	
Makina sanayi	72.8	69.0	74.0	78.6	61.0	72.0	73.3	47.3	57.1	66.4	66.8	74.4	71.0	75.7	69.9	70.0	66.0	

Kaynak: DİE

Enerji Üretim ve Tüketimi

	Birim	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*	1997**
Birincil Enerji									
Üretim	BTEP	28,829	28,629	30,572	31,579	32,554	32,686	34,109	35,201
Tüketim	BTEP	55,757	57,072	59,939	64,694	62,927	67,260	71,324	74,465
Kişi başına	KEP	992	997	1,028	1,089	1,040	1,076	1,116	1,140
Elektrik Enerjisi									
Kurulu Güç	MW	16,315	17,206	18,714	20,358	20,857	21,148	21,877	22,868
Termik	MW	9,551	10,093	10,335	10,653	10,993	11,284	11,712	12,306
Hidrolik	MW	6,764	7,113	8,379	9,705	9,864	9,864	10,165	10,562
Üretim	GWH	57,543	60,246	67,342	73,727	78,322	86,341	94,300	100,000
Termik	GWH	34,395	37,563	40,774	39,764	47,736	50,800	54,900	63,000
Hidrolik	GWH	23,148	22,683	26,568	33,963	30,586	35,541	39,400	37,000
İthalat (İhracat)	GWH	-731	253	-125	-376	-539	-696	-200	1,000
Tüketim	GWH	56,812	60,499	67,217	73,351	77,783	85,645	94,100	101,000
Kişi başına	KWH	1,011	1,057	1,153	1,235	1,271	1,370	1,473	1,547

*Gerçekleşme tahmini

**Program

Elektrik Enerjisi Tüketiminin Sektörel Dağılımı

(Yıllık % değişme)

Sektörler	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Çimento	3.3	10.4	3.2	2.3	4.1	9.1	0.4
Gübre	-3.5	-11.4	2.9	-16.1	-16.0	14.2	-18.3
Alüminyum	1.5	-3.0	2.8	-6.4	4.5	-5.4	-3.5
Bakır ve Çinko	1.9	-9.8	-1.9	-10.0	5.2	0.1	-3.9
Metalurji	-2.7	-8.0	9.4	14.2	2.4	-4	-16
Demir Çelik	26.2	3.6	1.4	8.7	-1.4	2.2	2.1
Kağıt	9.7	-11.9	12.2	-8.4	3.5	1.2	-5.8
Petro Kimya	-7.8	-20.1	10.0	-1.7	-2.8	8.5	0.2
Lastik Kauçuk	-19.6	45.9	3.4	4.8	14.1	6.4	7
Organize Sanayii	10.2	16.7	20.3	12.6	-5.6	42.4	10.4
Cam	17.9	-3.6	3.2	-2.5	-3.7	6.5	6.5
Toprak	-4.1	3.8	-0.4	2.3	2.1	20	4.6
Gıda-İçki	-14.9	5.2	2.8	8.6	-3.4	8.5	6.5
Makina Teçhizat	17.4	-0.8	4.8	9.5	-9.7	2.1	7.3
Kömür Ocakları	1.8	-6.6	4.5	-3.8	-2.8	-9.4	-0.8
İlaç ve Kimya	2.4	8.8	2.9	5.3	28.6	8.4	3.9
Tekstil	2.1	-8.4	5.4	-3.4	-5.1	7.5	9.1
Diğer	9.8	-3.9	7.8	-6.8	-1.8	5.1	0.7
Sanayi Toplamı	3.9	-2.9	6.0	2.7	0.2	5.6	-0.9
Şehirler Toplamı	8.9	7.9	13.5	11.4	5.6	13.2	18.3
Toplam	6.3	2.5	10.0	7.4	3.2	9.9	10.4

* Ocak-Nisan

Kaynak: DPT

C → 06 arka planlar → kur tale
Kor 87 → starts

Toptan Esya Fiyat Endeksi
(% değişme)

1987=100

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
1990													
Aylık BB 902	4.4	4.6	4.2	2.4	1.5	1.5	1.7	4.4	5.8	4.6	2.8	2.5	3.4
12 aylık AB	58.2	59.5	60.5	56.1	51.8	49.1	44.2	46.8	51.4	54.1	52.1	48.6	52.7
1991													
Aylık (1)	4.6	4.9	5.2	5.4	2.9	1.4	2.2	4.7	4.4	3.5	3.9	4.4	4.0
12 aylık	48.8	49.4	50.7	55.1	57.2	57.1	57.9	58.3	56.3	54.6	56.3	59.2	55.1
1992													
Aylık (1)	11.1	5.2	4.3	2.2	0.7	0.2	1.8	4.8	6.3	5.6	3.5	3.6	4.1
12 aylık	69.0	69.6	68.1	63.0	59.5	57.7	57.1	57.2	60.1	63.3	62.7	61.5	62.4
1993													
Aylık (1)	5.0	5.2	4.8	2.6	2.9	2.3	4.7	3.8	4.0	3.6	6.4	2.9	4.0
12 aylık	52.6	52.7	53.3	54.0	57.3	60.6	65.2	63.6	60.1	57.0	61.4	60.3	58.2
1994													
Aylık	5.3	10.1	8.5	32.8	9.0	1.9	0.9	2.7	5.4	6.9	6.4	8.3	8.2
12 aylık	60.7	68.0	74.0	125.3	138.6	137.6	128.8	126.5	129.6	136.9	137.0	149.6	117.7
1995													
Aylık (1)	10.2	7.1	5.5	5.2	1.8	1.3	2.3	2.3	4.6	3.7	3.5	4.3	4.3
12 aylık	139.7	138.3	135.1	92.3	80.6	78.0	77.7	76.3	76.5	72.4	68.8	65.6	91.8
1996													
Aylık (1)	9.8	5.8	7.0	8.1	4.1	2.7	2.4	3.8	5.1	5.5	5.1		5.4
12 aylık	64.9	63.0	65.3	69.9	73.7	76.2	76.3	79.0	79.8	82.8	85.7		74.2

kur tale
file

Tüketici Fiyat Endeksi
(% değişme)

1987=100

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ort.
1990													
Aylık	3.8	4.4	5.2	6.6	3.1	1.4	-0.9	2.5	8.7	6.8	5.0	1.7	4.0
12 aylık	60.0	59.5	62.8	63.5	63.6	62.6	56.3	54.8	59.3	60.3	61.3	60.4	60.4
1991													
Aylık (1)	4.9	5.4	4.4	6.6	3.3	3.0	1.3	4.0	6.1	6.6	5.2	4.4	4.6
12 aylık	62.0	63.5	62.3	62.1	62.5	64.9	68.6	71.0	66.9	66.5	66.8	71.1	65.7
1992													
Aylık (1)	9.3	5.0	4.9	3.8	0.9	0.5	1.3	3.8	7.4	7.6	4.9	2.7	4.3
12 aylık	78.5	77.8	78.7	74.1	69.9	65.8	65.8	65.5	67.7	69.2	68.6	66.0	70.6
1993													
Aylık (1)	5.3	4.0	4.8	4.4	4.7	1.8	4.9	2.7	5.6	6.9	6.4	3.6	4.6
12 aylık	59.8	58.2	58.0	59.0	65.0	67.2	73.1	71.2	68.2	67.2	69.6	71.1	65.6
1994													
Aylık	4.4	6.0	5.2	24.7	10.0	0.9	1.7	2.0	7.2	9.5	8.1	6.3	7.2
12 aylık	69.6	72.9	73.6	107.4	117.8	115.8	109.3	108.0	111.1	116.3	119.7	125.5	103.9
1995													
Aylık (1)	7.0	4.8	4.5	5.8	3.3	2.5	3.0	4.3	7.6	6.3	4.7	3.7	4.8
12 aylık	125.8	122.4	119.6	88.4	79.8	80.9	80.8	83.4	86.0	84.3	81.5	76.0	92.4
1996													
Aylık (1)	8.3	4.5	5.6	6.7	4.5	2.5	2.1	4.8	6.1	6.5	5.2		5.2
12 aylık	78.1	77.4	79.3	80.8	82.9	82.9	81.2	81.9	79.3	79.6	80.4		80.3

1987=100

(1) 1994=100

Kaynak: DİE

Kamu Kesimi Toplam Gelir ve Harcamaları
(Cari fiyatlarla, Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	1996*	1997**
Vergiler	192,998	355,347	729,581	1,351,512	2,652,660	5,195,047
Vasıtasız	80,149	142,643	314,023	511,786	974,910	2,005,241
Vasıtalı	110,780	209,068	403,251	823,444	1,649,762	3,144,143
Servet	2,069	3,635	12,307	16,282	27,988	45,663
Vergi dışı nominal gelirler	14,563	27,546	57,853	120,811	107,510	175,416
Faktör gelirleri	-467	12,817	78,253	257,431	566,272	897,918
Sosyal fonlar	-4,913	-18,046	-48,012	-130,884	-322,517	-593,964
Toplam Gelir	202,181	377,664	817,675	1,598,869	3,003,925	5,674,417
Cari harcamalar	135,736	245,765	415,607	751,021	1,523,419	2,708,853
Yatırım harcamaları	73,417	139,526	140,597	296,781	662,679	1,323,643
Sabit sermaye	80,069	137,965	191,229	326,721	677,459	1,306,266
Stok değişmesi	-6,652	1,561	-50,632	-29,940	-14,780	17,377
Transfer harcamaları	87,615	194,497	485,288	914,100	2,106,309	2,819,341
Stok değişim fonu	22,206	31,848	100,927	87,758	160,287	203,105
Toplam Harcama	318,973	611,635	1,142,419	2,049,660	4,452,694	7,054,943
Borçlanma Gereği	116,792	233,972	305,666	425,576	1,420,269	104,885
Konsolide bütçe	47,434	133,857	152,180	316,623	1,300,000	0
KİT	36,313	48,965	54,870	-16,928	40,455	48,671
İşletmeci	41,541	55,261	47,254	-48,162	35,235	54,493
Tasarrufçu	-5,228	-6,296	7,616	31,234	5,220	-5,822
Mahalli idareler	8,788	16,143	14,597	33,956	36,336	62,880
Döner sermaye	78	86	261	3,119	1,321	1,351
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	2,603	11,537	22,568	49,577	22,475	44,249
Fonlar	13,876	9,335	35,049	49,542	20,144	-43,291
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	7,701	14,049	26,142	-10,314	-463	-8,975

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak: DPT

Konsolide Bütçe
(Milyar TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*	1997**
Gelirler	56,573	96,747	174,224	351,392	753,440	1,404,071	2,646,700	6,255,000
Dolaysız vergiler	23,657	41,094	71,393	128,324	283,813	441,745	878,000	1,813,000
Dolaylı vergiler	21,742	37,549	70,209	135,949	304,278	643,670	1,322,000	2,555,000
Vergi dışı gelirler	8,032	8,723	29,542	82,165	155,046	289,365	167,000	1,445,000
Diğer gelirler	3,142	9,381	3,080	4,954	10,303	29,291	279,700	442,000
Harcamalar	68,527	130,263	221,658	485,249	899,375	1,720,647	3,946,700	6,255,000
Personel	26,465	49,291	94,076	169,511	272,872	502,724	975,000	1,675,000
Diğer cari	6,987	11,112	20,145	35,318	73,437	142,468	330,000	669,700
Yatırım	10,055	17,146	29,239	53,161	76,778	102,354	226,500	524,600
Faiz ödemeleri	13,966	24,073	40,298	116,470	298,284	576,115	1,507,000	1,864,000
Dış	4,353	7,132	9,753	23,952	65,117	100,596	207,000	300,000
İç	9,613	16,941	30,545	92,518	233,167	475,519	1,300,000	1,564,000
KİT'lere transferler	1,265	12,191	8,145	25,850	21,029	45,512	47,500	91,000
Diğer transferler	9,789	16,450	29,755	84,939	156,975	351,474	860,700	1,430,700
Bütçe Dengesi	-11,954	-33,516	-47,434	-133,857	-145,935	-316,576	-1,300,000	0
Bütçe Emanetleri	1,161	3,555	-778	10,905	20,092	52,057	0	0
Avanslar	-1,561	-3,465	-11,227	-3,151	-19,837	-29,737	0	0
Nakit Dengesi	-12,354	-33,426	-59,439	-126,103	-145,680	-294,256	-1,300,000	0
Finansman	12,354	33,426	59,439	126,103	145,680	294,256	1,300,000	79,800
Dış Borçlanma, Net	41	1,921	4,038	21,062	-68,515	-81,238	-108,200	-113,500
Kullanım	4,834	9,891	18,835	45,168	32,781	157,746	317,200	291,900
Devirli Krediler	655	998	883	972	9,908	-	-	-
Ödenen	-5,448	-8,968	-15,680	-25,078	-111,204	-238,984	-425,400	-405,400
İç Borçlanma, Net	7,942	2,279	15,408	30,135	-70,338	85,657	76,700	1,412,100
Satış	12,523	11,510	35,657	64,820	24,858	222,453	378,500	1,630,200
Ödenen	-4,581	-9,231	-20,249	-34,685	-95,197	-136,796	-301,800	-218,100
Kısa Vadeli Borçlanma	2,263	23,509	41,372	75,251	296,073	291,941	1,331,500	-1,218,800
Merkez Bank.,net	331	10,719	17,394	53,010	51,857	94,723	179,000	135,600
Hazine bonosu,net	1,932	12,790	23,978	22,241	244,216	197,218	1,152,500	-1,354,400
Satış	8,443	34,278	75,918	171,155	624,169	1,147,241	3,626,500	1,129,000
Ödenen	-6,511	-21,488	-51,940	-148,913	-379,952	-950,023	-2,474,000	-2,483,400
Diğer	2,108	5,718	-1,380	-345	-11,539	-2,104	0	0
Diğer emanetler	3,542	5,590	3,148	9,715	-2,992	9,429	-	-
Nakit değişmesi	-1,133	47	-4,359	-9,996	-8,476	-11,764	-	-
Net hata	-301	81	-169	-64	-71	231	-	-

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Kamu Kağıtları Borçlanmasının Vade Yapısı
(Milyar TL)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995*	1996**
Vade								
1 Yıl	3,691	2,861	8,351	28,680	62,899	15,648	195,040	22,866
1.5 Yıl	0	0	0	0	0	0	1,083	0
2 Yıl	3,085	4,734	1,469	1,924	187	0	6,375	372
3 Yıl	1,756	2,902	1,090	1,167	115	0	2,084	0
4 Yıl	205	588	0	0	0	0	0	0
5 Yıl	1	1,108	37	0	0	0	48	0
Halka Satış 1 Yıl	0	0	0	87	0	347	0	0
Hesaben	245	266	564	876	1,619	3,746	5,805	9,806
Döviz Büfe Hes.	0	0	0	0	0	1,367	2,407	0
Tahvil Toplam	8,984	12,458	11,510	32,734	64,820	21,107	212,842	33,045
1 Ay	683	0	0	0	0	38,222	0	0
3 Ay	2,325	2,843	17,096	47,823	46,433	329,809	372,671	117,862
6 Ay	2,291	3,183	10,453	14,660	54,197	80,247	120,451	101,259
9 Ay	2,336	2,416	6,247	9,053	25,099	21,304	184,660	0
Özel Bono 4 Ay	0	0	240	0	0	0	0	0
Özel Bono 6 Ay	0	0	240	0	0	0	0	0
Halka Satış 3 Ay	0	0	0	3,914	10,377	124,007	58,377	38,357
Halka Satış 6 Ay	0	0	0	477	32,568	10,370	41,011	71,037
Halka Satış 9 Ay	0	0	0	0	0	234	0	0
Kırk Vade	0	0	0	0	2,476	6,580	370,646	1,425,962
Konsinye	0	0	0	0	0	12,577	0	0
Bono Toplam	7,634	8,443	34,277	75,926	171,151	623,349	1,147,817	1,754,476
Genel Toplam	16,618	20,901	45,788	108,660	235,971	644,457	1,360,658	1,787,520
Diğer***	2,077	3,301	9,949	41,029	94,062	196,943	304,845	449,740

Kamu Kağıtları Stokunun Vade Yapısı
(Milyar TL)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995*	1996**
Vade								
1 Yıl	3,691	2,861	8,351	28,680	62,899	15,648	195,043	84,730
1.5 Yıl	309	0	0	0	0	0	1,083	1,083
2 Yıl	3,394	7,819	6,203	3,393	2,111	187	6,375	6,747
3 Yıl	2,402	5,094	5,749	4,913	2,373	1,282	1,591	1,718
4 Yıl	552	1,140	1,140	688	588	0	0	0
5 Yıl	1	1,109	1,927	3,519	5,217	15,675	257	220
Halka Satış 1 Yıl	0	0	0	87	0	347	0	0
Hesaben	513	779	1,308	2,182	3,785	7,520	13,236	23,036
Döviz Büfe Hes.	0	0	0	0	0	1,347	3,371	0
Konsinye	0	0	0	0	0	6,559	0	0
Tahvil Toplam	10,863	18,801	24,678	43,462	76,973	48,565	220,955	117,534
3 Ay	421	1,548	5,991	25,883	864	171,518	69,503	117,623
6 Ay	1,357	2,244	7,431	7,735	24,920	77,981	0	101,259
9 Ay	1,759	1,677	4,355	5,238	18,481	9,404	99,867	0
Özel Bono 4 Ay	0	0	240	0	0	0	0	0
Özel Bono 6 Ay	0	0	240	0	0	0	0	0
Halka Satış 3 Ay	0	0	0	2,915	0	36,201	28,604	0
Halka Satış 6 Ay	0	0	0	477	20,224	8,893	8,171	71,037
Halka Satış 9 Ay	0	0	0	0	0	234	0	0
Kırk Vade	0	0	0	0	0	0	306,154	968,405
Bono Toplam	3,537	5,469	18,258	42,247	64,488	304,230	512,299	1,258,324
Genel Toplam	14,400	24,270	42,936	85,708	141,461	352,795	733,254	1,375,858
Diğer***	4,038	3,722	8,727	42,926	113,533	190,819	409,814	667,327

* Geçici

** Eylül

*** Diğer kaleminde Özel Amaçlı Tahviller, Tahkim Tahvilleri, İkraz Tahvilleri ve Döviz Endeksli Tahvillerin kur farkı yer almaktadır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

3/97

396 696 9 12

Parasal Büyüklükler
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995-I	1995-II	1995-III	1995-IV	1996-I	1996-II	1996-III
M1	27,374	40,565	67,677	116,366	214,193	241,763	302,526	364,970	376,288	419,518	484,085	607,187
Dolaşımdaki para	12,209	18,564	31,373	53,933	105,418	129,259	164,543	193,452	196,072	220,540	253,947	330,252
Vadesiz mevduat	15,145	21,918	36,230	62,307	108,556	112,376	137,906	171,344	180,166	198,859	229,988	276,882
M2	68,765	111,016	179,161	268,063	604,136	753,909	945,864	1,118,361	1,216,321	1,428,754	1,758,967	2,197,939
Vadeli mevduat	41,391	70,451	111,484	151,697	389,943	512,146	643,338	753,391	840,033	1,009,236	1,274,882	1,590,752
M2Y	87,482	156,548	284,830	506,637	1,203,907	1,481,744	1,710,299	2,019,070	2,415,070	2,867,168	3,484,109	4,300,096
Döviz tevdiat hesabı	18,717	45,532	105,669	238,574	599,771	727,835	764,435	900,709	1,198,749	1,438,414	1,725,142	2,102,157

Toplam TL Mevduat (Türlerine Göre)
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995-I	1995-II	1995-III	1995-IV	1996-I	1996-II	1996-III
Toplam Mevduat	59,928	96,860	155,087	228,617	522,703	649,824	819,045	964,953	1,060,403	1,278,558	1,589,580	1,969,382
Resmi	3,392	4,490	7,373	14,614	24,208	25,301	37,802	40,219	40,204	70,463	84,712	101,749
Ticari	11,245	16,390	26,106	43,408	87,754	94,533	110,465	140,444	172,463	174,963	210,783	260,401
Tasarruf	31,542	55,121	87,546	119,292	317,642	411,917	541,853	630,560	675,824	833,660	1,049,101	1,304,473
Mevduat Sertifikası	2,355	3,305	3,720	3,015	4,715	5,960	7,314	7,925	7,449	7,425	8,299	9,892
Diğer	11,394	17,554	30,342	48,289	88,385	112,113	121,611	145,806	164,463	192,047	236,685	292,868

Toplam TL Mevduat (Vadelerine Göre)
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995-I	1995-II	1995-III	1995-IV	1996-I	1996-II	1996-III
Toplam Mevduat	59,928	96,860	155,087	228,617	522,703	649,824	819,045	964,953	1,060,403	1,278,558	1,589,580	1,969,382
Vadeli mevduat	39,209	67,238	107,966	149,168	386,713	507,820	638,092	748,384	836,051	1,007,155	1,274,018	1,591,099
Vadesiz mevduat	18,364	26,317	43,401	76,434	131,276	136,044	173,640	208,644	216,903	263,979	307,264	368,391
Mevduat Sertifikası	2,355	3,305	3,720	3,015	4,715	5,960	7,314	7,925	7,449	7,425	8,299	9,892

Toplam TL Kredi Stoku
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995-I	1995-II	1995-III	1995-IV	1996-I	1996-II	1996-III
Toplam Kredi	58,843	102,633	188,396	369,803	661,481	829,911	912,644	1,078,205	1,386,814	1,824,611	2,017,072	2,445,755
Merkez Bankası kredileri	3,977	15,589	36,577	79,507	135,125	154,802	111,539	122,511	163,237	240,097	175,591	218,748
Mevduat Bankaları kred.	50,185	76,938	137,695	266,772	480,602	621,606	743,335	892,956	1,149,305	1,489,414	1,727,521	2,088,423
KYB kredileri	4,681	10,106	14,124	23,524	45,753	53,504	57,770	62,738	74,272	95,100	113,960	138,584

Kaynak: TCMB

Merkez Bankası Varlıklar - Yükümlülükler
(Dönem sonu, Milyar TL)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995				1996		
						I	II	III	IV	I	II	III
Net Dış Varlıklar	92	1,903	13,151	21,144	-6,694	87,846	155,071	290,613	201,338	269,240	455,786	530,102
Toplam İç Krediler	36,045	58,170	102,421	155,774	346,161	378,376	430,475	383,866	466,217	596,384	602,953	701,264
Kamu sektörüne açılan krediler	30,889	52,920	92,709	137,027	333,783	366,184	418,208	371,709	453,991	584,157	590,741	690,994
Bankalara açılan krediler	5,156	5,251	9,713	18,747	12,378	12,193	12,267	12,157	12,226	12,227	12,213	10,270
Diğer Kalemler (Net)	-1,492	-2,388	-1,184	-1,748	-32,068	-26,474	-1,345	1,885	-7,802	-71,596	-102,279	-129,805
Net İç Varlıklar	34,553	55,782	101,237	154,026	314,093	351,902	429,131	385,750	458,415	524,788	500,674	571,459
Toplam Varlıklar	34,645	57,685	114,388	175,170	307,399	439,748	584,202	676,363	659,753	794,028	956,460	1,101,561
Rezerv Para	23,376	36,097	60,495	99,607	183,569	221,518	276,704	323,770	341,589	382,890	449,001	559,168
Emisyon	13,905	21,401	35,741	61,862	117,086	144,136	181,185	211,858	221,318	247,824	287,172	369,706
Bankalar zorunlu karşılıklar	7,241	10,975	18,811	29,476	56,862	69,165	85,039	98,243	105,381	117,390	141,296	136,150
Bankalar serbest inkamı	1,487	2,226	3,450	4,748	5,828	3,525	4,853	5,671	6,962	7,473	11,329	42,732
Diğer kalemler	744	1,495	2,493	3,520	3,792	4,692	5,628	7,998	7,928	10,204	9,205	10,580
Açık Piyasa İşl. Borçları	-1,350	3,226	18,330	17,406	6,012	21,222	107,115	100,309	46,589	47,430	58,977	15,916
Parasal Taban	22,027	39,323	78,814	117,013	189,581	242,741	383,820	424,079	388,177	430,321	507,978	575,084
Kamu Mevduatı	1,260	2,964	7,407	4,113	5,152	8,631	8,849	9,863	10,246	13,342	17,539	20,104
Merkez Bankası Parası	23,287	42,287	86,221	121,127	194,733	251,372	392,669	433,942	398,423	443,663	525,517	595,188
Döviz Olarak Takip Olunan Mevduat	5,012	6,447	11,113	25,992	21,262	70,924	76,264	117,349	107,040	159,045	204,391	232,975
Bankaların Döviz Mevduatı	6,347	8,952	17,054	28,051	91,403	117,452	115,269	125,072	154,290	191,321	226,553	273,398
Toplam İç Yükümlülükler	34,645	57,685	114,388	175,170	307,399	439,748	584,202	676,363	659,753	794,028	956,461	1,101,561

Kaynak: TCMB

MB + DPT

Faizler ve Döviz Kurları

Mevduat Faizleri (%)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1990												
3 aylık	47.00	46.70	46.70	46.70	46.80	46.90	47.00	47.00	47.10	48.00	50.60	50.70
12 aylık	57.00	56.70	56.70	56.70	56.90	56.80	56.90	56.90	57.00	57.90	60.20	59.40
1991												
3 aylık	51.92	53.36	59.31	60.81	61.96	61.20	62.10	63.79	68.50	69.62	69.79	69.60
12 aylık	59.84	61.20	64.39	64.46	66.04	61.91	62.46	64.20	71.09	72.46	72.84	72.70
1992												
3 aylık	68.67	68.08	68.00	69.20	69.40	69.70	69.40	68.40	68.10	68.00	68.80	69.10
12 aylık	72.24	71.71	71.70	74.00	74.50	74.70	74.70	74.10	73.90	73.80	74.20	74.20
1993												
3 aylık	69.10	66.40	63.70	63.80	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00
12 aylık	74.20	74.50	74.00	74.00	74.60	74.60	74.50	74.60	74.50	74.60	74.70	74.70
1994												
3 aylık	67.70	85.40	87.10	131.40	131.80	121.70	79.30	67.50	67.30	62.50	74.50	77.30
12 aylık	78.10	95.00	96.90	117.20	121.30	125.30	116.10	96.90	98.10	96.10	95.30	95.60
1995												
3 aylık	87.00	87.40	78.70	73.70	73.10	73.10	69.10	68.80	69.10	69.40	78.20	83.90
12 aylık	100.90	100.70	96.00	91.50	90.80	91.10	86.80	86.50	86.50	86.60	90.30	92.30
1996												
3 aylık	85.50	84.80	82.70	79.70	79.40	79.10	79.60	79.69	79.63			
12 aylık	93.20	93.70	92.70	91.80	91.60	91.60	92.45	92.78	93.24			
Interbank (Ortalama, %)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1990	32.0	42.4	42.4	47.9	56.9	61.6	54.5	54.4	55.0	53.3	59.6	62.7
1991	63.5	67.5	104.3	108.1	80.8	72.1	66.2	64.5	62.8	61.8	61.7	59.9
1992	60.4	63.0	63.8	65.8	67.6	68.5	66.7	64.9	63.3	65.7	66.7	67.8
1993	65.2	59.3	66.9	62.6	62.3	59.5	59.4	58.1	57.5	57.9	75.6	69.6
1994	91.1	192.7	350.5	258.4	262.8	53.9	43.4	87.4	69.1	71.0	65.0	92.0
1995	87.4	67.0	66.0	68.8	76.6	57.8	48.2	59.0	73.2	75.5	81.8	106.3
1996	95.2	83.3	90.1	77.1	64.4	67.0	74.5	68.7				
Hazine Bonosu (%)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1990												
3 aylık	10.0	10.2	10.1	10.1	10.1	10.2	10.7	11.3	11.8	12.0	12.6	13.8
12 aylık	50.8	50.3	50.4	50.5	50.3	50.4	-	50.5	50.6	52.3	53.7	58.9
1991												
3 aylık	13.6	14.9	16.1	17.0	17.9	16.9	16.9	16.7	17.1	18.1	18.8	17.1
12 aylık	60.1	65.4	69.7	72.9	75.1	61.0	61.0	-	70.7	75.2	77.0	73.0
1992												
3 aylık	16.9	16.9	16.9	17.1	18.0	18.7	19.2	18.9	18.6	18.6	18.7	18.7
12 aylık	71.9	71.5	71.5	72.5	74.4	77.4	78.2	77.6	77.2	77.5	77.6	77.8
1993												
3 aylık	18.7	17.4	16.3	16.5	16.8	16.7	16.7	16.4	16.2	15.8	-	-
12 aylık	78.1	80.0	82.3	83.9	85.3	85.9	86.5	87.4	88.0	86.7	87.9	89.2
1994												
3 aylık	-	24.8	24.8	-	32.8	40.8	25.2	23.4	22.1	19.9	22.7	24.2
12 aylık	94.0	125.0	130.0	126.6	222.5	-	-	-	-	-	-	-
1995												
3 aylık	28.0	-	-	19.3	20.2	18.0	17.3	17.1	-	-	-	30.2
12 aylık	-	-	123.3	98.0	115.8	-	105.1	99.8	-	-	-	-
1996												
3 aylık	-	-	-	-	20.4	-	-	-	-	-	-	-
12 aylık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	121.9	-	-
Döviz Kurları (yıllık değişim %)	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1990												
ABD Doları	24.8	24.9	22.6	21.5	23.7	24.2	24.1	21.6	22.2	20.9	21.9	26.6
Alman Markı	39.0	34.3	36.3	34.6	48.0	44.9	45.4	52.3	46.1	45.1	45.9	42.7
1991												
ABD Doları	29.6	38.3	49.0	56.7	56.4	63.1	64.6	70.7	72.6	77.4	80.1	73.4
Alman Markı	45.1	52.9	49.2	50.1	53.5	50.0	52.1	53.0	60.0	61.1	64.6	71.5
1992												
ABD Doları	80.3	76.2	68.7	66.8	69.2	58.6	60.6	53.6	55.1	59.2	63.6	68.6
Alman Markı	69.0	64.0	73.6	78.8	77.7	88.8	88.0	89.3	82.7	74.7	65.9	58.8
1993												
ABD Doları	60.7	56.6	51.4	46.3	48.4	58.1	63.4	66.6	65.1	64.7	65.7	69.0
Alman Markı	59.5	56.1	53.2	53.6	49.7	42.1	39.6	40.5	46.6	51.3	55.0	57.4
1994												
ABD Doları	95.2	98.8	134.2	253.2	213.4	187.0	169.0	180.5	181.7	176.3	164.7	165.7
Alman Markı	81.7	90.2	127.1	234.5	203.7	207.5	193.5	196.3	193.3	210.0	190.3	195.7
1995												
ABD Doları	134.8	125.8	89.1	24.0	34.0	36.7	44.7	44.9	43.6	41.8	49.3	54.9
Alman Markı	168.2	165.9	127.2	49.4	58.9	55.8	66.7	55.8	56.5	50.5	62.7	68.2
1996												
ABD Doları	54.5	58.9	68.6	75.6	82.9	90.9	84.9	79.7	86.0	87.6		
Alman Markı	57.3	58.9	59.8	58.4	66.1	73.7	73.3	78.4	73.6	75.1		

MB 33 ✓

DPT 03 ✓

DPT 102 ✓

MB 46 ✓

7

DİE RİCME
2187 5187
168

İhracatın Sektörlere Göre Dağılımı
(Milyon \$)

1986 1987

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Ocak - Mart 1995	1996
Genel Toplam	12,959	13,593	14,714	15,344	18,107	21,601	4,756	5,502
Tarım ürünleri	2,888	2,732	2,259	2,381	2,470	2,313	599	699
Maden ve taşocağı ürünleri	329	286	264	238	270	406	71	92
Sanayi ürünleri	10,242	10,575	12,191	12,726	15,368	18,886	4,086	4,710

İhracatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Ocak - Mart 1995	1996
Genel Toplam	12,959	13,593	14,714	15,344	18,107	21,601	4,756	5,502
I. OECD ülkeleri	8,810	8,857	9,348	9,067	10,741	13,213	3,007	3,375
A. AB ülkeleri	6,893	7,042	7,600	7,288	8,268	11,074	2,484	2,729
B. EFTA ülkeleri	618	591	632	558	645	293	64	98
C. Diğer OECD ülkeleri	1,300	1,224	1,116	1,221	1,828	1,846	459	549
II. OECD dışı ülkeler	4,149	4,736	5,367	6,276	7,370	8,389	1,750	2,127

İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Ocak - Mart 1995	1996
Genel Toplam	22,302	21,047	22,870	29,427	23,270	35,713	6,854	9,453
Yatırım	5,790	6,052	6,771	9,566	6,899	10,484	1,572	2,698
Tüketim	3,023	2,910	2,971	4,118	2,783	4,420	860	1,317
Hammadde	13,489	12,085	13,127	15,747	13,590	20,812	4,422	5,438

İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Ocak - Mart 1995	1996
Genel Toplam	22,302	21,047	22,870	29,427	23,270	35,713	6,854	9,453
I. OECD Ülkeleri	14,225	14,071	15,422	19,974	15,312	23,550	4,301	6,514
A. AB ülkeleri	9,328	9,222	10,050	12,948	10,287	16,865	3,056	4,867
B. EFTA ülkeleri	1,166	1,215	1,400	1,652	1,201	896	143	267
C. Diğer OECD ülkeleri	3,731	3,634	3,972	5,374	3,824	5,789	1,103	1,381
III. OECD dışı ülkeler	8,077	6,976	7,448	9,453	7,958	12,162	2,553	2,939

Kaynak: DİE

Ödemeler Dengesi
(Milyon \$)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
A. Cari İşlemler Dengesi							
İhracat F.O.B.	13,026	13,667	14,891	15,611	18,390	21,975	4,822
İhracat	12,959	13,593	14,715	15,345	18,106	21,636	4,757
Transit ticaret	67	74	176	266	284	339	65
İthalat F.O.B.	-22,581	-21,007	-23,081	-29,771	-22,606	-35,187	-6,623
İthalat C.I.F.	-22,302	-21,047	-22,871	-29,428	-23,270	-35,709	-6,854
Altın ithalatı	-1,532	-1,161	-1,430	-1,881	-480	-1,322	-123
Transit ticaret	-46	-64	-151	-229	-251	-301	-57
Navlun ve sigorta	1,299	1,265	1,371	1,767	1,395	2,145	411
Dış Ticaret Dengesi	-9,555	-7,340	-8,190	-14,160	-4,216	-13,212	-1,801
Diğer Mal ve Hizmet Gelirleri	8,933	9,307	10,419	11,788	11,691	16,094	2,917
Turizm	3,225	2,654	3,639	3,959	4,321	4,957	501
Faiz gelirleri	917	935	1,012	1,135	890	1,488	311
Diğer	4,791	5,718	5,768	6,694	6,480	9,649	2,105
Diğer Mal ve Hizmet Giderleri	-6,496	-6,816	-7,262	-7,829	-7,936	-9,717	-2,058
Turizm	-520	-592	-776	-934	-866	-911	-177
Faiz giderleri	-3,264	-3,440	-3,439	-3,574	-3,923	-4,303	-913
Diğer	-2,712	-2,784	-3,047	-3,321	-3,147	-4,503	-968
Toplam mal ve hizmetler	-7,118	-4,849	-5,033	-10,201	-461	-6,835	-942
Karşılıksız Transfer Girişleri (Özel)	3,374	2,879	3,147	3,035	2,709	3,425	780
Göçmen transferleri	0	0	0	0	0	0	0
İşçi gelirleri	3,246	2,819	3,008	2,919	2,627	3,327	747
Diğer	128	60	139	116	82	98	33
Karşılıksız Transfer Çıkışları (Özel)	-25	-25	0	0	0	0	0
Karşılıksız Transfer (Resmi): Net	1,144	2,245	912	733	383	1,071	590
İşçi gelirleri	79	82	66	44	37	38	14
Diğer	1,065	2,163	846	689	346	1,033	576
Cari işlemler dengesi	-2,625	250	-974	-6,433	2,631	-2,339	428
B. Sermaye Hareketleri (Rezerv Hariç)							
Doğrudan Yatırımlar	4,037	-2,397	3,648	8,963	-4,194	4,722	1,800
Portföy Yatırımları	700	783	779	622	559	772	126
Diğer Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri	547	623	2,411	3,917	1,158	1,724	-510
Kullanımlar	-210	-783	-938	1,370	-784	-79	-360
Ödemeler	3,679	3,784	3,523	4,857	3,349	4,126	527
Kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı	-3,938	-4,070	-4,871	-4,412	-5,448	-5,667	-1,322
Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	49	-497	410	925	1,315	1,462	445
Varlıklar	3,000	-3,020	1,396	3,054	-5,127	2,305	2,544
Verilen krediler	-409	-2,563	-2,438	-3,291	2,423	-1,791	1,202
Banka rezervi ve diğer varlıklar	156	-811	-327	-289	-38	293	162
Yükümlülükler (Net)	-565	-1,752	-2,111	-3,002	2,461	-2,084	1,040
Sağlanan krediler	3,409	-457	3,834	6,345	-7,550	4,096	1,342
Mevduatlar	2,520	590	4,091	5,681	-7,495	3,096	1,388
	889	-1,047	-257	664	-55	1,000	-46
C. Net Hata ve Noksan	-468	948	-1,190	-2,222	1,769	2,275	1,429
D. Ödemeler Dengesi Finansmanı	0	0	0	0	0	0	0
E. Karşılık Hareketleri	364	170	0	0	0	0	0
Genel Denge	1,308	-1,029	1,484	308	206	4,658	3,657
F. Rezerv Hareketleri	-1,308	1,029	-1,484	-308	-206	-4,658	-3,657
IMF	-53	0	0	0	340	347	0
Resmi Rezervler	-1,255	1,029	-1,484	-308	-546	-5,005	-3,657

Kaynak: TCMB

1991 174

Yabancı Sermaye İzinlerinin Sektörlere Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
Tarım	66	22	36	31	29	32	38
Madencilik	47	40	19	12	6	61	8
İmalat Sanayi	1,214	1,096	1,274	1,727	1,106	1,997	573
Gıda-İçki	74	373	303	249	220	193	75
Çimento	352	80	54	32	138	291	148
Kimya	85	192	251	267	188	367	69
Gübre	0	0	0	0	0	0	0
Lastik	26	6	7	46	34	39	0
Plastik	4	47	11	25	11	35	10
Orman Ürünleri	0	2	17	1	0	1	4
Kağıt	19	2	8	5	7	7	1
Dokuma-Giyim	36	39	33	36	24	41	38
Cam	6	4	5	1	7	2	1
Pişmiş Kilden ve Çim. Ger.	9	4	1	3	1	7	1
Demir-Çelik	58	83	98	47	35	2	28
Demirdışı Metaller	10	41	43	30	23	46	0
Madeni Eşya	11	6	8	16	7	6	8
Makina	0	0	0	1	0	3	3
Uçak	21	0	37	6	8	0	7
Elektrik ve Elektronik	108	91	128	167	79	221	34
Taşıt Araçları	309	32	178	723	254	577	37
Taşıt Araçları Yan Sanayi	55	42	46	47	35	119	47
Diğerleri	30	52	47	25	36	40	61
Hizmetler	534	810	492	356	343	850	573
Ticaret	49	149	97	77	98	114	120
Turizm	264	240	108	107	57	175	94
Bankacılık	96	108	103	64	63	83	34
Kara Taşımacılığı	0	0	0	1	1	4	4
Hava Taşımacılığı	7	8	3	3	6	2	0
Deniz Taşımacılığı	3	6	2	2	0	1	0
Yatırım Finansmanı	20	15	19	53	6	19	60
Diğerleri	95	282	161	49	112	452	261
Genel Toplam	1,861	1,967	1,820	2,125	1,485	2,938	1,192

* Ocak-Kasım

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

DPT

24

176

Yabancı Sermaye İzinlerinin Ülkelere Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
I. OECD Ülkeleri	1,680.50	1,774.30	1,612.80	2,042.80	1,373.33	2,759.00	1,003.33
A. AT Ülkeleri	1,296.00	1,050.50	1,127.90	1,182.00	974.33	1,869.00	839.78
Avusturya	6.50	8.40	8.80	5.60	3.60	32.90	9.30
Almanya	145.90	196.40	202.40	158.40	223.50	392.10	183.15
Belçika-Lüksemburg	21.90	38.60	45.20	33.10	61.33	97.90	74.26
Danimarka	15.80	4.70	3.70	5.20	8.60	3.60	0.43
Fransa	669.10	249.20	353.60	225.60	256.30	476.10	40.47
Hollanda	80.00	281.90	272.80	211.60	196.00	559.30	304.07
İngiltere	280.70	80.60	109.30	114.70	51.40	161.40	177.26
İrlanda	0.40	0.50	0.50	0.90	4.90	8.90	1.77
İtalya	65.70	180.70	119.30	419.30	164.00	98.60	35.17
Yunanistan	0.60	1.40	2.70	3.00	1.10	3.00	0.28
İspanya	9.60	8.00	9.60	4.70	3.40	2.80	8.20
Portekiz	0.00	0.10	0.10	0.00	0.10	0.10	
İsveç	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.42
Finlandiya	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.02
B. Diğer OECD Ülkeleri	384.50	724.10	484.80	860.80	399.10	885.05	163.55
ABD	127.80	460.90	197.60	399.70	157.30	231.40	123.40
Japonya	102.70	54.60	36.60	237.10	125.90	283.80	0.05
İsviçre	127.70	109.10	203.00	141.90	54.30	327.80	32.77
Diğerleri	26.20	99.50	47.60	82.20	61.60	42.15	7.33
II. İslam Ülkeleri	62.90	122.90	127.10	78.70	45.30	70.30	79.27
A. Ortadoğu	54.10	105.10	115.30	74.30	41.59	55.30	69.19
İran	5.50	3.20	9.00	5.80	4.00	5.60	4.36
Irak	1.40	24.00	3.30	1.80	2.80	15.20	4.26
Suudi Arabistan	4.60	44.00	34.10	15.10	8.40	11.80	8.81
Kuveyt	1.30	2.80	2.00	0.50	0.70	1.80	0.10
Lübnan	11.20	1.10	4.40	2.30	1.00	1.30	5.01
Suriye	11.10	3.60	1.00	2.70	1.70	1.50	10.47
Ürdün	0.40	0.50	0.60	0.20	0.60	5.20	1.08
Bahreyn	4.40	6.90	49.70	25.90	12.00	6.40	18.44
Katar	5.00	5.10	0.10	8.40	3.84	0.10	
KKTC	1.70	5.00	10.10	5.70	5.18	3.60	9.99
İslam Kalkınma Bankası	1.40	0.90	0.80	1.20	0.80	1.80	6.07
BAE	6.00	8.00	0.30	3.40	0.31	0.20	
Yemen	0.10	0.10	0.10	0.00	0.16	0.70	
B. Kuzey Afrika	8.40	17.50	10.80	3.80	0.50	13.30	8.99
Libya	8.20	17.40	10.30	2.50	0.00	11.60	8.40
Mısır	0.10	0.10	0.50	1.30	0.50	1.60	0.36
Tunus	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.22
C. Diğer İslam Ülkeleri	0.40	0.30	1.00	0.60	3.20	1.70	1.10
III. Diğer Ülkeler	117.60	70.10	80.10	3.60	66.00	109.00	108.833
Genel Toplam	1,861.00	1,967.30	1,820.00	2,125.00	1,484.73	2,938.30	1,191.44

* Ocak - Kasım

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

DPT 75

Türkiye Dış Borç Stoku
(Milyon \$)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996-1*
Dış Borç Stoku	32,206	40,326	40,722	41,751	49,035	50,489	55,592	67,356	65,601	73,278✓	72,093
Orta ve Uzun Vadeli	25,857	32,703	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577✓	56,949
Kısa Vadeli	6,349	7,623	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701✓	15,144
Borçluya Göre											
Orta ve Uzun Vadeli	25,857	32,703	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577	56,949
Kamu (KİT'ler dahil)	19,046	24,340	26,234	27,425	30,416	32,590	33,598	36,237	39,550	39,472✓	38,711
Merkez Bankası	5,860	7,090	6,546	6,975	7,321	6,530	6,150	6,618	8,597	10,486✓	10,489
(Dresdner hesabı)	-3,069	-4,569	-4,723	-5,500	-6,255	-5,713	-5,771	-6,282	-8,308	-10,397	-10,401
Özel Sektör	951	1,273	1,525	1,606	1,798	2,252	3,184	5,968	6,144	7,619✓	7,749
Kısa Vadeli	6,349	7,623	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701✓	15,144
Merkez Bankası	1,757	2,539	1,830	799	855	557	572	667	828	993✓	997
(Dresdner hesabı)	-730	-871	-747	-733	-695	-553	-569	-666	-823	-973	-962
Ticari Bankalar	1,937	2,873	2,767	3,118	5,373	5,216	7,157	11,127	4,684	6,659✓	5,956
Diğer Sektörler	2,655	2,211	1,820	1,828	3,272	3,344	4,931	6,739	5,798	8,049✓	8,191
Alacaklılara Göre											
Orta ve Uzun Vadeli	25,857	32,703	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577✓	56,949
Uluslararası Kuruluşlar	7,827	9,778	9,192	8,740	9,564	10,069	9,160	8,674	9,183	9,081✓	8,710
İkili Anlaşmalar	9,885	11,759	11,382	11,431	12,984	14,587	15,035	18,153	20,678	21,558✓	21,191
Ticari Bankalar	4,630	5,722	5,570	5,043	4,843	4,309	3,640	3,083	2,325	2,346✓	2,337
Tahvil İhraçları	217	712	3,321	5,226	5,877	6,683	9,316	12,623	13,788	14,186✓	14,301
Özel Kesim	3,298	4,732	4,840	5,566	6,267	5,724	5,781	6,290	8,317	10,406✓	10,410
Kısa Vadeli	6,349	7,623	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701✓	15,144
Ticari Banka Kredileri	2,673	3,725	2,950	1,841	3,845	4,144	6,490	9,526	2,901	4,263✓	4,006
Özel Kesim Kredileri	3,676	3,898	3,467	3,904	5,655	4,973	6,170	9,007	8,409	11,438✓	11,138
Kredi Türüne Göre											
Orta ve Uzun Vadeli	25,857	32,703	34,305	36,006	39,535	41,372	42,932	48,823	54,291	57,577✓	56,949
✓ Proje ve Program Kredileri	15,749	19,775	19,109	18,929	21,116	22,815	21,819	21,760	25,219	27,298✓	22,859
✓ Uluslararası Para Piy. Krd.	4,630	5,722	5,570	5,043	4,843	4,309	3,640	3,083	2,325	2,346✓	2,337
✓ Tahvil İhraçları	217	712	3,321	5,226	5,877	6,683	9,316	12,623	13,788	14,186✓	14,301
✓ Ertelenmiş Borçlar	1,624	1,139	503	66	12	11	10	8	9	9✓	9
✓ DCM'ler	1,166	833	329	0	0	0	0	0	0	0	0
Banker Kredileri	229	143	57	0	0	0	0	0	0	0	0
Garantisiz Ticari Borçlar	229	163	117	66	12	11	10	8	9	9	9
✓ Özel Krediler	3,637	5,355	5,802	6,742	7,687	7,554	8,147	11,349	12,950	17,438✓	17,443
Kısa Vadeli	6,349	7,623	6,417	5,745	9,500	9,117	12,660	18,533	11,310	15,701✓	15,144
Krediler	4,363	5,004	3,984	2,950	5,524	6,134	10,065	15,436	8,044	11,230✓	11,031
Banker Kredileri	944	1,383	914	35	51	0	0	0	0	0	0
Muhabir Açıkları	77	282	168	30	24	3	2	1	5	20	35
Kabul Kredileri	1,061	1,205	903	891	1,386	1,504	2,630	4,762	3,772	5,361	5,318
Pre-finance Kredileri	629	74	131	218	146	486	945	1,148	1,371	1,606	1,707
Bankaların Sağ. Döviz Kre.	687	1,128	1,082	1,057	2,093	2,787	5,132	8,696	2,241	3,161	2,805
Kuruluşların Sağ. Döviz Kre.	965	932	786	719	1,740	1,354	1,356	829	655	1,082	1,166
Diğer	0	0	0	0	84	0	0	0	0	0	0
Mevduatlar	1,986	2,619	2,433	2,795	3,976	2,983	2,595	3,097	3,266	4,471✓	4,113
Döviz İvdiat Hesapları	1,250	1,745	1,685	2,061	3,280	2,429	2,025	2,431	2,443	3,498	3,151
Dresdner Hesabı	730	871	747	733	695	553	569	666	823	973	962
DCM'ler	6	3	1	1	1	1	1	0	0	0	0

* Geçici

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, TCMB

TÜSİAD ÜYELERİ
BEKLENTİ ANKETİ
SONUÇLARI

TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI

1996 ARALIK

Türkiye ekonomisindeki gelişmeleri daha gerçekçi olarak ve yakından izleyebilmek amacıyla 1985 yılından beri TÜSİAD üyeleri arasında bir anket düzenlenmekte ve sonuçları değerlendirilmektedir. 1996 yılında anket 104 üye tarafından cevaplandırılmıştır.

TÜSİAD anket sonuçları, geleceği tahmin çalışmalarına büyük önem verilmekte olduğunu göstermektedir. Anketi cevaplayanların % 67'si, bağlı oldukları kuruluşlarda öngörüyle uğraşan özel grup veya kişilerin bulunduğunu belirtmişlerdir.

Geleceği Tahmin ile Uğraşan Kişi Sayıları

Kişi	(%)
0	33.0
1-9	60.0
10+	7.0

Genel ekonomik durum değerlendirildiğinde, ankete cevap veren üyelerin % 74.8'inin 1997 yılından ümitli olmadığı anlaşılmaktadır. 1997 yılının 1996'dan daha iyi olacağını düşünen üyelerimizin oranı ancak % 25.2'dir.

1997 Yılı'nın 1996 Yılıyla Karşılaştırılması (%)

Değerlendirme

1996 yılından daha iyi olacak	25.2
1996 yılından daha iyi olmayacak	74.8

Her yıl iki kez yapılan anketlerde, üyelerimizin anketlere verilen cevaplarda belirttikleri en önemli ekonomik sorun incelendiğinde, zaman içinde, siyasi sorunların ekonomik sorunların önüne geçmeye başladığı dikkati çekmektedir. 1996 yılında yapılan ikinci ankette üyelerimizin % 31.6'sı siyasi istikrarsızlığı ve % 10.5'i terörü ekonomimizin karşı kar-

şıya olduğu en önemli sorun olarak bildirmişlerdir. Siyasi sorunların ardından yüksek enflasyon ve yüksek kamu açıkları en önemli ekonomik sorunlar olarak belirtilmiştir. Dış ticaret açığı, büyüme hızı ve yüksek faiz oranları genellikle kriz yıllarında öne çıkan problemler olmuşlardır. Beş yıl sonraya ilişkin beklentiler de değerlendirildiğinde, bu değişkenlerin üyelerimize göre ekonomimizin uzun vadeli sorunları arasında yer almadığı anlaşılmaktadır. Yıllar itibarıyla verilen yanıtlar incelendiğinde, üyelerimize göre, işsizlik, gelir dağılımı ile eğitim ve sağlık sorunları ise büyük bir ağırlık taşımamakla birlikte her ankette yer almaktadır. Ayrıca, geleceğe ilişkin değerlendirmelerde bu sorunların payının ciddi biçimde artması, ekonomimizin uzun vadeli yapısal sorunlarına işaret etmektedir.

En Önemli Sorun Olarak Gösterilme Yüzdeleri

Faktörler	1994-1	1994-2	1995-1	1995-2	1996-1	1996-2
Siyasi istikrarsızlık	-	-	-	-	13.8	31.6
Terör	-	8.6	14.3	4.1	7.4	10.5
Enflasyon	12.9	30.1	33.3	46.9	33.0	31.6
Kamu Harcamaları/Açıkları	34.3	26.9	17.9	17.3	16.0	10.5
Yüksek faiz	21.4	3.2	2.4	2.0	3.2	2.1
Dış ticaret açığı/Döviz Darboğazı	14.3	0.0	0.0	0.0	0.0	1.1
Büyüme oranı	1.4	10.8	4.8	0.0	0.0	0.0
Gelir dağılımı	0.0	3.2	1.2	2.0	4.3	3.2
İşsizlik	4.3	2.2	2.4	3.1	3.2	2.1
Eğitim, sağlık	1.4	6.5	2.4	3.1	4.3	1.1
Diğer	10.0	8.5	21.3	21.5	14.8	6.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

1996 yılında ekonomimizin karşı karşıya olduğu en önemli sorun olarak ankete cevap veren üyelerimizin % 62.2'si siyasi istikrarsızlık ya da enflasyonu bildirmişlerdir. Üyelerimiz tarafından siyasi istikrarsızlık ve enflasyon eşit önemde görülmüştür. Üyelerin %10.5'i kamu açıkları, yine % 10.5'i terör, % 3.2'si gelir dağılımı ve % 2.1'i işsizlik konusunu en önemli problem olarak görmektedirler.

Ekonominin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlar beş yıllık bir perspektif içinde değerlendirildiğinde ortaya biraz daha farklı bir tablo çıkmaktadır. Enflasyon ve kamu açıkları gibi sorunların ağırlığı azalırken, eğitim, sağlık, gelir dağılımı ve işsizlik gibi yapısal sorunların önemi artmaktadır.

En Önemli Sorun Olarak Gösterilme Yüzdeleri

Faktörler	2001
Eğitim, sağlık	15.8
Siyasi istikrarsızlık	13.9
Gelir dağılımı	13.9
Enflasyon	12.9
İşsizlik	11.9
Kamu açıkları	9.9
Sosyal güvenlik sistemi açığı	5.0
Dış ticaret açığı	3.0
Terör	2.0
Yüksek faiz	2.0
Diğer	9.7
Toplam	100.0

2001 yılında Türkiye ekonomisinin karşı karşıya olacağı en önemli sorun olarak eğitim ve sağlığı gösterenlerin %si 15.8'dir. Üyelerin % 13.9'u siyasi istikrarsızlığın bir diğer % 13.9'u da gelir dağılımının en önemli sorun olmaya devam edeceğini düşünmektedir. Bu sorunları % 12.9 ile enflasyon ve % 11.9 ile işsizlik izlemektedir. Anket sonuçlarına göre önümüzdeki beş yıl içinde kamu açıklarının azaltılması yönünde ciddi bir ilerleme sağlanması beklenmemektedir. 1996 yılında kamu açıklarının en önemli sorunlar arasında % 10.5 olan payı 2001 yılında sadece %9.9'a inmektedir.

Üyelerimizin büyük çoğunluğu gümrük birliğinin, firmalarında kalite iyileşmesi ve teknolojik iyileşme açısından olumlu etkisi olduğunu düşünmektedir. Gümrük birliğinin ele alınan diğer faktörler üzerindeki etkisi ise üyelerimizin çoğunluğuna göre nispeten sınırlı

olmuştur. Üyelerimizin % 31.1'i firmalarında dış piyasaya satışlarının gümrük birliği etkisiyle arttığını, % 34.4'ü girdi maliyetlerinin azaldığını belirtmişlerdir. Üyelerin % 38.9'u kar marjlarının gümrük birliği etkisiyle azaldığını düşünürken, % 57.9'u da değişmediğini düşünmektedir. Üyelerin büyük çoğunluğu yabancı sermaye yatırımları, iç piyasaya satışlar ve sabit sermaye yatırımları üzerinde gümrük birliğinin önemli bir etkisi olmadığını düşünmektedir.

Gümrük Birliği'nin Firmalar Üzerindeki Etkileri (%)

Faktörler	Arttı	Azaldı	Değişmedi
Girdi maliyetleri	15.1	34.4	50.5
İç piyasaya satışlar	17.0	18.1	64.9
Dış piyasaya satışlar	31.1	7.8	61.1
Üretim	29.0	8.6	62.4
Kar marjları	3.2	38.9	57.9
Rekabet gücü	28.1	16.7	55.2
Yabancı sermaye yatırımları	12.8	7.0	80.2
Sabit sermaye yatırımları	27.3	8.0	64.8
Teknolojik iyileşme	58.0	0.0	42.0
Ar-Ge Faaliyetleri	49.4	1.1	49.4
Kalite iyileşmesi	72.0	0.0	28.0

Üyelerimizin % 54.3'ü gümrük birliğine girilmesinin AB'den ithalatı arttırdığını, % 44.6'sı değiştirmedini düşünmektedir. Üyelerimizin ancak % 30'una göre gümrük birliği ihracatı artırmıştır.

Gümrük Birliği'ne Girilmesinin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri (%)

Faktörler	Arttı	Azaldı	Değişmedi
AB'den ithalat	54.3	1.1	44.6
Diğer ülkelerden ithalat	12.4	27.0	60.7
AB'ye ihracat	30.0	6.7	63.3
Diğer ülkelere ihracat	25.0	6.8	68.2

Ankete cevap veren üyelerimizden % 31.1'ü siyasi istikrarsızlığın sabit sermaye yatırımlarında olumsuz etkisi olduğunu düşünmektedir. Siyasi istikrarsızlığı % 28.3 ile yüksek faiz ve % 27.3 ekonomik istikrarsızlık takip etmektedir.

Sabit Sermaye Yatırımlarını Olumsuz Etkileyen Faktör Sıralaması (%)

Faktörler

Siyasi istikrarsızlık	31.3
Yüksek faiz	28.3
Ekonomik istikrarsızlık	27.3
İç talep yetersizliği	7.1
Kredi yetersizliği	4.0
Dış talep yetersizliği	1.0
Kalifiye eleman-İşçi sorunu	1.0

1996 yılı bir önceki yıla göre değerlendiren üyelerimizin çoğunluğu üretim, toplam sipariş, kapasite kullanım oranı ve sabit sermaye yatırımlarının arttığını belirtmişlerdir.

1996 Yılıının 1995 Yılına Göre Değerlendirilmesi (%)

Faktörler	Arttı	Aynı	Azaldı	Cevap yok
Üretim	64.6	23.2	11.1	1.0
Kapasite kullanım oranı	57.0	29.0	11.0	3.0
Sabit Sermaye Yatırımları	56.8	29.5	10.5	3.2
Ortalama stoklar	22.0	42.0	24.0	6.0
Toplam sipariş	58.0	24.0	11.0	3.0
Yurtdışından iletilen sipariş	49.0	22.0	12.0	12.0
Kredi kullanımı	40.0	30.	16.0	7.0

Ankete cevap veren üyelerin % 53.3 üretimin, % 49.5'i kapasite kullanım oranının, % 48.3 sabit sermaye yatırımlarının 1997 yılında da artmaya devam edeceğini beklemektedirler.

1996 Yılına Göre 1997 Yılı Beklentileri (%)

Faktörler	Artacak	Aynı	Azalacak	Cevap yok
Üretim	53.3	33.3	5.6	7.8
Kapasite kullanım oranı	49.5	36.3	6.6	7.7
Sabit Sermaye Yatırımları	48.3	30.3	13.5	7.9
Ortalama stoklar	15.0	41.0	22.0	8.0
Toplam sipariş	46.0	26.	9.0	7.0
Yurtdışından iletilen sipariş	47.0	23.0	4.0	14.0
Kredi kullanımı	26.0	33.0	19.0	8.0

Anketi cevaplayan üyelerin % 39'u görelî fiyat seviyesinin 1994 yılında enflasyon oranının altında , % 48'i 1995 yılında enflasyon oranının altında olduğunu bildirmiştir. 1996 yılında ise % 46'sı enflasyon oranı ile aynı olduğunu düşünmektedir.

Görelî Fiyat Seviyesi (%)

Değerlendirme	1995	1996	1997
Enflasyon oranına göre daha fazla	9.0	8.0	5.0
Enflasyon oranı ile aynı	35.0	35.0	46.0
Enflasyon oranının altında	39.0	48.0	29.0
Cevap yok	5.0	4.0	9.0

